सं० ४८५९

नाम — महाविद्यासार चन्द्रोदयः

कर्ता — महंत योगिराज राजपुरी

पत्र संख्या — ९५ पत्राणि

विषयः — तंत्रम्

महाविद्यासारचन्द्रोदयः

४८५९

नद्वाभीहारता संप्रेदम

गं

१२०

१

श्रीगणेशाय नमः ॥ ध्यायेद्ध्याय भवघस्मरहरणोन्व्योमगो वंदितैर्युक्तो वारिरुहे रविलोडुन्दप संकाशं संस्थितं मूर्ध्नि ॥
मेशादिप्रनुतं वराभयकरं शुक्लांशुकालंकृतम् मुक्ताजालविराजितं स्मितमुखं स्रक्चंदनाद्युज्वलं ॥१॥ पद्मनेत्रां चतुर्भुज
वीक्षणा सरशक्त्या थप्रदां वे भवे घस्मां देवहर्षा भंगाकरेणस्यां श्रीगुरुं तं स्मरेद्बुधः ॥ उद्यद्भानुसहस्रगौरशशिनं हरियुक्
सवर्त्तिका सरीयुक् सावित्री भागात्नाद्य शक्ति सविसर्गात्मकं चिंतये ॥२॥ सिंदूरोज्ज्वलदेहिनं सुरुचिरं प्रोद्दंडशुंडोज्ज्व
लं सोमार्द्धानलनेत्रपद्मजलं स्मितं स्थूलोदरं मोदकं ॥ विघ्नाणंवरदाभयं करैर्हेः पाशांकुशोन्मुखरगं भ्राजंतं गिरिजासुतं
त्रिदिनं वंदे गणेशं परं ॥३॥ पद्मगीतालोभ्यस मीरगणनतं यंति विद्याः श्रियपनामशेषाः ॥ सचंद्र[illegible]वीत्मक मां विके पंतं विद्या
राज्ञं परिशीलयेऽनिशं ॥४॥ तारा हार विराजितां सुरुचिरक्षीराभवेलां परां पुस्तं स्फटिकमालिकां च दधतीं पाणिभ्युजा
भ्यां सदा ॥ श्रीमत्स्फारद चंद्रकोटिसदृशां हंसाधिरूढां स्तुतां सेवे हं विधुशेखरां त्रिनयनां स्मष्टुः प्रियां भारतीं ॥[illegible] पत्क
पालवमुपेय समूढधीर्जीयते कविवरो हि भूतले ॥ वासनाभ्रमकलेवरां शिरं तां स्मरामि भगवामुखां वंदितां ॥६॥ पत्कांस्याहि

प्रस्त्वकं ॥४५॥ होमकर्म्म च वक्ष्ये साङ्गसहितं वदतां [illegible]सा ॥ रसकर्म्मप्रभेदेन जिह्वामुहवस्य च ॥४६॥ निर्णयं चाग्निजि
नां [illegible]रसकर्म्मविभेदतः ॥ हवनापद्मानेन तत्तद्द्रव्यप्रधानके ॥४७॥ तत्कर्मोद्भूतदोषाणां स्वरूपस्य च निर्णयं ॥ प्रा
यश्चित्तविधिं पश्चात् रसकर्म्मविनिर्णयं ॥४८॥ तदा दोषजनीयानां देवतानां विनिर्णयं ॥ अर्चनं च तथा पश्चादि
नेयामविनिर्णयं ॥४९॥ अथ [illegible]नां निर्णयं च तिथीनां निर्णयं ततः ॥ वाराणां निर्णयं पश्चात् प्रयोगे रसकर्म्मणः
णां ॥५०॥ अथैतदनुरोधेन [illegible]सनानां च निर्णयं ॥ घोटनानामथ मुद्राणां प्रवक्ष्यामि विनिर्णयं ॥ विन्यासानां
निर्णयं च पश्चाद्वक्ष्यामि विशेषतः ॥ मंत्राणां लेखनेऽद्व्य निर्णयं वै ततः [illegible] ॥ मंत्राणां योजनीयानां प्रवक्ष्ये नि
र्णयं ततः किल ॥ षट्कर्म्मणां प्रयोगस्य तन्निर्णयमुत्तमं ॥५१॥ भूतार्थस्थापितव्यानि र्णयं च ततः परं ॥ स्थे
तवर्णसंयुक्तमंडलानां च निर्णयं ॥ प्रयोगानेरसस्यएस्य विधिं शोषणिवारकं ॥ पूजाधिकारिणां च प्रदिष्ठा
निर्णयं ॥ प्रतिष्ठामि यंत्राणां संस्कारस्य विधिं परं ॥ दिङ्निर्णयं सपर्यायां प्रतिष्ठा[illegible]मिवे विधिं ॥ शापातनने

देतयुगममुख्याचेनसपव ॥ निषेधनिर्णयं पश्चात्तत्त्याद्दूर्वादिरुजंतं ॥ ५ ॥ निषेधप्रमुखेनैव प्राद्युष्यामिवैवि
धिं ॥ बहुतंत्रानुरोधेन पंचापतनभेदतः ॥ ६ ॥ मंत्राणां निर्णयं सेनाः शरशुद्धि[illegible]नो ॥ ततश्च मंत्रसिद्धानां
मुपायंच निर्णयं ॥ ७ ॥ तच्छिद्रनिर्णयं पश्चादुत्तमादिविभेदतः ॥ तृतीये च प्रकाशे च निसाचेन विधिं ततः ॥
शौचादिविधिं म ॥ [illegible] आपतनानां हि पंचानां वस्य साधारणं ततः ॥ ८ ॥ उषःकृत्यादिविधिं [illegible] जपार्पो विधि
ततः ॥ ९ ॥ शौचादिविधिं मण्यत्र स्नानमलालनस्य च ॥ [illegible] धिं तर्पणस्य चवैदिकं ततः [illegible]
विधिं वैमानसं पुतं ॥ संध्याविधिं प्रवक्ष्यामि सर्वसाधारणं ततः ॥ विधिंसामान्यतेश्च वर्गापन्नुस्वारसुतमं विधिं ॥
॥ १० ॥ पंचापतनमंत्राणां नमस्कारविधिं ततः ॥ भूशुद्धेश्च तथा भूतशुद्धेर्वस्य विधिं ततः ॥ प्राणप्रतिष्ठापनं च मातृ
कान्यासमुत्तमं ॥ अस्याश्चतुर्विधत्वं च प्रशस्तत्वं ततः परं ॥ अंगुलीनां निर्णयं च कामनाभेदतस्ततः ॥ प्राणायामा
ततः पीठन्यासमृष्यादिकं ततः ॥ करन्यासादिशब्दार्थमपि करेणाऽवश्यं तो विधिं ॥ अंगुलीनां निर्णयं पंचमुद्राणां नि

र्णयं ततः॥ स्नानं मानसिकं प्रश्नाद्यो ढाचैतक मृतसं॥ आचाराघाशौ निर्णयं च सन्ध्यस्तजकपोर्पथा॥ आवाहनविधिंप
श्चाद्गु सुपुष्पोपचारकैः॥ पूजनं सांध्यं तर्पनमनविधिं पश्चात्प्रदक्षिणं॥ विष्वक्सेन नमस्कारं च समर्चनविधिंततः॥
पादतीर्थ प्रसादादिग्रहणस्य विधिं परं॥ नित्यश्राद्धकर्माङ्गेयाः मंत्र शारदे॥ प्रकाशेतुर्ध्वके वक्ष्ये वैनायकमन्त्रपुरा
न्॥ ऋषिन्यासं वारन्यासं मंगन्यासं ततः परं॥ ध्यानं च पंत्रोद्धारमिमातृस्तपार्श्व सुतं॥ पुरश्चर्यां निर्णयं च द्रव्याणां
होमकर्माणि॥ ततः प्रयोगान् श्रमदान प्रकाशेपं चमप्पय। कालीमंत्रान् ब्रुविष्यामि परवाणिप्रदायकान्॥ ए
तदाचमनं पीठन्यासं षोढादिकं तथा॥ ऋष्यादिवर्णनासाश्च ध्यानमर्घ्यादिकस्य च॥ पीठपूजाविधिं पश्चाद्
ग्रोद्धारं ततः परं॥ आवृती नामर्चनं च पुरश्चर्याविधिंततः॥ निर्णयं हवनीयानां प्रयोगानाशु सिद्धिदान्॥ बलि
दानविधिं मंत्रसिद्धिं दक्षकेपरान्॥ तारिणं परिवलसिद्ध्यर्थ दापकान् मंत्रकान्ततः॥ विधिमाचमनस्येह यागाछ्
दिक्रियांततः॥ यागस्थान ध्यान विधिं भूतोत्सारकं ततः॥ सिखायाबंधनं पश्चादु पवराविधिंततः॥ पुष्पा

नमं४

5

५

शोधनकेपश्चाद्यंत्रछारमतः परं ॥ लेखनीपाक्षराणां च लेखनस्य विधिं ततः ॥ विद्याभेदेन यंत्राणां वदिष्याम्यु
च्छितं ततः ॥ लेखनीपा[illegible]त्मना चेतनस्य च ॥ ध्रुवादीनां शवानां तानां सपर्याया विधिं ततः ॥ ऋषिन्यासं करं
न्यासं मातृका [illegible]के ॥ अस्याः षोढान्यास विधिं मध्यादि स्थापनस्य च ॥ ततो ध्यानं प्रवृत्त्येह मावाह
नविधिं ततः ॥ प्राणप्रतिष्ठापनं च सपर्याया विधिं ततः ॥ विधिमावरणा चोयाः प्रवक्ष्ये सर्वसिद्धिदां ॥ अ
स्यावलि विधिं पश्चाद्रहस्येन जपस्य च ॥ पुरश्चर्या विधिं पश्चात् कुल्लुकायाः प्रदर्शनं ॥ हवनीपद्रव्य निपाति मभि
भिषेचनविधिं ततः ॥ ततोभिषेचनविधिमनुमेदं नूतनः ॥ पुरश्चर्या विधिं वक्ष्ये एकद्वित्रिविभेदतः ॥ साधनं वी
रश्रवयोरथ वक्ष्ये प्रकाशकं ॥ कुमार्याः सप्त मेमंत्रान् महासिद्धिप्रदायकान् ॥ तेषां मुख्यामि दिकविधिं व्या
पकं विधिमुत्तमं ॥ वर्णन्यासस्य नवयोनिन्यासस्य ततः परं ॥ रतिमूर्तिन्यासयोश्च वर्णेषु न्यासयोर्विधिं ॥
ध्यानं मानसिकीं पूजां संस्कारादि स्थापनं ततः ॥ पीठार्चन विधिं पीठमनोरूपं च तिमुत्तमं ॥ गुरुपाद्युर्चनविधिं

५

पूजायंत्रोद्धृतिंततः ॥ मूर्त्तिप्रकल्पनमनोरूद्धारं तदनंतरं ॥ विधिमावरणाचायास्त्यागांतां स्ततः परं ॥ पुरश्च
र्याविधिं पश्चाद्धवनीयहविर्निर्णयं ॥ प्रयोगान्विधानं वक्ष्ये कामनाभेदतस्ततः ॥ शाक्ये द्धारं प्रवक्ष्ये हं विधा
नियमेन संयुतां ॥ यंत्रोद्धारं प्रवक्ष्येहं प्रातः कृत्या विधिं ततः ॥ अथैतदनुरोधेन विशेषस्नानकर्म्मणि ॥ हृया
गयरोसंयुतं वक्ष्ये संध्या विधिं ततः ॥ तर्पणस्य विधिं पश्चाद्देत दाचमनस्य च ॥ विधिं पश्चाद्द्वारपूजाविधिं
वक्ष्ये ततः परं ॥ एतद्ध्यादिके स्वस्याः प्रवक्ष्ये शुभदं परं ॥ निरस्यारक्षान्यासविधिं स्यात्मनोरक्षणस्य च ॥ अथ
सनघंडान्यासविधिं नं ततः परं ॥ नवयोन्निन्यासविधिं पीठन्यासविधिं ततः ॥ नित्याणोषोडशीन्यासविधिं
स्वस्यादिभेदतः ॥ लघुषोढान्यासविधिं त्रिपुरान्यासकस्य च ॥ न्यासविधिं पश्चान्मिस्यान्यासविधिं ततः ॥
विधानं योगिनीन्यासस्याप्युधन्यासकं ततः ॥ महात्रिपुरसुंदर्य्या ध्यानं वक्ष्ये मनोहरं ॥ अंतर्यागविधिं वक्ष्ये
त्रिपुरायाय या भवेत्म ॥ पार्थिवकेद्य्यवेनं च विधिं वक्ष्ये ततः परं ॥ पात्राणां स्थापनविधिं योगपीठार्च्चनस्य च ॥ ॥

रति ३

६

6

मार्त्तण्डभैरवपीठानां मातंग्याः पीठकस्य च ॥ आवाहनादिकं देव्या भवे[?] पंचकेण या ॥ वसुपुष्पोपचारैश्च
सपर्याया विधिं ततः ॥ आवरणेनामर्चनस्य विधिं वक्ष्ये ततः परं ॥ पंचपंचिकपूजाया विधिं वक्ष्ये ततः परं ॥
पंचकोशार्चनस्य विधिं तथा कल्पलतार्चने ॥ पंचकामदुघायाश्च तथा रत्नार्चनस्य ॥ तथा समयपूजाया
स्तथा ऽन्यायार्चनस्य च ॥ षड्दर्शनार्चने विधिं प्रवक्ष्यामि समासतः ॥ वाराह्या बटुकादेस्यापि प्रवक्ष्यामि
बले विधिं योगिन्याः क्षेत्रपालस्य महागणपतेस्ततः ॥ बले विधिं प्रवक्ष्यामि [?]पश्चादाय दिनत्रया ॥
न्नपवास्टेक छागादिबलेर्वक्ष्ये विधिं ततः ॥ आरात्रिकं कर्म नित्यानित्यविभेदतः ॥ कुमारीपूजनविधिं
सुवासिन्यायथा भवेत् ॥ कुमारबटुकादीनां भजने विधिमुत्तमं ॥ ततो विसर्जनान्तं चक्रकर्म वक्ष्याम्यशेषतः
ततः प्रयोगान्सुमहान्महासिद्धिप्रदायकान् ॥ प्रकाशे वसुसंख्याके भैरवाश्च मन्त्रराजान् ॥ तस्यैन्यास
स्यैकरन्ध्रादिन्यासकस्य च ॥ शतस्यावांतरन्यासविधिं वक्ष्याम्यनंतरं ॥ अस्या ध्यानं प्रवक्ष्यामि भुवनेश्वर्या

विधिं

श्वरु

वक्ष्ये ४

६ ८२

मूर्त्तिविधाणमा
सयोश्चकामा
ख्यन्यासकं
स्यच ३

मनोहरं ॥ ततः सपर्यायंत्रं च सपर्याविधिमुत्तमं ॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चादेतज्ज्ञेतव्यनिर्णयं ॥ प्रकाशे निधि
संख्याके भैरव्याश्च मन्त्रान्परान् ॥ विशेषपीठन्यासानां विधिमासां ततः परं ॥ आसामृषिन्यासकं च अंगन्या
सं ततः परं ॥ नवयोनिन्यासविधिं हंसादिन्यासकस्य च ॥ सुभगादिन्यासकस्य भूषणाभूषणन्यासकस्य च ॥
ततो ध्यानं प्रवक्ष्येहं पीठार्चनविधिं ततः ॥ गुरुपंक्त्यर्चनस्यापि सपर्याचक्रमुत्तमं ॥ आवरणनामर्चनस्य तते
बलिविधिं ततः ॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चादेतज्ज्ञेतव्यनिर्णयं ॥ प्रकाशेऽङ्गुलिसंख्याके छिन्नमस्तामन्त्रान्परा
न् ॥ एतत्तंत्रानुरोधेनाचमनस्य विधिं ततः ॥ षोढा पीठन्यासविधिं ऋष्यादिन्यासकं ततः ॥ ध्यानं वक्ष्यामि
मुद्रापायश्चेसाला यदूपरं ॥ योगपीठार्चनविधिमावाहनविधिं ततः ॥ सपर्याया विधिं सम्यगावरणानां यथा
भवेत् ॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चादेतज्ज्ञेतव्यनिर्णयं ॥ ततो बलिविधिं पश्चात्प्रयोगानसुमनोहरान् ॥ प्रकाशे
रुद्रसंख्याके वक्ष्ये धूमावतीमनुं ॥ ऋषिन्यासं करन्यासमंगन्यासं ततः परं ॥ अस्याध्यानं स्तजनस्य प्रयोगान्

गा ३

विविधान्ततः॥ बगलायामनूनं वक्ष्ये महास्तंभकरान्ततः॥ पीठन्यासं ततः पश्चादृष्यादिन्यासमुत्तमं॥
ध्यानमस्यास्ततो यंत्रं ततो ह्यावरणार्चनं॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चाद्धोमस्यापि निर्णयं॥ महास्तंभकरान्प्र
योगान्शुभदान्परान्॥ ततो न्यपूर्णमंत्राश्च शुभदैश्वर्यदायकान्॥ ऋष्यादिन्यासविधिं पीठन्यासादि
पूर्वकं॥ पूजाविधिं स यंत्रं च पुरश्चर्याविधिं ततः॥ प्रकाशेरविसंख्याके शुभदाः सुसिद्धिदान्॥ नादंद्व्याम
नूतन्त्रविधिमृष्यादिकस्य च॥ ततो ध्यानं प्रवक्ष्यामि यंत्रोद्धारं शुभावहं॥ आवरणानाम चेनं च वक्ष्ये विधि
मनंतरं॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चाद्धोमव्याख्यां विवेचनं॥ ततः प्रयोगान् शुभदान् महासाम्राज्यदायकान्॥ क
मलायामनूनं पश्चादृष्यादिविधिं ततः॥ ततस्तु जनस्यापि विधिं यंत्रोद्धारस्वकं॥ ततः प्रयोगान्प्रवक्ष्ये स प्र
काशे कामसंख्यके॥ त्वरितायामनुं वक्ष्ये शीघ्रसिद्धिविधायिनं॥ पीठन्यासादिपूर्वं च विधिमृष्यादिकस्य
च॥ ततः पूजाविधिं यंत्रोद्धारं स्वं समर्चनं॥ ततः प्रयोगान्शुभसिद्धिप्रदान्वक्ष्याम्यशेषतः॥ वाग्वादिन्याम

प्र२

वटुकादेर्परवाक्सिद्धिदायकान्॥ तत्पीठन्यासपूर्वं च विधिमर्घ्यादिकं ततः॥ तत्पूजनस्यापि विधिं यंत्रोद्ध-
रपूर्वकं॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चाद्धवनीयविनिर्णयं॥ प्रकाशे लोकसंख्याके दुर्गायाः शुभदे मनुं॥ तदर्घ्यादिन्या-
सविधिं पीठन्याससमपूर्वकं॥ तत्सपर्याविधिं पश्चात्पुरश्चर्याविधिं ततः॥ वक्ष्ये वक्ष्या त्रिपुरोर्मंत्रान् मनोहरान्
पीठन्यासादिपूर्वं च अर्घ्यादीनां विधिं ततः॥ ततो ध्यानं प्रवक्ष्यामि स्तुतेनमावरणार्चनं॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चाद्धु-
वनीयानां विनिर्णयं॥ प्रकाशे पञ्चदशके शुभदं तारिणीमनुं॥ पीठन्यासादिपूर्वं च विधिमर्घ्यादिकस्य च॥ वि-
धानं तत्पूजनस्य यंत्रोद्धारप्रपूर्वकं॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चाद्धोतव्यानां विवेचनं॥ शिवमंत्रं शिवकरं पीठन्यासा-
दिपूर्वकं॥ अर्घ्यादीनां विधिं पश्चाद्ध्यानं पूजाविधिं ततः॥ यंत्रोद्धारप्रपूर्वं च पुरश्चर्याविधिं ततः॥ अथ विष्णो-
र्महामंत्रं भवबंधविमोचकं॥ एतदाचमनस्येह केशवन्यासकं स्पृ च॥ तत्त्वन्यासमृषिन्यासादिकं ष्यकं
ष्यकं ततः॥ वक्ष्ये ध्यानं विष्णोस्तु यहकरं परं॥ ये त्वाङ्गानि निर्णयं पश्चाद्धेमवनमतेन च॥ आवरणानामर्चन

ततः सम्पत्प्रदस्या त्रि २

स्यनेवेद्यविधिमप्यथ॥ पुरश्चर्याविधानं च हवनीयविनिर्णयं॥ वसुधामप्रकाशं च वटुकस्य महामनुं॥ तद्ध्या

॥ ध्यानादिविधिं पीठन्यासं सर्वं ततः परं॥ मूर्तिन्यासं ततो ध्यानं सात्त्विकादिविभेदतः॥ यंत्रोद्धारं ततो चौयावि

धिं मावरणस्य च॥ पुरश्चर्याविधिं पश्चाज्ज्ञातव्यानां च निर्णयं॥ हतोवलेविधिं मंत्रसहितं शुभदं परं॥ निरू

पितसाधकस्यापि च कृत्स्नाशेषगुरुः॥ शांतः स्याच्च दमेनेनापि विनयेन कुलेन च॥ वेदशास्त्रविनिर्णीतेन आचारे

ण तथा खलु॥ तत्प्रायशुचिप्रतिष्ठाभ्यां प्रामाणिक्याधिया किल॥ दक्षस्तथा ह्याश्रमेण मननेन परास्परि

मुलक्षणाकुलेश्च वंशाभिताव्यवपुतः॥ स्तत्त्वागमार्थसारज्ञ निमग्नो मधुपोप्ययानमंत्रयंत्रादिमुख्य

बुनिपुणो लोकमोहकः॥ कल्याणदशतो भक्तिश्चक्रो हिष्णुनलाभमतः॥ निर्मलः संशयादीनां छेत्ता व्याख्याका

रश्च वित्त॥ तत्कोपेहविमास्य श्वेतवेदज्ञोण्णं नं तहका॥ कृत्स्नवेत्ता देशकालज्ञानी त्रिविधकालवित्

सिद्धान्तो निग्रहानुग्रहदाक्षो विवेघपमता॥ वोधने निपुणः कृत्स्नप्राणिसंरक्षणे हितः॥ स्वतंत्रेंद्रिप संस

८

८

र्गो ष्वरि दुर्गो भेदकः ॥ धुरिगण्यः सतां सम्यगंभीर्यगुणयुक्तस्तथा ॥ पात्रापात्रविभेदज्ञो हरिश्रीकंठरूपकः ॥
साधुदेशनसक्तश्च ममतारहितो हि सः ॥ आधंइतुष्टः स्वाधीनोऽखंडसत्ताविराजितः ॥ नत्वभक्तावनपरो धै
र्यशाली दयायुतः ॥ ई[illegible]स्यलेशश्च क्रोमत्तिप्रांतोऽखिलात्मकः ॥ शिष्यशास्ताश्चेष्टदेवप्राप्त्योनायचेतो
त्सुकः ॥ नित्यनैमित्तकेकर्मण्यासक्तः कर्मतत्परः ॥ रागादिषु स्वनासक्तो[illegible]हंकारविवर्जितः ॥ निजधर्मत
पाविधानुष्ठानामविवेचकः ॥ शुचाश्रमतपोवृत्तिपुराणानां हि विवेचकः ॥ अनिच्छागत[प्राप्य]संतुष्टस्त
एणदोषविमर्शकः ॥ द्रव्यकांताधनासक्तः सुसंगाव्यसनांकितः ॥ दुःसंगाव्यसनात्यां[illegible]हीनोहंस्रतिवर्जितः
कूटनीतोऽवश्यवृत्तौ खलुतृणुपपरोपि च ॥ अवातको गवनिगमोलज्ञवर्णः परः शिवः ॥ वोधको मंत्र
यंत्रादिविधानानिरपेक्षतः ॥ असंकल्पाविकल्पश्च सदा स्वात्मपुण्यहृत ॥ निद्रास्तुतिसामोदासी
श्रोपदाविमुखो विभुः ॥ ३ ॥ कलदाणसंपन्नो भुवि चेत् श्रीगुरुस्तदा ॥ शिष्योऽस्यो तारकः सोयं विख्यातो

॥ ४

नान्यथा किल ॥ तदुक्तं कुलार्णवे श्रीगुरुः परमेशानि शुद्धवेषो मनोहरः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वावयवशो
भितः ॥ सर्वागमार्थतत्त्वज्ञः सर्वमंत्रविधानवित् ॥ लोकसंमोहनाकारो देववत्प्रियदर्शनः ॥ सुमुखः सुल
भः स्वच्छः संशयच्छेदकारकः ॥ इंगिताकारसंवेत्तः ऊहापोहविदुज्वलः ॥ अंतर्मुखो बहिर्दृष्टिः सर्वज्ञो दे
शकालवित् ॥ आज्ञासिद्धिस्त्रिकालज्ञो निग्रहानुग्रहक्षमः ॥ वेधको बोधकः शांतः सर्वजीवदयापरः ॥ स्वा
धीनेन्द्रियसंचारः षड्वर्गविजयक्षमः ॥ अग्रण्यो ऽतिगंभीरः पात्रापात्रविशेषवित् ॥ शिवविष्णुसमः सा
धुर्नेच दर्शहूषकः ॥ निर्ममो नित्यसंतुष्टः स्वतंत्रो नित्यशक्तिमान् ॥ सद्भक्तवत्सलो धीरः कृपालुः स्मितपूर्ववा
क् ॥ भक्तप्रियः सर्वसमो गंभीरः शिष्यसाम्मिता ॥ स्वेष्टदेवगुरुप्राज्ञावनिताश्रज्जनोत्सुकः ॥ नित्यनैमित्ति
ककाम्यरतः कर्मण्यतंद्रितः ॥ रागद्वेषभयक्लेशदंभाहंकारवर्जितः ॥ स्वविद्यानुष्ठानतपोधर्माणमप्रकाश
कः ॥ वर्णाश्रमज्ञानतपोधर्माणां च प्रकाशकः ॥ यदृच्छालाभसंतुष्टो गुणदोषविभेदकः ॥ स्त्रीधनादिषु

६

नासक्तो दुःसंगव्यसनांकितः ॥ सर्वाहंभावसंयुक्तो निर्द्वंद्वो नियतश्रांतः ॥ अलोलुपोहिंसकश्च पलपाती वि
वर्जनः ॥ वित्तविद्यादिनिर्मत्तूणंत्रतंत्रोदिविकृषि ॥ निःसंकल्पो विकल्पश्च विभिन्नात्मेति धार्मिकः ॥ तुल्य
निंदास्तुतिर्मौनी निरहो नियामकः ॥ इत्यादिलक्षणोपेतः श्रीगुरुः कथितः प्रिये ॥ अथ यत्नेलक्षणं निसि
ष्यस्य पिशुभानिच ॥ शमादिसाधने सम्यक्दत्तचित्तो गुणादियुक् ॥ धवलांबरधारी प्राज्ञः पुराणश्रुतः क्वधीः ॥ च४
शुद्धांतःकरणोत्यंतव्रतचारी सदा शुचिः ॥ आचंडालगुरुभक्तिदयाश्रद्धाभिरन्वितः ॥ कृतक्रोधमेननिरुध्यत
त्वलोकविसमतः ॥ परलोकास्तित्वयुक्तो धर्मशीलो दयांकुदुः ॥ विश्वासनम्रतायुक्तो वित्तदेहादिनिस्पृहः
दुःसाध्यसाधनेदक्षो दक्षः शौर्यसुकर्मणि ॥ पराक्रमोत्साहशाली स्वनुकूलक्रियारतः ॥ निर्निंदोलस्यवर्गश्च
तत्वभाषणतत्परः ॥ मुक्तिकांताभिलाषी च नामृदुकार्थविजया ॥ विशालभारतीशाली वलीहाभ्यासतत्परः
च१ निगूढामननेदक्षो निर्व्याजेनवसेकैः ॥ नासाधुकारी वीरश्च स्वांतदारिद्र्यवर्जितः ॥ कृतज्ञकार्पीतिकुशालीस्व

ष

स्यमस्त्वोपकारकः॥ आत्मसमस्त्यनिंदाच मर्यां रहितोगुणसंयुतः॥ स्तस्वाधीनेंद्रियश्चगुप्तमास्योवाग्वि
राजितः॥ अत्यसंतोषी ब्रह्मचारीग्रातस्पृहः॥ चपलोगतरोगोघोदुःसंकातंकवर्जितः॥ गुरुश्चिंतनमुख्य
स्य धर्मे स्वङ्गनेरतः॥ तदर्चनेप्रणामेच परमोत्साहवान्परः॥ मातृभावेनारीणां मर्त्येनेदत्तमानसः॥ गु
रुदेवतयोरर्थोस्थिरीभूतहृदंजः॥ अथ गुरुसान्निध्यकामनाग्गुरोः सदा॥ तोषचित्तवाग्देहैः कार्येऽ
खंडितत्परः॥ आदेसिकाज्ञापालकश्चतत्त्व्यानिरव्यापकोऽनिशं॥ तच्छाक्यमानकारीच शुश्रूषासुरतो गु
रोः॥ तच्चेतस्यनुरोधेन वर्त्तमानो बुधःसुखी॥ त्यक्तात्मज्ञाभिमानोसौ गुरुदेवतसन्निधौ॥ गुरुद्रव्यानिपन
श्चकायेन वचसाहृदा॥ प्रसादग्रहणेऽसंतकामनावान्महत्सुचिः॥ कुलवर्त्मस्यधर्मोवेऽतिसक्तो बुद्धि
मान्बुधः॥ दनेचैनादिनिरतोहेलादावजुगुप्सकः॥ जपचिंतनमुख्येषु नानासक्तोमहासुखी॥ भुक्तिवर्त्म
निलोभीच कुलसाम्राज्यकसक्तधीः॥ तदन्यशास्त्रविमुखस्तत्त्वलग्नहृदंबुजः॥ दूरस्थादिलसग्नकांतः स

१० 10

शिष्योयं समीरितः॥ गुरूयाद्यः सपवासो नान्यो नवति करहिंचित्॥ तदुक्तं श्रीकुलार्णवे॥ सच्छिष्यंतु
कुलेशानि शुभलक्षणसंयुतं॥ शमादिसाधनोपेतं गुणशीलसमन्वितं॥ स्वच्छंदेहावरप्राप्तं धार्मि
कं शुद्धमानसं॥ दृढव्रतं सदाचारं श्रद्धाभक्तिदयान्वितं॥ सुतज्ञं पापभीरुं च साधुसज्जनसंमतं॥ आ
स्तीकं दानशीलं च सर्वहितरतं॥ विस्वासविनयोपेतं धनदेहाद्यवंचकं॥ असाध्यसाधने शूरं मुत्सा
हबलसंयुतं॥ अनुकूलक्रियोपायुक्तमप्रमत्तं विचक्षणं॥ हितसत्यमितस्मेरं भाषणे मुक्तदूषणं॥
सकृदुक्तगृहीतार्थं चतुरं बुद्धिविस्तरं॥ दक्षमभ्यासिनं शृष्टं चित्तमनिर्भ्रांतसर्वकं॥ विमृश्यकारिणं
धीरं मनोदारिद्र्यवर्जितं॥ सर्वकार्यानितकुशलं स्वच्छं सर्वोपकारकं॥ स्वस्तुतोपरनिंदायां विमुखं
सुमुखं प्रियं॥ जितेंद्रियं सुसंतुष्टं धीमंतं ब्रह्मचारिणं॥ सर्वाधिव्याधिचापल्यं दुःसंकातंकवर्जि
तं॥ गुरुध्यानरतिकथासेवार्चावंदनोत्सुखं॥ गुरुदैवतसद्भक्तिकातिनो भजनोत्सुखं॥ नित्यं गुरू

समीपस्थं गुरुं संतोषकारिणं ॥ मनोवाक्कायतनुनिर्विशं गुरुकार्य्यसमुद्यतं ॥ गुर्वाज्ञापालकं देवि गुरु
कीर्त्तिप्रकाशकं ॥ गुरुवाक्यप्रमाणज्ञं गुरुशुश्रूषणे रतं ॥ चित्तानुवर्त्तिनं श्रेष्ठं कारिणं कुलनायिके
लज्जाभिमानगुर्वाज्ञावर्जितं गुरुसन्निधौ ॥ निरपेक्षं गुरुद्रव्ये न तत्प्रसादाभिलाषिणं ॥ कुलधर्म्मैक
ध्यायोगी योगिनी कौलिकप्रियं ॥ इत्यादिलक्षणोपेतं गुरुः शिष्यं परिग्रहेत् ॥ शिष्याणां दशकं चात्र
वर्जितः प्रोच्यतेऽधुना ॥ चलबुद्धिः कुष्ठरोगी व्याधियुक्तो व्रणः खलः ॥ ह्रस्वच्छिन्नः नखः श्यावदन्तो वल
निर्युतः ॥ नारीजितोऽप्रमाणाङ्गि कुटिलो हीनदेहकोऽग्रा अमितासनकारी च मितसंभाषणे रतः ॥ ईदृशविध
गुणोपेतं गुरुः शिष्यानि विवर्जयेत् ॥ एतदुक्तं किपासारसमुच्चये ॥ श्वित्री चैव गलत्कुष्ठी नेत्ररोगी च वामनः ॥
कुनखी श्यावदन्तश्च स्त्रीजितो ह्यधिकाङ्गकः ॥ हीनाङ्गः कपटी रोगी बह्वाशी बहुजल्पकः ॥ एते दोषैर्वि
हीनो यः स गुरुः शिष्यसंमतः ॥ विवर्ज्यो यद्गुरोरेवं शिष्यः प्रोच्यतेऽधुना ॥ गतशास्त्रो [illegible] दुष्टाविरूपश्च गुरु

स्तथा॥ अन्यदीक्षापुत्तो भेदवादी स्तोत्रवः सठः खलः॥ विहृतांगोधिकांगश्च हीनावयवसंयुतः॥ पंगत्वादितो शि
ष्टोनि शंदुर्व्रक्रसंयुतः॥ कोविदत्वाभिमानाढ्यो वेषधारी निजेच्छया॥ दुर्विकारांगचेष्टादिसंयुक्तो वेहीनदेह
कः॥ निद्रालुरालस्ययुक्तस्त्वंद्रालुर्जडस्तथा पुनः॥ युक्तस्तद्रूपजडस्यांघ्रत्दिव्यसनान्वितः॥ ॥घूतकर्मरतस्त्वा
तोयुक्तो दुर्व्यसनेन च॥ दिवानिशं कपाठादौत्तिरहितवपुस्तथा॥ अत्राणभक्तिरहितः लुब्धस्तब्धमुखश्चगः
चंचलाराध्यत्वधीमान्कुवक्ता क्षुद्रकस्तथा॥ नारीवित्तासक्तिचित्तो निषिद्धविधिमग्नतायुक्॥ द्वित्ताकार्ष्यवि
धौ मिरंधान्वेषणतत्परः॥ विडालमुखव्यत्तासक्तचित्तकस्तत्प्रकः॥ मायाप्रछिन्नदातां दर्विश्चासस
स्याविघातकः॥ स्वामिद्रोहरतावचकारीशंसयमानसः॥ सिद्धिकामी चालतायोकूटसाक्षी च कुत्सि
तः॥ स्तस्त्रप्रतारकोतथ्यो मृषानिष्ठुरस्तथा॥ दृष्टातो निंदकश्चैव पुरतो मिष्टभाषकः॥ ब्रह्मवादी च विद्याचा
रानिमानी निजात्मनः॥ प्रशंसकोऽर्थाक्षेपकोमूढोहिचंचलः॥ हितः क्रोधसयुक्तशीलश्च श्वावोकादिसप

११

त्वकः॥ विजितो निखिलैः स्वात्मवंचको लोकवंचकः॥ रसनायोनि निरतस्तेपकर्मणि सक्तधीः॥ पशुतुल्यः प्रनि
भितछ्वादियुक्तो हि कामकः॥ घोरकर्मरतो लज्जासंयुतः परिहासकः॥ अस्पृश्यादियुत छ्योदियुक्तकाय्य
णप संयुतः॥ क्रूरचित्तो धीरतरो दुःखी भीतोऽथदुस्तथा॥ जडधीर्लोभलज्जाभ्याम तिमतापुत्रो विदः॥ चिंता
कुलो महादीनोऽनुष्टो निखिलत्यावकः॥ अधिकासनशीलश्च प्रसिद्धो ग्रामकस्तथा॥ भक्तश्च द्वादिशहि
तः पित्रोर्नासक्तमानसः॥ गुर्वादिवचनानां च हासकारी दिवानिशं॥ दयतुमुखेचं द्रद्यानि गुरसेवाभिमानयुक्
स्त्रीमात्रेहव शीलश्च भ्रष्टोप्रशंसको पुरुणान्तथा॥ गुरोरुक्तेपुंके सिष्यं देशिकश्च परित्यजेत्॥ कोलाणेव पि
नष्टान्वयं पञ्जदुष्टं गुणहीनं विरूपिणं॥ परिसिष्यं च षंडं षंडं पंडिमनिनं॥ हीनाधिकं विकारं च विकलमन्वयवा
न्वितं॥ पंगुमंधं च वधिरं मलिनं व्याधिपीडितं॥ उच्छिष्टं दुर्मुखं वापि स्वेच्छावेषधरं प्रियं॥ दुर्विकारांगचेष्टेहा
गतिभावविवर्णक्ष्मां॥ निद्रालंद्रजडालस्य घतादिव्यसनान्वितं॥ कपाटकुट्टसंमादे तितिरोहितनतुं सदा॥ चल

११

भक्तिकारं सुदृढं छद्मभक्तिविवर्जितं ॥ किंमे वादृतं संख्यं प्रेषिकं प्रेषितं सठं ॥ धनस्त्रीशुद्धिरहितं निषेधविधिवर्जि-
तं ॥ रहस्यभेदकं चापि देवकार्यविघातकं ॥ मार्जारवकवृत्तिं च दंभसन्न्यसनतत्परः ॥ मायावित्तहृतं दंभं च प्रच्छि-
न्नांतस्थापकं ॥ विश्वासघातकं स्वामिद्रोहणं पापकर्मिणं ॥ अविश्वासी करं संसयात्मानं सिद्धिकांक्षिणं ॥
आततायिनमाहिंस्रकुत्सितकं उसभक्षिणं ॥ सर्वप्रतारकं देवविसर्वोत्कृष्टाभिमानिनं ॥ असंतनिष्ठुरासत्य-
प्रलापादिबहुभाषिणं ॥ दुर्विवादकृतं कर्कोटिकारिणं कहप्रियं ॥ वृथा द्वेषकरं पंचपत्नं वाग्विडंबकं ॥ परोद्वेदू-
षणं करं प्रसह्याप्रियवादिनं ॥ वाग्व्रह्मवादिनं विद्याचारमात्मप्रसंसकं ॥ गुणासहिष्णुमहितमात्तक्रोधणंम-
विकं ॥ चार्वाकं दुर्जनसखं सर्वलोकविगर्हितं ॥ पशुनपरसंतापं संविदं प्रणतांप्रियं ॥ स्वक्लेसवादिनं स्वामि-
द्रोहिणं स्वामसंवंचकं ॥ जिह्वोपस्थपरं देवतिरस्कारं पशुचेष्टितं ॥ अकारणं द्वेषहास्यं क्लेशाक्रोशादिकारणं ॥ अ-
तिसाहसकर्माणं असंतपरिहासकं ॥ कामुकं चातिनिर्लज्जं मिथ्यादुश्चेष्टसूचकं ॥ असूयामदमात्सर्यदंभा-

१२

हुंकारसंयुतं॥ ईर्ष्यापारुष्यशून्यं कार्पण्यरयं क्रोधप्रमानसं॥ अधीरं दुःखिनं भिन्नमशक्तं सत्वमातुरं॥ अप्रमत्त
मदं मतिमूढं चिंतातुरं रोगिणं॥ दरिद्रालोभयुक्तं दीनमत्युष्टं सर्वपाचकं॥ वह्नाशिनं प्रकटितन्यामिकुटिलंप्रियं॥
नास्तिकं श्रद्धया दया सातिधर्माचारादिवर्जितं॥ मातापितृगुरुभ्राज्ञासद्वचोहास्यकारिणं॥ कुलद्रव्याणि दिवि
त्वत्सु गुरुसेवाभिमानिनं॥ स्त्रीद्विष्टं समयभ्रष्टं गुरुसभ्यं कलेश्वरि॥ इत्यादिदुर्गुणोपेतं गुरुः सिद्धं परित्यजे
त्॥ गुरोः सेवाक्रमं वक्ष्ये साधकानां हिताय वै॥ संस्थितः प्रातरुत्थाय श्रीगुरोः पादपंकजं॥ प्रणमेत् संस्मरन्मंत्र
भवबंधनिवारकं॥ कियत्कालं स्मरेद्ध्येयं साधकसत्तमः॥ गृहसमार्जनं कुर्यात्तद्वारं लेपनं सुधीः॥ जलंस
मानयेत् न्यधात् शीलपूतं मनोहरं॥ सुवासितेन तैलेन कुर्यादभ्यंगमुत्तमं॥ सुगंधिनाकदम्बेन यथा सस्नं वपुः
सुधीः॥ तदीयस्नापयेत्सद्योष्णेन नीरेन वै गुरुं॥ सीतलेनांबुनाकालमेदात्स्थितस्थाविवत्सराः॥ वस्त्रयु
ग्मं ततो दद्यादिव्यं कनकभासुरं॥ हिरण्मयं वा कंकणानि श्रीगुरुं भूषयेत्सुधीः॥ तदंगानुलेपयेद्दिव्यैः कस्तू

१२

पोद्धिष्टगंधकैः ॥ मल्लिकाकुंदवकुलपुष्पहारैः सुमर्पयेत् ॥ धूपकुर्यात्प्रयत्नेन गुगुलादिकमुत्तमं ॥ दद्यो
दुज्वलं दीपं गुरवे घृतसान्वितं ॥ नानाव्यंजनसंयुक्तं दिव्यं सालूपनमर्पयेत् ॥ सुवासितं जलं दिव्यं सुवर्णकलशस्थितं
पानार्थमर्पयेद्दिव्यं हस्तप्रक्षालनादिकं ॥ कारयित्वाच्युतां कर्पूरैलादिमिश्रितं ॥ दद्याद्भक्त्या प्रपल्लनदा
नोघपेक्षीप्सितं सुधीः ॥ उपचारैश्चामरांतैः शक्तो भक्तिसमन्वितं ॥ भुक्तवदुच्छिष्टं हि भुंजीत तत्स्तस्यार्पितं धी
यासुधीः ॥ दूस्यकर्तुमसक्तश्चेत्तन्मनोरंजनीं परां ॥ सेवां कुर्यात्प्रयत्नेन शिष्यो भक्तिपुतो निशां ॥ स्मरन् त
त्पादुकां मूर्द्धि सततं मनसा प्रभो ॥ इति भावनयासेवाप्रकारोणां महितं ते ॥ तत्र भक्तिमुराः सेवकिंपे

रेमात।वानिसं॥सपत्राश्चिहितःक्षेत्रेपुण्यक्षेत्रमितिस्मृतं॥

देशिकं हि दृष्ट्वा सुपुरतो व्रजेत् ॥ चलंतं हि तं शिष्यो ह्यनु छायेव संव्रजेत् ॥ आज्ञां प्राप्य गुरोस्तिष्ठेद्गुरोः शिष्योऽ
न्यथा कितना शापं प्राप्य प्रयाति सो घोरं रौरवं नरकं तथा ॥ माता हि देशिकस्तातो बंधुर्मित्रोऽखिलं जगत् ॥ एवं प्रचिंत्य
मनसा ह्यखंडं प्रणमेद्गुरुं ॥ सेवादिकर्म मप्यत्र प्रोक्तं वै देशिकस्य च ॥ सिष्यस्य च मनोऽभीष्टप्रसिद्ध्यै परमं तथा
ज्ञानाधं वापि गुरौ मनुष्यबुद्धिं तु मंत्रे चाक्षरभावनां ॥ प्रतिमासु शिलाबुद्धिं कुर्वाणो नरकं व्रजेत् ॥ जन्महेतू
हि पितरौ पूजनीयौ प्रयत्नतः ॥ गुरुर्विशेषतः पूज्यो धर्माधर्मप्रदर्शकः ॥ गुरुः पिता गुरुर्माता गुरुर्देवो गुरुर्गतिः
शिवे रुष्टे गुरुस्त्राता गुरौ रुष्टे न कश्चन ॥ गुरोर्हितं प्रकर्तव्यं वाङ्मनःकायकर्मभिः ॥ अहिताचरणाद्देवि विष्ठा
यां जायते कृमिः ॥ मंत्रत्यागाद्भवेन्मृत्युर्गुरुत्यागाद्दरिद्रता ॥ गुरुमंत्रपरित्यागी रौरवं नरकं व्रजेत् ॥ गुरोः संनि
हिते यस्तु पूजयेदन्यमविके ॥ प्रयाति नरकं घोरं सा पूजा विफला भवेत् ॥ श्रीक्रमे अपि उत्पादकब्रह्मदात्रोर्गरी
रीयान्ब्रह्मदः पिता ॥ तस्मान्मन्येत सततं पितुरप्यधिकं गुरुं ॥ गुरुवद्गुरुपुत्रेषु गुरुवत्तत्समुदिष्टु ॥ कल्पद्रुमे अपि

अविद्यो वा सविद्यो वा गुरुरेव च दैवतं ॥ अमार्गस्थोपि मार्गस्थो गुरुरेव सदा गतिः ॥ आपांतमग्रतो गच्छन्तं तम
नुव्रजेत् ॥ आसने शयने वापि न तिष्ठेत् स्थिते गुरौ ॥ अनुज्ञां प्राप्य तिष्ठेच्च नैवं शापमवाप्नुयात् ॥ गुरुर्माता पिता
स्वामी बांधवः सुहृदः सखा ॥ इत्याधाय मनो नित्यं भजेत् सर्वात्मना गुरुं ॥ अथ ब्रवीम्यहं तत्संपरीक्षां गुरुशिष्ययोः
उत्तमे त्वेम ध्यमं वा द्युधमं त्वेप्रसंगतः ॥ देशिकस्त्वेकवत्सरेण सिध्यत्वं च तया खलु ॥ तत्त्वबुध्या संविचार्योथा हो
देपस्तथा मनुः ॥ देशिके न च सिध्येण मयोक्तेन पुरा यथा ॥ एतद्देवोक्तं सारसंग्रहे ॥ सद्गुरुः स्वाश्रितं शिष्यं वर्षमा
त्रं प्रतीक्षयेत् दिति ॥ अन्ये केचित् ॥ प्रतीक्ष्यो गुरुणा शिष्यस्तेनापि रवत्सरं ॥ [illegible] प्रती
येत् ॥ [illegible] पर्यंते वैश्यापि गुरुणा हि सः ॥ चतुर्भिर्वत्सरैः शूद्रं प्रतीक्ष्योनु प्रहिक्ष्येदित्याहुः ॥ नव
चात्रे स्मिन्कदाचिल्लिखितं स्वप्नके वा मद्दीक्षितत्वात्संभव इति वाच्यं ॥ स्वाप्निकाद्यावुक्तनियमाभावात् ॥ ननु कानिप
मस्य तत्त्वदीक्षावश्यकत्वं नोन्नतन्मूलवचनस्य कथं प्रमाणत्वमिति तन्न स्वाप्निकान्यदीक्षायां वोक्तनिय

स्यसंभवेनानन्तफलवचनस्यप्रमाणसिद्धिरितिवाच्यं ॥ स्वाधिकारायदीक्षावान्देहस्य नियमस्याध्यातानुवर्तिष्ठेद्दकेव

नचोक्तनियमस्य कृत्स्नदीक्षायामावश्यकत्वादिति चेत् ॥ मैवं स्वयमनुनियमो नहीति नारदवचनसद्भावात्तस्य

प्रमाणत्वसिद्धिरिति ॥ प्रथमं भक्तिसम्पन्नास्तथा मध्ये भक्तियुता मताः ॥ अवसाने भक्तिभाजो नितरां चोत्तमाः स्मृ-

ताः ॥ दीक्षाकालसमायातासंवित्सविद्धिवर्जिताः ॥ अन्तेसितष्टवीर्याश्च मध्यमाः परिकीर्तिताः ॥ प्रथमं भक्ति-

संयुक्ताः शिष्यास्तुमेकभक्तिकाः ॥ अद्यमासे ध्रुवं प्रोक्ताः सिद्धेश्च विमुखास्मृताः ॥ तथा चोक्तं श्रीकुलार्णवे

आदिमध्यावसानेषु योग्याः सन्ति निपातिनः ॥ अधमामध्यमाश्रेष्ठाः शिष्यादेर्विप्रकीर्तिताः ॥ आदौ भक्तिर्म-

ध्येद्विविदीक्षायां सवदन्तियेषु पुनर्विलुप्तभावास्ते आदियोग्याः इतिरिताः ॥ दीक्षासमयसंप्राप्ताज्ञानविज्ञानवर्जि-

ताः ॥ तस्मात्समुच्चसंवीर्यायेमध्यपाग्याइतीरिताः ॥ आदौ भक्तिविहीनायेमध्ये भक्त्यस्ति वानवा ॥ अन्ते प्रभ-

तभक्तिः स्यादंते योग्या भवंतीति तेइति ॥ ननु चतुर्वर्णाश्रमिणां दीक्षेच्छावतां पूर्वोक्तवर्त्मना प्रतीक्षाकरणे गुरोः

को दोष इति चेत्॥ मतं शिष्यादृतपापानां देशिको भोग्यत्वेनातो गुरोः॥ शिष्यपत्नी ह्याकरणस्यादकाकत्वात्॥
तथा चोक्तं रुद्रयामले॥ राजनि चामात्यजो दोषः पत्नी पापं स्वभर्त्तरि॥ तथा शिष्यार्जितं पापं गुरुः प्राप्नोति निश्चि-
तं॥ अथ शूद्रादीनां मंत्रग्रहणे अनधिकारेण कथं चतुर्वर्णानां मंत्रग्रहणबोधकवचनस्य प्रवृत्तिरिति॥ न च
आम्नायान्यमंत्रग्रहणवचनेष्वेव इति बोधकत्वेन तद्वचनस्यानेन प्रवर्त्तकत्वं सुवचमिति वाच्यं॥ निखिलमंत्राणां
आम्नायरूपतयान्यवचनस्य प्रवर्त्तकत्वासंभवात्॥ न च वस्तुतस्तन्मंत्रस्याम्नायरूपत्वं कथमिति वाच्यं॥ आ-
म्नायस्य प्रणवाभिन्नत्वेन मंत्रमात्रस्य प्रणवघटितत्वात् मंत्रस्याम्नायत्वसिद्धेः॥ तथा चोक्तं महाकपिल-
पञ्चरात्रे॥ न वेदः प्रणवान्यश्च मंत्रो वेदसमुद्भितः॥ तस्माद्देवः परो मंत्रो वेदांगश्चागमः स्मृतः॥ वश्या-
कर्षादिकं कर्म सम्यगाहः स्वकल्पदं॥ वेदेन साध्यते सर्वं ग्रहयज्ञादिभिः किल॥ न वेदेन विज्ञाय नापि वेदा यज्ञवर्जि-
ताः॥ तस्माद्देवः परो मंत्रो न मंत्रो वेद उक्तितः॥ न मंत्रेऽनधिकारोऽस्ति शूद्राणां नियमः परः॥ मंत्राभावादमंत्रेण

१५

१५

भाषितं सर्वकर्मेहोमि॥ एवमेवोक्तं शातातपसंहितायां॥ यावंतः सर्वाणि मंत्राणि शूद्राय प्रतिपादयेत्॥ नाव येत्रसमह
स्यासुः स्वयमाह प्रजापतिरिति॥ न स्मार्त्ते वर्णिकानामेवदीक्षा ग्रहणाधिकारः॥ स एवमुक्तमिचेत्॥ ॥मैवम्॥ उक्तप्र
माणानां अतत्त्वसूद्रपरत्वं कल्प्यंते॥ तथाचोक्तं हि भविष्ये॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा येष्वपिऽऽमताः॥ तेषां मं
त्राः प्रदेश्चनतु संकीर्णचर्मिणामिति॥ अथ उक्तनिषेधवचनानामनु विशेषपरत्वं कल्प्यते॥ एतदेवोक्तं देवीयामले॥
स्वाहा प्रणवसंयुक्तं मंत्रं शूद्रे ददद्द्विजः॥ शूद्रो निरयगामी स्यात् विप्रः शूद्रत्वमाप्नुयात्॥ अत्र [illegible] पदं स्यानत्व शूद्र
परं॥ तेन सच्छूद्रस्योक्तविधिमनुदानं प्रसुगाच्छेत्॥ एवमेवोक्तं योगिनीहृदये॥ ब्रह्मक्षत्रविशः शूद्रा आद्याश्चांत्युद्भु
द्भवः॥ गुरुस्त्वेषु आर्यासुरतास्तासुरधिकारिणः॥ एवं पद्मपुराणेपि॥ वैदिको मिश्रितो वापि विप्रादीनां विधीयते॥
तांत्रिको विप्रभक्तस्य शूद्रस्यापि प्रकीर्तितः॥ स्वायंभुकेण मार्गेण स्त्रीशूद्रैश्चाप्यर्चनं॥ कर्त्तव्यं श्रद्धया विष्णोश्चिं
तयित्वा पतिं हृदि॥ स्त्रीणामप्यधिकारोस्ति विष्णोराराधनादिषु॥ पतिप्रीतिरतानां च श्रुतिरेषा सनातनी॥ति

अत्र विशेषोऽस्त्युपलक्षणं ॥ शैवादिमंत्रेष्वप्यधिकारोऽस्ति ॥ एतदुक्तं रुद्रयामले ॥ स्त्रीशूद्राणामयं मंत्रो नमोंतश्च शु
भावहः ॥ एतत् हालामहासेन चंडालानपि दीक्षयेदिति ॥ तथा पुनर्याज्ञवल्क्यसंहितायां नैवेच्छिकं जपेच्छूद्रः स्त्रिय
श्चैव कदाचन नमोंतं शिवमंत्रं वा वैष्णवं चेष्यते बुधैरिति ॥ अत्र नमोंतमित्यस्योभयत्र संबंधः ॥ पद्मे वैवष्टध्याप्रोति
ति विष्णुः परमात्मा तेन सर्वेषां देवानामपि परमात्मरूपत्वं भवात्सर्वे सर्वदेवतामंत्रेष्वप्यधिकारोऽस्तीति यवात्म ॥ ए
स्कपुराणे चिंतयी त्वेतौ यस्य स्तन भर्तृकापरस्त्वं ॥ पतिप्रियेति नासाधुता परमितिज्ञेयं ॥ अत्र स्त्रीणां पतिशुश्रू
षणस्यैव प्राथमिकधर्मत्वात् ॥ तत्स्वैके स्वतो देवताभजनादीनां सप्रयोजनत्वात् ॥ इतरस्या निष्फलत्वाच्च ॥ एतदु
क्तं हि भविष्ये ॥ या स्त्री भर्त्रा वियुक्तापि च शुभाः स्वाचारसंयुता ॥ सा च मंत्रान्प्रकटान्कांतु सर्वेतदनुज्ञया ॥ विनास धर्म
त्तिं देवतापूजनादिकं ॥ परिभ्रश्येत तत्र धर्मात् स्वर्गात्सा कन्यदर्शयंवदिति ॥ अत्र स्त्रीणां भर्तुराज्ञैवावश्यकी ॥ स्वा
तंत्र्याभावात् ॥ तथा च कुलार्णवे ॥ विधवायाः सुताज्ञानुकंप्या याः पितुराज्ञया ॥ नाधिकारः स्वतो नार्या

नार्याः पत्युरनुज्ञया ॥ तपादीनां दर्शादि विशेषः ॥ तथा सर्वोक्ति यामलवचनेनापि स्त्रीशूद्रा ॥ णामपि केषुचिन्मंत्रेष्व
प्यधिकारोऽस्तीति व्यक्तं साक्षेत्रे ॥ तेन एकोद्दिष्टविधुः पंचवर्षो एषा लोच्यभक्तिगुरा पुत्रान् संकरेस स्त्रीद्रवदोऽस्ता
दि एयतिष्ठन्ति तेत्रशां ॥ तस्मात् स्त्रीशूद्रादीनां मंत्रविशेष अधिकार ॥ प्रधानवदंगेष्वपीति न्यायात्तदंगेष्वप्यधिका
रः प्राप्तेन स्वाहादिपदप्रयोगे नाधिकारः ॥ तेषु निषेधोक्तेः न चाग्निसंसर्गेणैव निषेधोऽस्तु न चाग्निसंबंधेनेति सर्वाविधि
गामकाभावात् ॥ वषट्स्वाहादावंगानां रुद्रादीनामपि जयप्रसंगः ॥ न च पदांतरप्रयोगेन स्त्रीप्रोजराल्लान इति वाच्यं
नमस्कारस्य मंत्र इति गौतमेन यावद्दकर्ता त्रिकमंत्रेषु नमोमात्रविधानात्तस्यैव तत्त्वात् ॥ सर्वजनकत्वादिति अस्य
शूद्रस्यापस्त्वमतिविस्तरलेखनेनेति ॥ अथ प्रसंगान्मंत्राणां वर्णभेदा विचार्यंते ॥ केचिन्मंत्राः द्विवर्णाः सुस्त्रया
कचित्क्षत्त्रियाः ॥ वैश्याश्च मंतवः केचित् शूद्राश्च मंतवस्तथा ॥ पोरस्य जाते योमंत्राः भेदपंचकसंयुताः ॥ अनु
लोमे न च तथा केवलेन च विलोमतः ॥ देयां हि गुरुणा मंत्राः छद्विदेवामुभेदतः ॥ तथा चोक्तं कुलमार्गे ॥ ब्राह्मणाः

क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो भवति वै मनुः ॥ अनुलोमेन देयः स्यात् प्रतिलोमेन च क्वचिदिति ॥ तथा वामकेश्वरतंत्रेऽपि
ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो योऽरस्य जातय इति ॥ लज्जा बीजं ब्राह्मणस्यैवं ज्ञेयं श्री बीजकं तथा ॥ क्षत्रियं
मन्मथाख्यं तु ज्ञेयं बीजं तथा परं ॥ वाग्भवं वैश्यमित्युक्तं अन्यत् पोरस्त्यसंज्ञकं ॥ उक्तं चतुर्विधं बीजं देयं समस्तं
द्विजाय च ॥ क्षत्रियाय त्रिबीजं तु देयं बीजद्वयं विशां ॥ शूद्राय चैकबीजं तु देयं चतुर्णां तथा ॥ एवं विचार्य देयं हि शि
ल्पायानुप्तबीजवत् ॥ निष्फलं हि भवेत् सर्वं चान्यथा जपं कृतं ॥ एतदुक्तं सौत्रामणि तंत्रे ॥ माया बीजं ब्राह्मण-
स्यात् श्री बीजं क्षत्रियः स्मृतः ॥ कामबीजं भवेद् वैश्ये वाग्भवं शूद्र ईरितः ॥ चतुर्बीज परीयक्तो मंत्रः पोरस्त्य संज्ञकः
चतुर्बीजं ब्राह्मणानां ॥ क्षत्रियाणां त्रिबीजकं ॥ बीजद्वयं तु वैश्यानां शूद्राणां त्वेक बीजकं इति ॥ विशेषतोऽपि
मंत्राणां दानं वर्णविभेदतः ॥ कथयामि समासेन यथाशक्तो वर्णभेद वर्णके ॥ भैरो तंत्रस्तथा किल ॥ तदुक्तं कुल
मूलावतारे ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ शाक्तशांभव सौराणां गाणशैवे वैष्णवेषु च ॥ ब्रह्मक्षत्रादि वर्णानां सकराणां विशे

16 १६

पत: ॥ श्रुतिं श्रोतुमिच्छामि साधकानां हिताय वै ॥ येषु येषु च वर्णेषु मन्त्रास्तं देवदेव शंकर ॥ ईश्वर उवाच ॥ उमा मो-
ध्वरश्चैव दक्षिणाम्नायोऽघोरकं ॥ हयग्रीवं च वाराहं मत्स्यं तु परमं तत: परं ॥ प्रणवाद्यं वासुदेवं लक्ष्मीनारायणं तथा ॥ वर्णे
त्रये च दातव्या नान्यवर्णे कदाचन ॥ पाशुपतं नारसिंहं तथा चैव सुदर्शनं ॥ वर्णद्वये च दातव्यं नान्ययोश्चैव कर्हि-
चित् ॥ अग्निमन्त्राश्च ये केचित् स्वरूपमन्त्रा ये तथा ॥ तारादिष्टानि मन्त्राश्च तारा तथा श्च त्रिवर्णके ॥ आनुष्टुभं शक्ति-
मन्त्रास्तथा विन्ध्यनिवासिनी ॥ तथा नीलसरस्वती दातव्या वैश्यादि वर्णके ॥ मातङ्गी भुवनेशा च कालिका श्य-
मला तथा ॥ छिन्नमस्ता च बाला च दातव्या सर्ववर्णके ॥ तारादिका गणेशश्च हरिद्रासंज्ञकस्तथा ॥ त्रिवर्णेष्वेव दा-
तव्या: पुरं श्रीरिणां विशेषत: ॥ [illegible] ॥ लक्ष्मीं वा भवं च दातव्यं त्रिषु चापि ॥ लक्ष्मीं च वाग्भवं चैव दातव्यं वैश्य
वर्णके ॥ वाग्भवं चान्यबीजं च शूद्राणां समुदीरितं ॥ हृदादि हुंफट्कारादि संकराणां प्रशस्यते इति ॥ अथ दीक्षा-
विधिं वक्ष्ये प्रथमं चेत् कलत्तोयेन: जातकादि पैयायुक्तान कार्यो गुरु वरि ॥ तथा संकथ्यते ह्यत्र चैव क्रम रादिकं मया ॥

१७

जनकादिस्तु पुत्रस्तथा मातामहादपि॥ नयाखोपिकनिष्ठास्त्रीभ्रातुश्चशिष्यपत्निका॥ योन्यादपिचमयाक्षो
दुर्लभेचचतुरावधि॥ ॥तथा चोक्तं रोगिनीतंत्रे॥ पितुर्भगिन्याएष्टक्रियापालयामातामहस्यच॥ सोदरस्यकनिष्ठ
स्यवैरिपत्नाश्चिशिष्यच॥ एवं प्रसिकरीरोगा॥ यामनुनैवकदाचन॥ कौलावासिनोप्येवं विगताश्रमिणा
स्तथा॥ एवं भार्याभिर्भर्तृश्वश्रूष्ट्रक्रियापितुर्भर्तुः पुत्रिकापि सुतोभ्रातुर्भार्तातथास्वएवसः॥ सप्रयोजनको
द्यासुदर्घासुचैपतिमनुरीति॥ तथा चोक्तं गणेशविमर्शिन्यां॥ पतिर्दीक्षापतिर्दीक्षादीक्षाचवनवासि
नः॥ विविक्ताश्चिभिरेणदीक्षाकल्याणदायिका॥ तिरुद्रयामलेपत्नींदीक्षयेन्नौनपितादीक्षयेत्सुतां॥
नपुत्रंचतथाभ्राताभ्रातरंचनदीक्षयेत्॥ सिद्धिमंत्रोयदिपतिस्तदापत्नींसदीक्षयेत्॥ शक्तित्वेनवरारोहे
नचसापुत्रिकाभवेदिति॥ इत्यादिवचनैः सम्यक्निषेधकरणाकिल॥ पित्रादिभ्योहदीक्षायाः सुतादेर्ग्रहे
णेमतः॥ सिद्धस्यत्वहरणेनैवनिषेधोहिध्रुवंकिल॥ ॥तथाचोक्तं सिद्धपासते॥ यदिनागपवसीनापिसि

१७

नसा ४

छ्रविद्यां लभे स्त्रियै ॥ नैदेवतं तु दीक्षोतं स्वल्पगुरु विचारणे ॥ प्रमादाच्च तथाज्ञानात् पितुर्दीक्षां समाचरन् ॥
प्रायश्चित्तं ततः कृत्वा पुनर्दीक्षां समाचरेदिति ॥ अत्र पितुरिदं स्योपलक्षणं ॥ एवं मातामहादीनामपि
जपश्चायुत सावित्र्याः प्रायश्चित्तं प्रकीर्तितं ॥ सर्वत्र दृष्टमपंथ्य सर्वदोषनिवारकं ॥ तथाच शंभवः ॥ दशसाहस्र
जाप्येन सर्वं कल्मषनाशिनीति ॥ ॥ विशेषो निर्णयं हि दीक्षापाश्च तिथिष्वेतं ॥ जनकादिभ्यश्च पुत्रादेन
विधिः सेवशाक्तयोः ॥ दीक्षायां हि तथा विशेषोर्णम् स्यादिकस्य च ॥ सराद्धे सोमेयाश्चैव यहेतु कदतीर्थं
का ॥ अनिषेध ज्ञातयो ज्येष्ठपुत्राय धीमते ॥ मातुर्या हि दीक्षा च शाक्तस्य सुते च ॥ मंत्रज्ञप्रदा चान्या स्त्रिया
दत्ता शुभप्रदा ॥ साधकस्य पराज्ञेया सुपासितमनोस्तथा ॥ तथा मनोर्विशुद्ध्यर्थं प्रकारः कथ्यते परः ॥ दलेच
गत्वे सम्यक् लिखित्वा र्णान् मनोस्तदा ॥ शुभदं हि भवत्येवान्यथा विघ्नं लभेदिति ॥ तथा चोक्तं योगिनीतंत्रे
शाक्तिमंत्रो न दातव्यः पित्रा पुत्राय धीमते ॥ निर्विर्ष्यं च पितुर्मंत्रं तथा मातामहस्य च ॥ स्वप्नलब्धं स्त्रिया दत्तं

सस्त्रोरौरोवसुञ्चाति ॥ अपरं तथा मत्स्यरहस्ये ॥ निर्वीर्यं च पितुर्भर्तुः शैवशास्त्रे न दुष्यतीति ॥ अयं भावः पित्रा
पित्रे लिकदीक्षा ज्येष्ठपुत्राय विना विचारे देयेति ॥ अथ वातारादि विधायां शास्त्रे ॥ निजकुलतिलकाय ज्ये
ष्ठपुत्राय दद्यादिति ॥ अपरं तथा श्रीक्रमे ॥ मनुर्विमृश्य दत्तव्यो ज्येष्ठपुत्राय धीमते इत्यादि ॥ तथा चोक्तं विश्व
पैवेशं पापनुसंहितायां ॥ साधु पृष्टं त्वया सम्यक् वक्ष्यामि सकलं तव ॥ ब्रह्मणा कथितं पूर्वं वसिष्ठाय महात्मने ॥
वसिष्ठोपि स्वपुत्राय प्रमतये दत्तवान् स्वयं ॥ प्रसन्नहृदयः स्वच्छः पिता मे करुणानिधिः ॥ कुरुक्षेत्रे म
हातीर्थे सूर्यपर्वणि दत्तवान् इत्यादि ॥ अन्यत्रापि स्त्रीकर्तृक दीक्षाविषये ॥ साध्वी चैव सदाचारा गुरुभ
क्ता जितेन्द्रिया ॥ सर्वमन्त्रार्थतत्त्वज्ञा सुशीला पूजने रता ॥ गुरुरूपेण सा तत्त्वे साहि विधवा परिकीर्तिताः ॥ स्त्रियो
दीक्षा शुभाः प्रोक्ता मातुश्चाष्टगुणा स्मृतेति ॥ इदं चोपं सतमनुपरं ॥ तथा चोक्तं भैरवतन्त्रे ॥ स्त्रियापमन्त्रोपदे
शो न कुर्यान्ननु दुरुचिंतनमिति ॥ मातुरिति ॥ अयं भावः साध्वित्वसुगुणं ॥ अन्यथा मद्रस्तत्त्वमित्यर्थः ॥ सि

१८

ऽमंत्रविधय एवं दृष्टान्तिके चिंता॥ स्वमल्लवेकोत्कार्थे कुंभेगुरोः प्राणान्निवेदयेत्॥ वटपत्रे कुंकुमेन लिखित्वा
ग्रहणं शुभं॥ ततः शुद्धमवाप्नोति ग्रन्थयाविप्लवं भवेदिति॥ इदं च गुरुव्यतिरेके॥ तत्सत्वे तत एव शिष्यः क्रिया
दिक्षादिकंयमितिदिक्॥ वैष्णवादि वैष्णवो गाणपत्यः शैवो शैवा मनुस्तथा॥ शाक्ताद्धि सन्ति मंत्रश्च गाणपत्य
न्त्यामनुः॥ सौरवान्नवं मंत्रश्च साधकेन सिवामये॥ तथा वाक्यान्तिर्वधे॥ वैष्णवेवैष्णवो गाणपत्यः शैवेशैव
श्च शाक्तिके॥ सैवः शाक्तोपि सर्वत्र दीक्षा स्वामिन संशयः॥ इति॥ देशिकामध्यदेशस्याः कुरुक्षेत्रनिवासि
नः॥ कोंकनप्रभावान्तर्वेदस्था वंगाश्चपरासस्थिताः॥ प्राक्देशप्रभवाः शान्तिसंभूताः स्वरभागिनः॥ मगधप्र
भवाश्चैव केरलप्रभवास्तथा॥ दशार्णवासिनश्चैव कोसलस्थाश्च मध्यमाः॥ कार्णाटकानार्मदाश्चैव कोंक
णा कच्छवासिनः॥ सौराष्ट्रकास्तकालिंगाः कालवाश्चाधमाः स्मृताः॥ न याचेत् विद्याधराचार्यकृतौ॥ मध्य
देशकुरुक्षेत्रनाटकोंकनसंभवाः॥ अंतर्वेदप्रतिष्ठाना आवंत्याश्च गुरूत्तमाः॥ गौडाः सालोद्भवाः सौराः माग

गाथाः कोलाम्क्रथा ॥ को गन्ता श्च दशार्णोश्च गुरवः सप्तमध्यमा ॥ कर्णोटनर्मरुराष्ट्रकच्छान्तीरोद्भवास्तथा ॥ क
लिंगाश्च कलंवाश्च कांभोजाश्चाधमास्मृता इति ॥ आर्यावर्त्तो मध्यदेशः ॥ दीक्षापदार्थोऽयधुनाकथ्यहि समासतः
दिव्यज्ञानं यतो दद्यात् कुर्यात् पापक्षयं ततः ॥ ततो दीक्षेति सा प्रोक्ता तंत्रज्ञैश्चार्षिपुंगवैः ॥ ज्ञात्वा श्रेष्ठा कश्यपको दीक्षाक्रमा
नाप्रयाशिच्छेद ॥ तद्धुलुकेहि क्षेत्रमंत्र तपोज्ञानं जपं किल ॥ तदा प्रियस्व वसेत्क्वापि भवेत्कल्याणभाङ्गि भाक्त ॥ अ
नाजापितपादी क्षाफलं जपं सर्वं दीक्षामूलं तपंस्तपः ॥ दीक्षामाश्रित्य निवसेद्यत्र कुत्राश्रमी वसन्निति ॥ अथ प्र
ज्ञानमात्रारणायानुकूलं प्रवक्ष्यते ॥ साधकस्य भवेत्सम्यक् तारामुख्यादियंत्रकैः ॥ कुलाकुलविशेषं च वदाम्या
दौ मुखसिद्धये ॥ पृथ्वीजाताः नामसाः प्रकीर्तिताः ॥ आद्यक्षरं साधकसाध्ययोश्च आजिन्नेदवसमपीह विधात ॥ विद्यात
द्वाम शिवरः स्वकीयं कुलं हि चोक्तं नवचवस्तीनां सुधीः ॥ नेरमित्रपार्थिवसख्यानलस्य च मारुतः ॥ एतद्धि पार्थिवानां चरि
पुरानलं मन्त्रवुना ॥ तथा चोक्तं रुद्रयामले ॥ पार्थिवे वारुणं मित्रं माग्नेयं मारुते भवेत् ॥ नाशनं सर्वमित्रस्य च्छिरुडं नैव शी

१८

19

त्नेयेदिति॥ निर्वृषेपितया॥ वायग्निर्भूजलाकाशा विंदुताः संधिसंभवाः॥ कादयः पंशषलक्ष सहांताः समीरिताः॥ सा
धकस्याक्षरं पूर्वं मंत्रस्यापितदक्षरं॥ यद्येकभूतदैवतं ज्ञानीयात्स्वकुलं हितं॥ भौमस्य वारुणं मित्रमाग्नेयस्यापि म
रुतं॥ मारुतं पार्थिवानां च शत्रुरग्नेय मभसां॥ ब्रवीम्यहं एसिचक्रं त्रिपुरामनुसिद्धदं नवैव किल॥ कर्म्परेषां प्रकुर्वीत
मंत्री पूर्वपरेणच॥ यम्यकोविदयोः केवलांके वलं मिशान्ते त्रिशचरके सुधीः॥ आग्नेयेवतथा वायव्ये वर्णान्क्रमतो
लिखेत्॥ वा चालर कातिमिरा न्मसो भाशताद्भ्वर्णाः कमतशाहरवा॥ दीधास्तथा चंद्र सिरोरुहाश्च स संधिका
सुः क्रमतो हि तेकिल॥ कोधीशाम्रुखाः किलपचवोघा वसानकास्तेसमुदाहृता हि॥ समीराद्विवर्धता मंत्र
लषांस्तुवे साधकानां हितं निरणाय॥ विनेतद्विचारं मनुसाधके भ्योनदद्यात्तु समर्थो भवेन्मंत्रवर्ष्यः॥ विधिनांडव
राजितक्ष्मापारामूरीकेशवस्यपोनिसुखाः गोजटिलादितिडिछिराकमासनिवर्ष्येरपिमारुतेति चोक्ताः
घोः सुंदरां वुजतमांतकुनीरकाश्चे नेपालधीमा विरामविमुखकाश्च॥ वैश्यपावसानमुरवीजविरककर्णाः
सं ८

प्रोक्ता बुधैरपि अग्नीदहनप्रधानाः॥ शर्वहृज्जसरसीपुलिप्रयागणमेरेशकचअरविकादिकाः॥ तेभिराम
रकादिकाः सकाः विबुधैः पार्थिववर्णकेति बोक्ताः॥ साभवैछामहत्तुछभीमानानासापवर्गादः॥ अग्न्रशंकां
तकाश्चमेवारुणाः परिकीर्तिताः॥ शनास्तिकोत्क्रमतेगडभर्हमुख्यकाः॥ वकेशासुरवीजांताः नाभसाः
परिकीर्तिताः॥ आद्यरं हरं साधकसाध्ययोश्च अमित्रे दैवत्यमेयाहविंद्यात्॥ विंद्यात्तदा मंत्रिवरः स
कीयं कुलं हि चोक्तेन चवर्णेनामुधीः॥ नैरं मित्रं पार्थिवस्य ह्यनलस्येव मारुतं॥ एतद्धि पार्थिवानां च वा
युरानलमवुभना॥ तथा चोक्तं रुद्रयामले च॥ पार्थिवे वारुणं मित्रं माग्नेयं मारुतं भवेत्॥ नाभसं सर्वमंत्र
स्याद्धि हृद्धैनेव शीलयेदिति॥ निर्बंधे पितथा॥ वायव्याग्निभूजलाकाशगा विहिताः संधिसंभवाः॥ कादयः
पंशाषलक्षसहांताः समीरिता॥ साधकस्याक्षरं एवं मंत्रस्यात तदक्षरं॥ यद्येकभूतदेवसंज्ञानी यान्य
कुलं हितत्॥ भौमस्य वारुणं मित्रमाग्नेयस्यापि मारुतं॥ मारुतं पार्थिवानां च सत्तुराग्नेयमभसां॥ त्र

२०

गोमयहरासिचक्रे त्रिपुरामनुसिद्धिदं न चैवे किल्ल ॥ कर्णरेखां प्रकुर्वीत मंत्री पूर्वपरे तथा च ॥ याम्ये कौवेरयोः
केवलां केवलं भीसान्ते निसावरके सुधीः ॥ आग्नेये तथा वायव्ये वर्णान्क्रमेतो लिखेत् ॥ लमारर संख्या
न्नैशोण शोरेषु वार्णान् पिविशद विबुद्धिः स्तम्भवर्णान्क्रमाच्च ॥ वेदमुखत्रिमुखादिराशिकाद्यादितो हि
विलिखेत् ककुदिकान् ॥ पंकजासनमुखे करासिगत्वांतमुखारसवर्णकान् लिखेत् ॥ हृदादिध्यादि समेके मेषरा
शिः समीरितः ॥ नंदादियां पात्रशाके वृषभो राशिरीरितः ॥ क्रियादिवा पंक्तसंके मिथुनो राशिरीरितः ॥ ष्टलाचारण
शक्त्याश्च राशिः कर्कट ईरितः ॥ अष्टमुखेशोश्च सिंहाख्यो राशिः सम्यक्प्रकीर्तितः ॥ धराणि रहमुखेश्च कन्दिर्जिता
श्च शक्तयः ॥ कन्याराशिपुतावक्रोमुख स्कंदांकस्य च तुलाराशिसमाख्यातः ॥ रसिसंयुक्त पिसवेये न्यरामंमनु
निजराशिश्च कल्पयेत् एषयंतं मनो वृधः ॥ असं विन्निजराशेस्तत्र त्रामानि न्नकस्य स्तांडवाघर्णकस्य च ॥ कीना
शंतस्य राशिश्च वृश्चिकः परिकीर्तिताः ॥ रसिताद्यस्य अशुगात स्य राशिर्धनुरीरितः ॥ ह्रएदाद्यस्य लवएगातस्य

२१

२१

वैकरः स्मृतः ॥ मत्स्याद्यस्यचमं द्वकांतस्यैवकेऽन्रईरितः ॥ अंतमध्यस्यैवरास्मीतश्च परीकीर्तितः ॥ स्वरासैरानुकूलं
हिज्ञांत्वासाधकसत्तमः ॥ संतसंर्गिरांसवक्षुद्रस्य ष्टहि त्वारासिकंतया ॥ मंत्राद्यर्णेन नाम्न श्चानुस्व्यार्णेन चव
तंकं ॥ गणपदुतसं स्व्यारणकेहसंस्व्याकेहि चाको ॥ परित्यजेत्तद्वेच्च हितकोमिचसाधक ॥ ॥ तथा चोक्तं
तंत्रराजे ॥ तेनमंत्राद्विवर्णेन नाम्न श्चाद्याक्षरेण च ॥ गणयेद्यदिषष्टंवाप्यष्टमं द्वादसंतुवा ॥ रिपुसंत्राद्यवर्णः
स्यात्तेन तस्याहितं भवेदिति ॥ तथा च ॥ रामकल्पद्रुमे ॥ रेखाद्वयं पूर्वपरेण कुर्यात्तन्मध्यतो याम्यकवेरके
भेदात् ॥ एवं कमीशानानि शच्चरेत्तु हुतासवायोर्विलिखेत्ततोर्णात् ॥ वदाग्निवह्निपुगालश्रवणाश्चिसं
ख्यान् पंचेषुवाणसरपंचवत्तुष्टयीर्णान् ॥ मेषादितः प्रविलिखेत्तमकोल्नास्त्वर्णान् कन्यागतान् प्रविलि
खेद्दशशादिवर्णान् ॥ स्वनामराशिकोष्ठो नामतु कूलान भजेत मनूनां ॥ राशिनाशुक्लतोज्ञेयात्यजेत्स्फुटं
स्मृतंवांणं ॥ स्वरासमैत्रराशपंतगणनीयं विचक्षणैरिति ॥ तथात्ताराय णीये ॥ अज्ञांतेरासन संत्रेना

21

नाम्ना स्वररासित इति ॥ तथा चोक्तं रामार्चनचंद्रिकायां एकपंचनवगं धवाः स्मृता द्वेचषड्दशमाश्च सेवकाः
वह्निरुद्रमुनयस्तु पोषकाः द्वादसाष्टचतुरस्तु घातकाः इति ॥ शक्तिसेवपोषः षष्ठं वर्जनीयं ॥ अन्यत्र तथा
षष्ठाष्टमद्वादशानि वर्ज्जनीयानि यत्नत इति ॥ उद[illegible]श्रोणिरेखाश्च कुर्वीत आम्नायमानतः ॥ रेखावता
रकाः सम्यक्प्रतीच्याग्राश्च यथा भवेत् ॥ कर्त्तव्याः यत्नतो मंत्रीन सूत्राणि लिखेत्क्रमात् ॥ वक्तव्यवर्त्मना रांगी
श्च तं दत्तः साधको लिखेत ॥ अकारादिक्षकारांतान् धीमान् मंत्रैकवर्त्मवत् ॥ राकाऽश्मरणे व कान् ककार
रजनीशान्खेचरी मातृछिद्राकाकाकलकान् ॥ क्षसशिविहूजराकपृछ्रिवन्हिनृपि मनोश्वरयुगस्याश्विनी
सुरा गइरितः ॥ माधवस्यापि मानुषः परिकीर्तितः ॥ मघाविसुक चानां च शमिकाक्षोऽसुरः स्मृतः ॥ त्रिविक्रम
दिष्यांपनानां नरो रोहिणी स्मृतः ॥ मृगशिरो नद्रीरूपायाः सुरोगण इरितः ॥ सुभगात्रिपुरांतायाः आर्द्रा क्षेमि
नुषो स्मृतः ॥ विधष्वरी मुक्तिवर्णिपो सुरां पुनर्वसुः ॥ पु[illegible]क्षः कुलमालिन्यागणो देवः समीरितः ॥ व्यापि

मे

नीसंकरयुगस्याश्लेषेमराक्षसः स्मृतः॥ कुमारकुक्षिकायुग्मस्यमघाराक्षसः स्मृतः पूर्वादिफाल्गुणीस्मृ
मानुषोऽपर्णायागणः स्मृतः॥ अंबिकायामनुष्यश्चमुरजेस्योत्तरास्मृतः॥ कोनाम कालपोर्ह हस्तोगणोदेवः
प्रकीर्तितः॥ रसितांबुजेश्चित्रागणोराक्षसईरितः॥ स्वात्यक्षेः सिंहिकायाश्चगणोदेवः समीरितः॥ मंगला
नगमालिन्योर्विशाखाराक्षसः स्मृतः॥ हरिचक्रीव्यालकोनामन्द्रसाधसुरोगणः स्मृतः॥ अट्टाट्टहासाया
ज्येष्ठागणोराक्षसईरितः॥ एकवक्त्रेश्वरीकर्म्मारणांमूलाराक्षसोगणः॥ पूर्वाषाढाभूधरायागणो मानुष
ईरितः॥ विश्वमूर्तिर्दुर्दुरयोः श्रवणक्षः सुरोगणः॥ वाभिवज्रेणाधनिष्ठोवगणोराक्षसईरितः॥ शततारांमाह
कस्याराक्षसः प्रकीर्तितः॥ पूर्वभाद्रपादाक्षेस्य घतसंवर्तयोर्नरः॥ अतःपरमात्रयस्याप्युत्तराभाद्रपदाभवेत
गणोनरः समास्यातस्तकोत्तिनिरूपयोः॥ रेवतीदेवआख्यातोनक्षत्राणिविनिर्णयः॥ उक्तंचपिंगलामते
उत्तरादक्षिणायांचरेखांकुर्याच्चतुष्टयीं॥ दशरेखाः पश्चिमाग्राकर्तव्यावरवर्णिनि॥ अश्विन्यादिक्रमेणैव

२२

२२

22

ग्रन्थत्रापिस्वजातिपरमा प्रीतिर्मध्यमानिन्त्यजातिषु रन्ध्रो मातुष्य योनाशोगौवेरन्ध्रा नवेदवयोः॥ गणायवादेव ह्येत्र दोष
संशयवारकंमात्रिणां हितायवै॥ सार्द्धचंद्रो हि सघातो वर्णपरमा ततः विपद्यासारणैर्हि हरि णिवहूरूपिणि
स्मृत्ता सावर्णाश्चेमसास्त्रेघागामसंज्ञके॥ एते आवरणाः सप्तकीर्तिता तंत्रवित्तमैः॥ केवलं हित्वा तीयंच पंचमं
सप्तमं नैवच॥ वर्ज्जनीया प्रयत्नेन ततनक्षत्राणि वै नवमं वसुष्याकं नक्षत्रं हाककं तथा॥ एतन्नक्षत्रा श्च सुमन्दानि
श्चैवनभवंति हि॥ यदाहि निन्नक्षत्रस्य प्रसन्निच्च भवेतदा॥ संसर्गिणां स्टही त्वातु नाम्नचाद्याणं कस्यतु॥ न
क्षत्रंगणनीयंच प्रदक्षिण्येन मंत्रिणेति॥ ॥तथाचोक्तंगवाहृत्तंत्रे॥ प्रणवस्त्रक्षरी मायावोबीमत्यापिषड्क्षरः॥
प्रसादेवहुरूपी वसप्तधावरणास्मृत्ताः॥ जन्मसपत्तवियत् क्षेमप्रत्यरिः साधको वधः॥ मित्रंपरमभित्रंच जन्म
क्षीतिपुनःपुनः॥ तथाचात्यक्षरसाष्टनवभद्राणि कुयायुग्मानानाप्यपि॥ ॥इतिराशीनक्षत्राणि॥ प्रादक्षिण्येनग
णयेत्साधकाद्क्षरतः सुधीरितिदिक्॥ ॥इति नक्षत्रचक्रनिरूपितं॥ अथांकयहिचक्रंजुमंत्रिणांमन्त्रसिद्ध

या॥ ग्रमदाभिसमासेनसममार्गंयथाभवेत्॥ ऊर्ध्वगास्त्रिलिखेद्रेखाःकोष्ठसागरसंख्यके॥ तत्कोष्ठेषुहिप्रत्येकं
वकोष्ठंचयथाभवेत्॥ प्रकर्तव्यंधीमताचतथामंत्रविदाकिल॥ लेखनीयास्तेषुवर्णाः वक्ष्यमाणेनवर्त्मना॥ ज
जन्मानामाद्यवर्णतोथस्वामिधामस्वायावर्णतः॥ स्वमन्त्रस्यैवसर्वंचयत्नेनहियदाभवेत्॥ ॥तथाचोक्तंविश्वसा
२३ रोद्धे॥ सिरुद्रनवनेत्रयुगाब्धिदिग्भुजरससप्तषोडशचतुर्दशनेत्रिकेषु॥ पातालपंचशरवह्निहिमांशुकोष्ठव
र्णान्लिखेल्लिपिभवान्क्रमशस्तुधीमान्॥ नामाद्यक्षरमारभ्ययावन्मंत्रादिमक्षरं॥ चतुर्भिःकोष्ठैरेके
कमितिकोष्ठचतुष्टयं॥ पुनःकोष्ठगतेकोष्ठेषुसव्यतोनामतःआदितः॥ सव्यतोदक्षिणतः॥ दक्षिणावर्तयो २२२
गेनकोष्ठवर्णानलिखेत्क्रमात्॥ येनैवलिखनंकुर्यात्तेनैववाचनमिति॥ सिद्धःसाध्यःसुसिद्धोरिःक्रमाद्बु
धैर्विचक्षणैः॥ सिद्धःसिध्यतिकालेनसाध्यस्तुहोमतः॥ सुसिद्धोग्रहणादेवरिपुर्मूलंनिकृन्तति॥ सिद्धार्णां
शबगाःप्रोक्ताःसाध्यास्तेसेवकाःस्मृताः॥ जपेनबंधुसिद्धिःस्यात्सेवकोधिकसेवया॥ पुष्टानिरसकोभोष्ट

वातकोनासयेक्षुद्रमिस्रादिह्नेये ॥ एवगप्रकारं रिपुमनोरधुनाप्रोच्यते खलु ॥ गोक्षीरसाधको मंत्रं जपेद्दष्टे
त्तरंशतं ॥ द्रुणप्रमाणेणपील्वाचोच्चार्यत्त्वं जलं संजेत ॥ अनेन वर्त्मना सम्यक रिपुमंत्राद्धि मुच्यते ॥ अथान्य
कर्मनाताद्द उंनत्रयागाच्यते खलु ॥ पत्रेवटवे मंत्रं लिखित्वारिं जलेत्यजेत ॥ एवं तन्मंत्रतो मंत्री मुक्तोन
गतिनान्यथा ॥ प्राथमिके ॥ तथातंत्रे ॥ गवांक्षीरेद्रुणमिते जपेन्मंत्रं शताष्टकं ॥ पोलाक्षीरेजलंतत्त्वंसमुत्सृ
र्घ्यरोजतथा ॥ द्वितीयेत थारुद्रयामले ॥ ॥ वटपत्रेलिखित्वारिमंत्रंस्रोतसि निक्षिपेत ॥ एवंमंत्रविमुक्तः स्या
दित्याह भगवान्शिवः ॥ इत्येकथहचक्रे ॥ रिखायुगमंप्राक्प्रपरेणतथापापाकुरपाः ॥ मेदानकोष्टेनशुभदंमं
त्रवित्साधकः खलु ॥ ईशसुरप्रनाथैक क्रमेण वप्रहितिर्य्यक ॥ तथासमीरानलेन आदिहांतान्लिखेत्त
तः ॥ प्रत्येकं क्रमतो मंत्री मेषाद्दिरयंनकान् ॥ कूटहीनान्हिवर्णांश्च ईश्वरावधिकंहि प्राक ॥ ओरस्यस
न्निधामुख्यवर्णामन्वादिवर्णकं ॥ गणयेन्मुख्यराशेश्च मंत्रीमितावसानकं ॥ अधपक्षरारेसिद्धसाधुश्च

तुर्दिशा स्थिके ॥ संतापघ्नु निसेद्धपुसुसिद्धो हि मनुर्भवेत् ॥ गोपालसैववयोः शास्तंच कं स्वकडमास्त्रिधं ॥ सर्वप्रा
वस्यकं सर्वप्रनावषिन्ववस्तुतः ॥ तथाचोक्तं पामले ॥ त्रिपुराहरिमंत्रेषु प्रसस्तं राशिनामकं ॥ अस्य शुद्धि
र्वैष्णवमंत्रे कोष्ठशुद्धिस्तु शैवके ॥ वैष्णवे वसुशुद्धिः शैवे चाकडमः स्मृतः इति ॥ तथाचवाराहीतंत्रे प ताराशुद्धि
र्वैष्णवानां कोष्ठशुद्धिः शिवस्यच ॥ राशिशुद्धिस्त्रैपुरे चकडमः स्मृत इति ॥ ॥ तथात्र प्रवैक्तो ॥ पोगरत्नाव
ल्यां ॥ द्वादशारेखराशिचक्रं कल्पयेद्विचक्षणः ॥ आदिहांतान् लिखेद्वर्णान् पूर्वतो पावदीश्वरं ॥ जन्मः
स्वनामतो मंत्री यावन्मंत्रादिमाक्षरं ॥ सिद्धिसाध्यसुसिद्धारीपुनः सिद्धादयः पुनः ॥ नैवेकं पंचमं सिद्धः सा
ध्यपद्दशायुग्मके ॥ सुसिद्धस्त्रिसप्तके रुद्रवेदाष्टद्वादसे रिपुः ॥ एतत्ते कथितं देवि चक्रकडादिकं उत्तमं मिति
मातृकाख्यो हि कूटाश्च सुरषंडो हि सागरः ॥ विवर्ज्जनीयो मूर्धादिदं संख्या हि सुमंत्रिणेति ॥ अरिणं ध
न्यानि धंचक्रमंत्रिणं सा प्रतं ध्रुवं ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण मंत्रसुद्धिं समस्तुते ॥ अथ तिकोष्ठव्याप्ताकानि रुद्र

२४ २५ ष २४

कोष्ठानि सं लिखेत् ॥ आदिहांतं हि कोष्ठेषु मंत्री धीमान्विचक्षणः ॥ प्रथमं मंत्रे कोष्ठेषु एकमात्रा द्विमात्रयोः ॥ नैद
न क्रमतो दद्यं मंत्री धीमान्विचक्षणः ॥ प्रातिस्विकं चावशिष्टेषु वर्णान्नहि क्रमतो बुधः ॥

भागे त्रेहरि समीत्र लिताद
वैरोशेषं ऋणं कुसत्त धीर धिकं ऋणं स्यात् ॥ ज्ञात्वा मुनापि विधिनागत भाग्यकाय सिद्ध्याय देशिकवरः प्रददे मंत्र
ऋणीमनु यदि भवेत्स्वपद्वि भाक् ॥ धनीत्याद्यस्तु तपड्कि श्रूप्रदद्या ॥ तुल्यार्णिकं यदि भवेत्सम कार्यकारी चोक्त
स्तथापि मुनिवरैरपि मात्रिकैश्च ॥ साध्यसाधकयोर्वर्णान् स्वरव्यंजनभेदतः ॥ एकीकृत्वा समुद्दितं चोक्तैर्नांगहरे
त्सुधीरिति ॥ ॥ तथा चोक्तं रामार्चनचंद्रिकायां ॥ कोष्ठान्येकादशान्येव वेदेन स्फरितानि ॥ अकारादि हकारांतं लिखे
त्कोष्ठेषु तत्त्ववित् ॥ प्रथमं पंचकोष्ठेषु ह्रदीर्घा क्रमेण च ॥ द्व्यं द्व्यं लिखेत्त्र विचारे खलु साधकः ॥ शेषेष्वेके
कवर्णान्क्रमतस्तु लिखेत्सुधीः ॥ षट्कालकाविपदग्निवेदषाकाश शून्य दहनाः खलु साध्यवर्णाः ॥ युग्मद्वि

२५

पंचविंशं दंवरणुकमसशंक व्योमा षिंवेदशशिनः खलु साधकर्णाः॥ नामाक्षलाद्धकठवागजनुक्तसेषंशा स्वा
मेवेदृषिकशेषमरणंध्रुवंस्यात्॥ तथाचतंत्रांतरेपि॥ मंत्रस्तरणि भुमभक्तेष्वपुमोक्षनीचतुलंपदासमभूतः
कथितामुनीड्रैः॥ अन्यत्रापि॥ सत्यमस्तु विज्ञानीयाद्धेनचविघ्नं भवेत्॥ क्रमेणचप्राप्तमात्रेणसर्वसिद्धिस्त
जायते॥ ॥तथारुद्रयामलेपि॥ नमंत्रापरुषिकाकः स्यात्तदामंत्रंजपेत्सुधीः॥ समेपिचजपन्मंत्रंतनजपेत्तुरण
धिके॥ सत्यमस्तुंविजानीया तस्मात्तत्रं विवर्जयेदिति॥ केचित्तुषकालेस्यादिवचनस्यविषमविषयमात्र
प्रशस्तत्वेननसर्वसविषासारण प्रसक्तत्विमित्याहुस्तन्न॥ रुद्रयामलेनैवसाधियस्यषकालेस्यादि वर्णात्वेनतस्य
चसर्वसाधारणसाध्यांकानि स्यादिपामलवचनानुसारित्वेणषकालेत्यादिवचनस्य सार्वसारणत्वात्॥ त
थाहिरुद्रयामलेनैवरिविदशलिवेदवध्यायुधाष्टनवभिर्गुणिता अथ साध्यानूर्दिणस्तु भिरिभुक्ताजाशिष्टनोभुवेद
षड्गुहितिस्त्रुणिताभ्यस्य धकर्णास्त्वामार्णकोष्ठकमयाभिहन्यादकादिरुद्रांकगतक्रमेण॥ एतत्सर्वव्या २५

ॐरुद्रयामले ॥ साध्यांकान् साधकांकाश्च क्षरयेद्धृदसंख्यया ॥ गुणिते तु हृते शानि र्वसुभिः जायते स्फुटं ॥ तदेकं क
ष्ययाम्यत्र येकादशागृह स्थितं ॥ एतदुत्तरघक्षाले काले साधकः ॥ प्रकारांतरमाह ॥ नामाद्यक्षरमारभ्य यावंत्यंत्रादि
माक्षरं पत्रियाहत्वासुरैर्निर्भ्ने दत्तदन्याद्धि परीतकं ॥ अस्यार्थः ॥ साधकनामद्यक्षरस्य यावन्मंत्रादिमाक्षरं तत्तत्संख्यं ह
त्वासेप्त भिर्हृत्वा ऽधिक क्रमेणं समे घनं स्यात् ॥ तदन्यदिति मंत्राद्यक्षरमारभ्य यावत्साधकाद्यक्षरं भवेत् ॥ तावत्संख्यं
सप्तगुणं हृत्वा त्रिर्भिर्हरेत् ॥ ऊतेपि पाच्चिसेषः पिंगलामते ॥ साध्यनामधिद्विगुणितं साधकेन समन्वितं ॥ अष्टाभि
र्भाजिते श्वहरेस्थं यंतदन्याद्धि परीतकं ॥ अस्यार्थः साध्यनामस्वरव्यंजनं भेदेणद्विगुणिकृत्य साधकनाम्ना स्वरव्यंजन
भेदेन मिलितं हृत्वा ऽष्टभिर्हरेत् ॥ तदन्यदिति साधना स्वरव्यंजनभेदेणद्विगुणीसंयुतं हृत्वा ऽष्टभिर्हरेत् ॥ प्रसि
द्धा ह्यनि धा चाद्यक्षनन्यादुत्तने केण च ॥ तारकादि भवासक्तिर्निसृष्ट्वपातेनतः ॥ दशिकेण हतासक्तिर्नामसं
कीर्तितं बुधैः ॥ पिंगलामते ॥ प्रसिद्धं पद्धवेन्नाम किंवा स्यजन्मनामच ॥ पतीतां पुष्यपातेण गुरुणा परूतंन

वेत्।तंत्रांतरेपि॥लोकप्रसिद्धमथवा मात्रापित्रातथास्मृतमिति॥गाढनिद्रारतोप्याऽह्वतो येन स्थितो नरः॥ अ
नामको यहृदृष्ट्या स्वतन्नामतद्भवेत्॥ अज्ञानेवेदवर्णानां शर्मस्तु ख्यादिकस्य च॥ तदादौ येषुपंत्रेषु शोध
येन्मंत्रविद्बुधः॥ तथा चोक्तं रुद्रयामले॥ सुप्तो जागर्ति येनासौ हृदस्थश्च प्रजायते॥ वदत्यन्नाम नमस्कोपि
तन्नामग्राह्य मंत्रतु॥ तथासत्कुमारीयेपि॥ पित्र मातृ स्तंन्नामस्य स्थुलास मौदिदृ बकान्॥ श्रीवर्णे चततो
विद्वान् चक्रे संयोजयेदिति॥ प्रकृतानुसरेणाथमन्त्रानां वक्ष्यते परं॥ विद्यामंत्रजतीनां पर्यायं स्त्र्यादिकं स्म
रे॥ प्रवक्ष्यते साधकानां विद्वत्युक्तं प्रसिद्धये॥ संभूता मंत्रा ज्ञात्वा मात्रकारणे वतः स्वतुना विग्रहो स्तौ त्रिविधं
विद्यामंत्रविभेदतः॥ विद्याक्रमे मंत्रास्त्रिषु देव प्रधानकाः॥ स्त्रीवच्च सत्याम तवा भवंति त्रिविधा पु
वा॥ स्त्रीसंज्ञकानी संज्ञाताः स्तभां क्लीवसंकाः॥ अन्येषु मांसप्रयुक्तास्तत्रायं शांतिकर्मणि॥ शस्ताः पुर
मंत्रास्तुवश्योच्चाटनकर्मसु॥ शक्तामिचारके क्लीवमंत्रास्तुर्द्धपकर्मणि॥ ॥तथा चोक्तं कुलप्रकाशे॥ उग्र

२६

२६

२६

न्नामनवः सर्वपंचाशद्वर्णभेदतः ॥ विद्यामंत्राः क्रमात् स्त्रीपुंदेवता अपि समीरितः ॥ स्त्रीपुंनपुंसकाख्याश्च मन-
वस्त्रिधा विद्याप्रिये ॥ स्त्रीमंत्रा वह्निजायांता हृदयांता नपुंसकाः ॥ शेषाः पुमांसः संप्रोक्ताः स्त्रीमंत्राश्चापि शांतिके
नपुंसकाः सकला मंत्रा छिद्रेषु चाभिचारके पुंमांसस्तु सकलाः ॥ सर्ववश्योच्चाटनकर्मस्विति ॥ अतो उच्यते स्वरूप
वं मंत्राणां मधुनोच्यते ॥ कुतलुकवामनव्योमसयाग्नेयो यकर्मणि ॥ शारदातिलके च ॥ ॥ छिन्नादिदुष्टमंत्रास्ते
पालयंति न साधकं ॥ छिन्नो रुद्धः शक्तिहीनः पराङ्मुख उदीरितः ॥ वधिरो नेत्रश्च शस्तंभितः कीलितस्त-
थ्या ॥ दग्धः स्वस्तश्च भीतश्च मलिनश्चति ॥ सत्ये भ्राम्य विनाभावाः प्रसस्ताः सौम्यकर्मणि ॥ अर्द्धं नाड्या
गते वायौ सुषुम्णानलनावकाः ॥ विधुनाडीगते प्राणे संमते विधुनावकाः ॥ सूमिरोगयुग्मनाड्यां हि संग-
तं मनवः कीलिताः ॥ प्रबुद्धास्सुषुम्णे विधिमनोभीष्टफलप्रदाः ॥ तथा चोक्तं कुलप्रकाशतंत्रे ॥ अग्नीषोमस्वरूपास्तु
मनवः सर्वस्वहि ॥ रेफाकार वियत्प्राया याग्नेयाः क्रूरकर्मणि ॥ सौम्याश्चेंद्रसुधाप्राया सौम्यकर्मणि सं-

मंत्रदोषानथो
वक्ष्ये साधकानां
हिताय वै ४

स्मृताः॥ पिंगलायां गते वायौ प्रबुद्धास्यिरूपिणः॥ इडागते तु पवने सुप्तास्ते सोमरूपिणः॥ पिंगलेडागते वा
यौ प्रबुद्धाः सर्व एव हि॥ प्रबुद्धा मनवः सर्वे साधकानां फलं तु मेऽशनादिके॥ उक्तिमंत्रगतान्दोषांस्तेषां चि
न्हान्यपि तु वै॥ छिन्नमस्तादिमंत्राणां परिपालनमंत्रिणां॥ विमुखकाणां दुष्टपियंयुतानां दोषसंघे वै
क्रिया संसारसारदा तिलकश्च॥ ॥छिन्नादि दुष्टमंत्रास्ते पालयंति न साधकं॥ छिन्नो रुद्धः शक्तिहीनः परा
ङ्मुख उदीरितः॥ बधिरो नेत्रहीनश्च स्तंभितः कीलितस्तथा॥ दग्धः त्रस्तश्च भीतश्च मलिनश्च तिरस्कृतः
भेदितश्च सुषुप्तश्च मदोन्मत्तश्च मूर्छितः॥ हृतवीर्यश्च हीनश्च प्रध्वस्तो बालकः पुनः॥ कुमारस्तु युवा प्रौढो

२२

वृद्धो निस्त्रिंशकस्तथा॥ निर्बीजः सिद्धिहीनश्च मंदः कूटस्तथा पुनः॥ निरंशः सत्त्वहीनश्च केकरो बी
जहीनकः॥ धूमितालिंगितौ स्यातां मोहितश्च क्षुधार्तकः॥ अतिदृप्तोऽङ्गहीनश्चाप्यतिक्रुद्धः समीरि

२२

तः॥ अतिक्रूरश्च सव्रीडः शांतमानस एव च॥ स्थानभ्रष्टश्च विकलश्चातिवृद्धः प्रकीर्तितः॥ निस्नेह

पीडितश्चापिमंत्रदोषाः प्रकीर्त्तिताः॥ उक्तानांमन्त्रदोषाणांचिन्हानि निप्रवक्ष्याम्यहं॥ प्रमुखेचयन्म
न्त्रोरंतश्चावसानेचवाग्भवेत्॥ वीजानियोगसंयोगिशान्त्याश्लिष्टंत्रिविधमुहुः॥ रेफारवोरं सममेवछिन्नन
मकः॥ मुखेऽस्तोहिविरामेचेदत्तवतनस्य॥ रूपान्वितः॥ सविज्ञेयोरुद्धमनुः विमुखोभोगमोक्षयोः॥
रिनत्तखकमल्लावह्निस्यायोनिमुम्बिधिः॥ तथ्रतोष्यपङ्कःख्यातोयमंत्रांतोनदृश्यते॥ स्मरवीजंहिवद
नेभूतिर्मध्येकुशंकिल॥ पराङ्मुखोहिविख्यातः भ्रिमुयतःकिल॥ मुखेमध्येतोवसानेचदसोभ्रापत्रन
स्निवे॥ वधिरोविमनुख्यातोयोनकेमूर्त्तवर्णकः॥ हव्यवाहनकंठोष्मदसोभ्राव्यतिरेकयुक्॥ अन्तेहिनो
हिविख्यातोदुःखशोकादिकृन्मनुः॥ मुखेपचांतरर्विरामेचवोक्तोविंदुविसर्गको॥ शोभेदुसंस्थितामुक्ति
चंद्रपामान्वितातया॥ चांदेशौशिवेहिविंदुयुतःसोथवकलंभूतिवीजकं॥ नमामीयस्यचांतानांविरामे
यत्रदृश्यते॥ कीलितःसचिविख्यातोसिद्धिप्रदःस्मृतः॥ अंतश्चकेवलंयुग्मंमनोस्तिरसियस्यवै॥ वाम

पार्श्वः सव्यपादे भवेद्यस्मिन्न लूव्ययोयपनाम्नि वेषत्र्मासिद्धि रोधनः ॥ जठिले स्यरव्यव र्णोहि भवाचाले नो
हि पन्मनाः ॥ मूर्द्धास्तिसप्त धासोदग्धः संकीर्त्तितो बुधैः ॥ रसवर्गो ह्निवर्णश्च श्रुतिवर्गाद्विवर्णकः ॥ युग्म
न्यांव ह्निर्त्तिर्वर्णश्च रसेर्हिवसु भिस्तथा ॥ ऊं ह्यपतत्रस्त ऊ यव कीर्त्तिता मंत्रस्तरभिः ॥ ओं सेत्रासः स्थितो
पस्य शिवो भ्रवो स्तयातरत ॥ मंत्र र्मिर्हि मीतश्च विबुधैः कीर्त्तितामनुः ॥ प्रथमे स्नो विपमे हि ह्नश पत्तेवद
मदुर्द्धुरं ॥ मलिनो हि मनुर्पेस्यवे हि तो मंत्रको विदः ॥ स्पजंतं हि मनुश्चाक्षु दस्त्रपाणि विषगतंपया ॥ अंत्रे तो
हि पन्मनो एद्विवर्णो हारितिरतया ॥ छिद्या सिरसिहरं च विघते समस्तिरस्तृतः ॥ ऋतुवर्गार्णवर्णो हि संभुक्तं
तो दुग्धाहदि ॥ मूर्द्धे वैयन्ससनो मर्ध्ये शिखा बीजं भवेद्घरा ॥ नेष्टितोति च विख्यातः सिद्धिकामी सेजतम
नुः ॥ यन्मनुः शिवनेत्रार्णः सविंदु शिवहीनकः ॥ ससर्गशक्तिहीनश्च सुषुप्तो सो हि कीर्त्तितः ॥ पन्मनोः स्थि
नमंतश्च कृत्तंयंत्रः समूर्छितः ॥ यस्यापधाम मंत्रं हतवीर्यामुदाहृतः ॥ प्रथमेन स्नथारपु शीर्षे वेदनोः

नघास्तताः॥ स्तातव्यास्तोत्ररूपास्तु मंत्रास्तेते यथास्थिताः॥ तथाविधाश्च बोद्धव्या मंत्रिभिः काम्यक
र्मसु॥ दोषानिमानि विज्ञाय यो मंत्रं भजते जडः॥ सिद्धिर्न जायते तस्य कल्पकोटिशतैरपि॥ उक्तो दो
षप्रतीकारो ध्यांतरो गास्य एव च॥ तत्रादौ तत्प्रकारस्य कथ्यतेऽन्तरोऽधुना॥ मंत्री सिद्धासनारू
ढः पार्ष्णिना वामकेन च॥ गुदमेढ्रयोः सम्यगन्तरं हि निपीड्य च॥ तस्योपरि दत्तपादं गुल्फकाग्रष्ठ
योः सुधीः॥ नसन्योन्यसंमर्द्दं कुर्यात्तथा ततः॥ पार्ष्णिना दक्षिणेनैव लिंगमूले निपीड्य च॥ स्थिरां
गासमुपविश्य गुदमाकुंच्य मात्रवित्॥ अधोवायुं समुत्थाप्य संरुद्ध्य प्राणमारुतः॥ कुर्वन् संघट्टनं प्रा
णापानयोरेकमानसः॥ चित्स्वरूपं मूलसंस्थं कुण्डल्याभिन्नकेचिदि॥ निजसाध्यमनुद्बुद्धं दाघ संवि
रमंत्रवित्॥ तस्य मंत्राक्षराण्येकैकशो मध्येन वसनां॥ मूलादिषडब्जक्रमेण दक्षमार्गेण ब्रह्मरंध्रकं॥ प्राप
य्यत्तत्रस्थसोममण्डलान्निर्गतेन च॥ पीयूषेणमनूनां च संसिक्तान्यक्षराणि च॥ पुनर्मध्येन मार्गेणाध

चक्रादिक्रमेण च ॥ मूलाधारं प्रापयेच्च ततस्तस्य मन्त्रो: सुधी: ॥ ऋष्यादिन्यासपूर्वं च भावनं पातु यथोक्त
या ॥ अष्टोत्तरसहस्रं च जपेन्मन्त्रविचक्षणः ॥ इत्थं मां नरसंस्कारो मन्त्राणां दोषनाशकः ॥ जननं जीवनं ता
नु ताडनं बोधनं तथा ॥ अथाभिषेको विमलीकरणं च ततः परं ॥ आप्यायनं तर्प्पणं च दीपनं गुप्तिसंस्का
रा दस संप्रोक्तास्तन्त्रे शेर्मुनिपुंगवा ॥ एतेषां संतगोप्या श्च सर्वतंत्रे शुभप्रदा ॥ प्रतिलिख्य मातृका चक्रे हेमपात्रपरंशु
ते ॥ सलिमन्त्रप्रसंस्कारे लिखेत्कुंकुमेन च ॥ विलसु मंत्रस्य संस्कारे लिखनं चंदनेन च ॥ शैवसंस्कारके भस्म
नो वे लिखनं मीरितः ॥ उक्तचक्रान्ततो मन्त्रवर्णानां करणं पृथक् ॥ जननं च समाख्यातं त्रेज्ञेर्मुनिपुंगवे ॥ प्रस
र्णं पुनात्विद्वान् जपेत्समाहितः ॥ शतवारं प्रयत्नेन जीवनं तदुदाहृतं ॥ संस्पर्शेषु वर्णकान् मंत्रोमनोर्वे चंदनेन भस्म
समस्तसकृत्वा पुनाव ताडनं तदुदाहृतं ॥ हन्त्वर्णान् हि समालिख्य ताडयेत्त्वं दनावुना ॥ सकृत्तसहृदि वे श्यन
प्राक्रूवे ताडनं बुधे: ॥ उक्ताहिं मंत्रविमेदस्तु हुत्ल्ब्ध्वा तपण्च ॥ साध्यार्णान् हि विलिख्य वप्रसूनैः करवी

३२

रंजेः॥ तद्वर्णगणकैः हत्वाद्धृङ्गि नाज्ञापनं स्मृतं॥ साध्यमंत्रोक्तविधिना सम्यगश्वत्थपल्लवैः॥ तत्स्रव
यात्रि षिंचेद्धि अभिषेको ह्युदाहृतः॥ मनुं ध्यात्वा हि चित्तेन वाल्लरंडादिमथ्यतः॥ मलत्रयं हि मनुनाज्यो
तिरूपेण मंत्रवित्॥ निर्दहेदीरितं सम्यक् निर्मलीकरणं परं॥ त्र्यंविकां वरवह्नींद्रनिर्या स्वरयुतः स[?]
ज्योतिर्मनुर्हि विह्नद्भिः कीर्तितो मंत्रवित्तमैः॥ हेम्ना हि कुशतोयेन पुण्यनीरेण वै जपं॥ कुर्वन्नासेचनं च
प्याप्यायनं वर्णी परिस्मृतं॥ अभमामनुनासम्यक् तर्पणं हि मनोत्तया॥ तर्पणं चेरितं मंत्रतंत्रजालविशा
रदैः॥ त्रामुत्वामारूक्षिन्निणि वित्तौ सोदीपनमुच्यते॥ साध्यमानस्य च मनो रप्रकाशो हि गोपनं॥ उदा
हृतं हि मंत्रज्ञैः कृपारूपाः स्मृता इमे॥ नद्वारेतच्छदाः पङ्क्तिसंस्कारा समुः प्रमंत्रिणां॥ तथ्यचोक्तं गोत्तमीये॥ ज
ननं जीवनं पश्चात्ताडनं बोधनं तथा॥ अथाभिषेको विमलीकरणाप्यायने पुनः॥ तर्पणं दीपनं गुप्ति
र्दशैता मंत्रसंस्क्रिया॥ स्वर्णादिपात्रे सलिलं ख्यमात्त कायंत्रमुत्तमं॥ काश्मीरचंदनेनाथ भस्मनाव

यमुद्धृतं ॥ काश्मीरं शक्तिसंस्कारे चंदनं वैष्णवे मतं ॥ शैवे भस्मसमाख्यातं मातृकायंत्रलेखने ॥ शैवा
दिमंत्रभेदेन प्रोक्तं द्रव्यत्रयं शुभे ॥ मंत्राणां मातृकामध्यादुद्धारो जननं स्मृतं ॥ प्रणवांतरितान् कृत्वा
मंत्रवर्णान् जपेत्सुधीः ॥ प्रत्येकं शतवर्णं तु जीवनं तदुदाहृतं ॥ मंत्रवर्णान्समालिख्य ताडयेच्चंदनांभसा
प्रत्येकं वायुबीजेन सर्वत्र ताडनं स्मृतं ॥ तारादिमंत्रभेदेन प्रोक्तं द्रव्यत्रयात्मकं ॥ विलिख्य मंत्रवर्णांस्तु प्रसू
नैः करवीरजैः ॥ तन्मंत्रवर्णसंख्याकैर्हन्याद्रेफेण बोधनं ॥ तत्तन्मंत्रोक्तविधिना ह्यभिषेकः प्रकीर्तितः ॥ अ
श्वत्थपल्लवैः सिंचेन्मंत्री मंत्राणि संख्यया ॥ संचिंत्य मनसा मंत्रं सुषुम्नामूलमध्यतः ॥ ज्योतिर्मंत्रेण
विधिवद्दहन्मंत्री मलत्रयं ॥ तारव्योमाग्निमनुयुग्दंडीज्योतिर्मनुर्मतः ॥ स्वर्णेन कुशतोयेन पुष्पतोयेन
वा तथा ॥ तेन मंत्रेण विधिवदाप्यायनविधिः स्मृतः ॥ मंत्रेण वारिणा मंत्रे तर्पणं तर्पणं स्मृतं ॥ मधुना श
क्तिमंत्रे तु वैष्णवे चेंदुमज्जलैः ॥ शैवे घृतेन दुग्धेन तर्पणं सम्यगीरितं ॥ अभिषेकाथि ॥ तारादिमंत्रभेदेन

प्रोक्तं द्रव्यत्रयं शुभं ॥ तारमायारमायोगो मनोद्दीपनमुच्यते ॥ जाप्यमानस्य मंत्रस्य गोपनं त्वप्रकाशनं ॥ सं
स्काराद्दश संप्रोक्ताः सर्वतंत्रेषु गोपिता ॥ यानुक्त स्वसंप्रदायेन मंत्री वांछितमाप्नुयात् ॥ मासानां तिरोणपं
वक्ष्ये योगपतयाधुना ॥ दीक्षाललतातयुक्तमुख्यमासखिला प्रदा ॥ रुद्रशक्तिगर्भा हांतमुख्या रत्नेक लाभदा ॥
योनिपुकत्तांडवलगवेशणाधमृत्युदा ध्रुवं ॥ श्रुत्याघोणे भवेन्मासि परिवारनिवासिनी ॥ जटिले शगतान्त्रस्य
नाघूर्णके ध्रुवं ॥ शतवर्षा पुष्पदात्री सा भवेत्साधकस्य च ॥ अवरान्वित भीमाध प्रजानाशकरी भवेत् ॥ नाराय
णादिकमासि वक्रांतेरत्नं ददा ॥ सखक्रोधी समुख्यारों भारती सिद्धिदा भवेत् ॥ सखमङ्कमुख्यार्णे मासि
पुत्रफलप्रदा ॥ समुक्ति भजमुख्यारो मासि पीडारि भवेत् ॥ सनारायणउत्याघमासि धीवृद्धिदा भवेत् ॥ सख
वज्रसरि मुख्यमासि सागरखिल सिद्धिदा ॥ धीमानंतषुदांतां च माहेयभुभलनमनरा ॥ उक्ति मासस्थादिमा अश
स्तगोपाल मंत्रके ॥ उक्तं च श्रीकुलार्णवे ॥ मंत्रारंभस्तु चैत्रे स्यात्समस्तपुरुषार्थदः ॥ वैशाखे रत्नलाभस्याज्ज्ये

३०

३४

ष्टेर्बमरणं भवेत्॥ आषाढे बंधुनाशः स्यात्समर्णोयुः श्रावणे॥ प्रजानाशो भवेद्भाद्रे आश्विने रत्नसंचयः॥ कार्त्ति
के मंत्रसिद्धिः स्यान्मार्गे माघे तथा विवर्जयेत्॥ फाल्गुने सर्वकामाः स्युर्मलमासं विवर्जयेत्॥ चैत्रे तु गोपालविषं
यो गोत्र मुक्त स्यात्॥ अतस्त्र निषेधः॥ मधुमासे न वर्द्दीतो दुःखाय मरणाय चेति॥ तत्र मासः सारः॥ सौरे मासि
शुभा दीक्षा न चांद्रे न चांद्रे च नारके॥ इति तिथिमास॥ वाराणां निर्णयं वक्ष्ये दीक्षा कर्मणि वै शुभं॥ दीक्षा
यां धनदा भानुरिंदुः परमशांतिकृत्॥ आयुर्नाशकरो भौमो भवेत्सौदर्ष्यं दर्ष्य स्वबुधः॥ सर्वविद्याप्रदा गुरुर्मांगल्य
दा शुक्रो हि कीर्तिकृत्॥ मंदो भवेदिति प्रोक्तं वारस्यं वारविनिर्णयं॥ तदुक्तं श्रीकुलार्णवे॥ रविवारे भवेद्वित्तं सो
मे शांतिर्भवेत्किल॥ आयुरंगारके हंति तत्र दीक्षां विवर्जयेत्॥ बुधे सौंदर्यमाप्नोति ज्ञानं स्यात्तु बृहस्पतौ॥
शुक्रे सौभाग्यमाप्नोति यशोहानिः शनैश्चरे॥ तिथीनां निर्णयं वक्ष्ये दीक्षाख्ये शुभकर्मणि॥ वह्न्याख्यां याति
या दीक्षा द्रव्यनाशकरी भवेत्॥ एतत्सदाप्रतिपत्तिथ्यां भार्या रक्ष्या योति तथा भवेत्॥ गणेशाख्ये तिथौ द्रव्यरना

३४

स्वाच

करीं भवेत् ॥ गीः प्रदा हि भवेद्दीक्षा नाना ॥ ख्यायां तिथौ किल ॥ तन्नाशदा सर्वतिथौ भवेद्दीक्षा परापि च ॥ भान्वाख्या
यां तिथौ दीक्षा भवेत्सौख्यप्रकारिणी ॥ शिवाख्यायां भवेद्धारिणी ह्रासदा सा तिथौ ध्रुवं ॥ अंकाख्यायां तिथावे ऽर्गो २
गृह्यसदा सा न वै ध्रुवं ॥ अंतकाख्य तिथौ सा हि त्वपसो भागप्रदा भवेत् ॥ विष्णवाख्यायां तिथौ सा हि महाश्रुतल
दा भवेत् ॥ सर्वार्थसाधिनी सा हि भवेद्रुद्राख्य सन्तिथौ ॥ दारिद्र्यदा न वेत्सा हि कामाख्यायां भवेद्दिसा ॥ शि
वाख्यायां तिथौ सा हि नीचपातिप्रदा भवेत् ॥ सा विरामे हि मासस्य महाक्रोशप्रदा भवेत् ॥ पक्षावसाने मास
स्य कपुण्यवृद्धिप्रदा भवेत् ॥ ॥ तथा चोक्तं आगमकल्पद्रुमे ॥ प्रतिपद्दिवता दीक्षा वित्तनाशकरी मता ॥ प्र
तिपत्ति द्वितीयायां तृतीयायां शुचिर्भवेत् ॥ चतुर्थ्यां वित्तनाशः स्यात्पंचम्यां बुद्धिवर्द्धनं ॥ षष्ठ्यां ज्ञानक्षयः सौख्यं
तन्मते सप्तमीदिने ॥ अष्टम्यां बुद्धिनाशः स्यान्नवम्यां वपुषः क्षयः ॥ दशम्यां राजसौभाग्यं एकादश्यां शुचिर्भवेत्
द्वादश्यां सर्वसिद्धिः स्यात्त्रयोदश्यां दरिद्रिता ॥ तिर्यग्योनिश्चतुर्दश्यां हानिर्मासावसानके ॥ पक्षांते धर्मवृद्धि

३१

स्यात्त्वाध्याच विवर्ज्जयेत्॥ संध्यागर्जितनिर्घोषभूकंपोल्कानिपातने॥ एतानन्याश्च दिवसान्श्रुतस्मृत्या
न्परिवर्ज्जयेत्॥ दीक्षायोग्यतिथिर्वैद्ये सदसन्मासभेदत॥ नागाख्यायां तिथौ भाद्रे शिवे ऽशसि ध्रुवं॥ म
र्गणितिथौ कार्त्तिके च मार्गशीर्षे तिथौ सिते॥ दुर्गातिथौ सिते पौषे तिथौ गणपते सिते॥ डुर्गातिथौ फाल्गुने
च चैत्रे शिवतिथौ सिते॥ गौरीतिथौ सिते वैशाखे ज्येष्ठे दशमी तिथौ॥ आषाढे यमसंज्ञायां व्यालोख्या
यां तु दश्रावणे॥ तिथियो मिहि संप्रोक्ता दद्यविणित खतः॥ नक्षत्रादिविचारं च न कुर्याद्दासुदेसिकः॥ आ
सुमंत्रप्रदद्याच्च प्राप्तसिष्याय श्रीगुरुः॥ तन्मंत्रेनैसः सिध्यति तीर्थकोटिफलं ध्रुवं॥ दिवाकरेंदुग्रहणे महाको
वादिने तथा॥ निर्द्दिष्टे पितृरुद्धार्द्दीक्षायां सिष्याय दशिकः॥ मरेण शमं त्रदीक्षापाः शस्ता गणपतेस्तिथिः
शिवाभिधा तिथिः शस्ता सन्ति मंत्रोपदेशके॥ सन्ति दीक्षा न दातव्या मार्त्तंड्यग्रहणे ध्रुवं॥ मृगांकग्रहणे ऽका
र्यातिं दिते वै फलमवीध्रुवं॥ अमासोमयुता ग्राह्या रविवारयुता रविः॥ भौमयुक्ता शिवाभानुः खरवाणेग्रहे:

३१

समा॥ अतोदधान्प्रयत्नेनदीक्षामासविचारतः॥ सिध्यायस्मिन्दिनेहृष्टः श्रीगुरुः करुणाणवः॥ विदित्वा
सुदिनंतश्चिल्लग्नंनक्षत्रयोगके॥ प्रकुर्यान्तत्तकाशाच्च शिष्यो भक्तिसमन्वितः॥ ॥कार्व्याःस्तोयदिवाक्षे
सुराचार्योर्कको यदा॥ मेषवृश्चिकसिंहेषु दोषाभावश्च विद्यते॥ विद्यास्वमित्रा दिदुष्टणैनवविद्यते॥ तथा
चात्रनिबंधे॥ निषिद्धमासेतुतत्तद्विशेषोमुनिभेदतः॥ षष्ठीभाद्रपदेईशेतथाकृष्णाचतुर्दशी॥ कार्त्तिके
नवमीशुक्लामार्गशुक्लात्तृतीयका॥ पौषेचनवमीशुक्लामाघशुक्लाचतुर्थिका॥ फाल्गुनेनवमीशुक्ला
चैत्रेकामचतुर्दशी॥ वैशाखेचाक्षपाचैवज्येष्ठेदशराहरातिथिः॥ आषाढेनवमीशुक्लाश्रावणेकृष्णपंच
मी॥ एतानिकृष्णपर्वाणितीर्थकोटिफलंलभेत॥ अत्रदीक्षाप्रकर्त्तव्यानमासंचपरीक्षयेत॥ नवारंनचनक्षत्रं
नतिथ्यादिकेक्षणं॥ नयोगकरणंचैववशंकरणवभाषितं॥ तथायोगिनीतंत्रे॥ अयनेविषुवेचैवग्रहणे
चंद्रसूर्ययोः॥ रविसंक्रांतिदिवसेषुगायांसुरेश्वरि॥ मन्वंतरासुसर्वासुमहास्वजादिनेतथा॥ तिथियः शुभ

देप्रोक्ता इत्यादिवचनात्॥ चतुर्दश्याष्टमीति शक्तिविषयं॥ चतुर्थी तिथिरेशविषयं तन्त्रकल्पोक्तत्वात्॥
निंदितेष्वपि कालेषु दीक्षोक्ता ग्रहणेऽस्तु भा॥ सूर्यग्रहणकालस्य समानो नास्ति भूतले॥ विशेषतो मह
देवि दीक्षा ग्रहणकर्म्मणि॥ तत्र यद्यत्कृतं सर्वमनंतमुलं लभेवत्॥ रविसंक्रमणे चैव सूर्यस्य ग्रहणे त
था॥ तत्र लग्नादिकं किंचिन्न विचार्यं कथंचन॥ रविसंक्रमणे चैव नान्यद्वेषितं भवेत्॥ न वारतिथिमा
सादिशोधनं सूर्यपर्वणि॥ ॥एवं चंद्रग्रहणेऽपि॥ ॥उक्तमपि तथा मुंडमालातंत्रे काल॥ दिशोधनं ना
स्ति न चामित्रादिदूषणं॥ अस्मदुक्ते दीक्षाभेदेन विषेधतया वोक्तं यामिनी तंत्रे न कुर्यात्तंच्छा न्तिकी दी
क्षां हृद्यपरे विभावसौ॥ न कुर्यादिष्ट बीजानामुपदिश्चंद्रमसो ग्रहः॥ एतच्च गोपालश्रीविधेतर विषयं॥ अ
मा सोमवारे च भौमवारे चतुर्दशी॥ सप्तमी रविवारे च सूर्यग्रहसतेः समः॥ शिष्याना हृद्गुरुणा स्वयमा
दीयते यदा॥ तत्र लग्नादिकं किंचिन्न विचार्यं कथंचन॥ ॥तथा सर्वे वारा ग्रहाः सर्वे नक्षत्राणि चरा

नकापिते॥ शून्यत्रयमलसद्गुद्धेनेत्रार्णकलितापिच॥ उदाहृता हि निस्नेहास्तंत्रमंत्रविसारदैः॥ कस्यापिचमवेत्सोहि जपार्हः सर्वकर्मसु॥ यावत्स्वदस्त्रवर्णाद्धो द्यातिवृद्धः कीर्तितः॥ अजोजनार्होनमवेत्सुभकर्मसुसर्वथा॥ उक्तवर्णाधिका मंत्राः संस्मृतादंडकाः किल॥ पञ्चसहस्रयुक्तापेमंत्राः सप्तहृताचिताः॥ स्तोत्रास्तकानिगदिताः प्रज नमवंतिते॥ शुभकर्मसु सर्वत्र मनसापिचमंत्रिणां॥ उक्तदोषान् विज्ञपयेमंत्रान्प्रयंतिहि॥ तेषांमंत्रान्नसिद्ध्यंतिकल्पकोटिजपादपि॥ ॥तयाचोक्तंविद्यासारेशारदातिलकेच॥ वह्न्याप्यधेन्दुनदाणं च॥ मनोयेस्याद्विदिमध्यांतेष्वानिलंवीजमुच्यते॥ संयुक्तंवाविपुक्तंवास्वराक्रांतंत्रिधापुनः॥ चतुर्धापंचधावाथसमंत्रश्छिन्नसंज्ञकः॥ आदिमध्यावसानेषुभूवीजद्वयलांछितः॥ रुद्धमंत्रः सविज्ञेयोभुक्तिमुक्तिविवर्जितः॥ मायात्रितत्वश्रीवीजरावहीनस्तुयोमनुः॥ शक्तिहीनस्तुकथितोयस्यमध्येनविद्यते॥ कामवीजंमुखेमायाशिरस्यंकुशमेवच॥ असोपराङ्मुखः

33

३९

प्रोक्तो हकारो विंदु संयुतः ॥ आद्यंतमध्येष्विंदु वासं[illegible]शिरोस्मृतः ॥ पंचवर्णमनुर्यस्याद्रेफ[illegible]र्कंदुवि
वर्जितः ॥ नेत्रहीनः स विज्ञेयो दुःखशोकामयप्रदः ॥ आदिमध्यावसानेषु हंसः प्रासादवाग्भवे ॥ हकारो वि
दुमान् जीवो रांवे चापि चतुः कलं ॥ मायानमामि वपुदं नास्ति यस्मिन् स कीलितः ॥ एकं मध्ये द्वयं मूर्ध्नि यस्मि
न्न स्त्र पुरंदरो ॥ न विद्यते स मंत्रः स्यात् स्तंभितः सिद्धिरोधनः ॥ वह्निवायोः समायुक्तो यस्य मंत्रस्य मूर्द्धनि ॥ स
प्तधा दृश्यते तत्तु दग्धमन्यत मंत्रवित् ॥ अस्त्र द्वा[illegible]र्याङ्घ्रि रस्त्राभिर्दृश्यते ऽक्षरैः ॥ त्रस्तः सोभिहितो यस्य मुखे
न प्रणवस्थितः ॥ शिवो वा शक्तिरथवा भीतास्त्वः सप्रकीर्तितः ॥ आदिमध्यावसानेषु भवेन्मार्ण चतुष्टयं
यस्य मंत्रः समलिनो मंत्रवित्तैर्विवर्जयेदिति ॥ यस्य मध्ये दकारो वा क्रोधो वा मूर्ध्नि निद्विवा ॥ अस्त्रं तिष्ठ
ति मंत्रस्य स तिरस्कृत ईरितः ॥ भो ह्सं हृदये शीर्षे वषट्कारः च मध्यतः ॥ यस्यासौ भेदितो मंत्रस्त्यज्यः सिद्धि
पुरस्सरिभिः ॥ त्रिवर्णो हंसहीनो यः सुषुप्तः स उदाहृतः ॥ न ह्यद स्त्रं स्थितं मध्ये यस्य मंत्रः समूर्छितः ॥ विर

३९

मस्थानगं यस्य हृत्तवीर्यः स कथ्यते ॥ अदौ मध्येन्तयाम्रृक्षिवठरत्नयुतो मनुः ॥ ज्ञातव्यो हीनइत्येषो

पःस्या दशाक्षरः ॥ एकोविंसद्वर्णोवायो मंत्रस्तारसंयुतः ॥ हस्त्रे खांकुशवीजाढ्यस्तं प्रचक्षते प्रदेत्ते ॥ २

सप्तवर्णो मनुर्वालः कुमारोष्टाक्षरः स्मृतः ॥ षोडशार्णो युवाप्रोढश्च चत्वारिंशल्लिपिर्मनुः ॥ त्रिंशदर्णा

श्चतुःषष्टिवर्णो मंत्रः शताक्षरः ॥ चतुःशताक्षरश्चापि वृद्ध इत्यभिधीयते ॥ नवाक्षरो ध्रुवयुतो मनु

र्निस्त्रिंश ईरितः ॥ यस्यावसाने हृदयं शिरो मंत्रश्च मध्यतः ॥ शिखावर्म च संस्यातां वौषट्फट्कार एव

शिवशक्त्यर्णो हीनोयः शान्तिवीजइती ईरितः ॥ एकपुस्थाने फट्कारः षोढास्मिन्प्रदृश्यते ॥ स मंत्रः सि

द्धिहीनःस्यान्मंदः पंक्त्यक्षरो मनुः ॥ कूटएकाक्षरो मंत्रः सएवोक्तो निरंशकः ॥ द्विवर्णः सद्दहीनस्या

च्चतुर्वर्णस्तु केकरः ॥ षडक्षरो वीजहीनस्त्वर्धसप्ताक्षरो मनुः ॥ सार्द्धद्वादशवर्णो वाक्षमितः स तु निं

तः ॥ सार्द्धवीजत्रयपस्तद्वेदक विंसतिवर्णकः ॥ विंशत्यर्णस्त्रिंशदर्णोयस्पादाल्लिंगिनस्तु सः ॥ द्वावि

३४

३१

ध

शत्याक्षरो मंत्रो मोहितः परिकीर्त्तितः ॥ चतुर्विंसतिवर्णोयः सप्तविंशतिवर्णकः ॥ क्षुधार्त्तुः सविज्ञेयश्च
तुर्विंशतिवर्णकः ॥ एकादशाक्षरो वापि पंचविंसतिवर्णकः ॥ त्रयो विंशतिवर्णो वा मंत्रः सप्तदश
स्मृतः ॥ षट्त्रिंशत्याक्षरो मंत्रः षड्विंशत्युर्णाकस्तथा ॥ त्रिंशदेको वर्णोपि वाप्यन्यथाहीनो निधीयते ॥ अष्टाविंस
त्यक्षरोयः एकत्रिंशदथापि वा ॥ अनिरूरः समाप्तो निंदितः सर्वकर्मसु ॥ चत्वारिंशतमारभ्यत्रिषष्ट्यर्णावध
क्षरं ॥ तावत्संख्या निगदिता मंत्राः सब्रीडसंज्ञकाः ॥ पंचषष्ट्यक्षरा ये सु मंत्रास्ते शांतिमानसाः ॥ एको
नसप्ततपर्यंते पंचषष्ट्याक्षरादितः ॥ ये मंत्रास्ते निगदिताः स्थानभ्रष्टा स्वयं बुधैः ॥ त्रयोदशाक्षरा ये सु मंत्राः
पंचदशाक्षराः ॥ विकलास्ते निधीयंते ॥ शतं सार्द्धं शतं तु वा ॥ शतद्वयं द्विनवति एकहीनाथवापि वा ॥
शतत्रयं वा पतत्संख्यानि हास्ते समीरिता ॥ चतुःशतान्यथारभ्य यावद्वर्णसहस्रकं ॥ अतिवृद्धः प्रयोगे
सुपरिक्षाज्यः सदा बुधैः ॥ सहस्राणोधिका मंत्रा दंडकाः पीडिता ह्यपा ॥ द्विसहस्राक्षरा मंत्राः खंडशः स

३१

शय:॥यस्मिन्नहनि संक्रान्तिः शुभावहा॥ ॥यामिनीतंत्रेपि॥ ॥ग्रहोच्चमहानीर्थे। नास्तिका
लस्य निर्णयः॥ तथा वाराहीतंत्रेपि॥ ॥शुक्रो लग्नेऽपि दिवावूरेणुर्वा दिग्योभवेद्यदि॥ मेषवृश्चिकसिं
हेषु तदा दोषो न विद्यते॥ नक्षत्रनिर्णयं वक्ष्ये साधकानां हिताय वै॥ हस्तवोद्दैवस्वंख्याकेतथाभूते
वराधके॥ सुखं वंधुविनाशश्च मरणं वर्द्धनं॥ फलमेकोदाश्च यथा संख्यं शुभाशुभं॥ शमस्याद्य
गाढल्याय भीमाद्येकवले क्षके॥ मरणं सुखलाभश्च वित्तप्राप्तिस्तथैव च॥ विपक्षनाशनं सुदुःखना
शनं हि शुभाशुभं॥ सौंदर्यं कीर्तिरष्टहिश्च जानीयुः क्रमतः फलं॥ सुखलाभोत्ननंदायश्च इषुत्रेयमु
त्तमं॥ ज्ञानप्राप्तिर्यशः प्राप्तिः सौख्याप्तिः फलं विदुः॥ क्रोधीशवह्निमुख्यर्क्षेऽप्येशांतिगिरहं
कांतिमृखोत्ताज्वाधेवनमुख्यके॥ धनावाप्तिर्ज्ञानलोभो रिपुनाशः सुखस्य च॥ स्तनमुख्यक्षके
पुत्रनाशः स्यात्फलमुत्तमं॥ विरण्यादिकं नक्षत्रयुगलेषु प्यमुख्यके॥ दारिद्र्यं ज्ञानलाभश्च स

३८
२३

लाभिस्यं विदुर्बुधाः ॥ नक्षत्रे जटिलाघ्रे च यशोलाभः फलं विदुः ॥ ईशानदृष्टमनेनो कृत्तिकाद्री सेको किल
अग्राह्यन्यत्र विज्ञेयं मंत्रतंत्रविसारदैः ॥ ॥ उक्तंच कुलार्णवे ॥ अश्विन्यां सुखमाप्नोति भरण्यां मरणं
भवेत् ॥ कृत्तिकायां भवेद्दुःखी रोहिण्यां वाक्पतिर्भवेत् ॥ मृगशीर्षे सुखावाप्तिरार्द्रायां बंधुनासनं ॥ पुन
र्वसौ धनाढ्यः स्यात् पुष्ये शत्रुविनासनं ॥ अश्लेषायां भवेन्मृत्युः मघायां दुःखमोचनं ॥ सौंदर्यं पूर्वफा
ल्गुन्यां प्राप्नोति चनशसयः ॥ ज्ञानं चोत्तरफाल्गुन्यां हस्तायां धनी भवेत् ॥ चित्रायां ज्ञानसिद्धिः स्यात् स्वा
त्यां शत्रुविनाशनं ॥ विशाखायां सुखं स्याच्चानुराधायां बंधुवर्द्धनं ॥ ज्येष्ठायां सुतहानिः स्यात् मूलायां की
र्तिवर्द्धनं ॥ पूर्वाषाढोत्तराषाढे भवतः कीर्तिदायिके ॥ श्रवणायां भवेद्दुःखी धनिष्ठायां दरिद्रता ॥ बुद्धिः
शतभिषायां स्यात् पूर्वभाद्रे सुखी भवेत् ॥ सौख्यं चोत्तरभाद्रे च रेवत्यां कीर्तिवर्द्धनं ॥ कृत्तिकाद्रीयोनिषे
धः ॥ ॥ आर्द्रायां कृत्तिकायां च मंत्रारंभः प्रशस्यते ॥ यदीसेस्पलशानो वा मंत्रोरंभाययाक्रमं ॥ प्रयोग

३८
२३

निर्णयं वक्ष्ये मंत्रसिद्धिविधायिकं ॥ तदुक्तं विश्वसारे ॥ शुभः शुक्रश्च आयुष्मान् अव योगास्ततः परं ॥ ह
र्षणश्च ततो योगाः सर्वतंत्रेषु भावहाः ॥ अमरेशागमे लुब्धमुख्याणमुख्ययोगकः ॥ अतिघाद्विपतोपश्च
श्चान्तः शून्यां घर्षणस्ततोपकः ॥ रवौ मनवमीनेशाघर्षणो योग ॥ बवानुचेकः ॥ कंठोरव्यादियोगश्च पंचमतः प
रिकीर्तितः ॥ करणानि निरूप्यंते मंत्रसिद्धिप्रदानि वै ॥ तदुक्तं श्रीकुलार्णवे ॥ बवबालवकौलवतैतिलि
तदनंतरं ॥ करणानि शुभान्येव सर्वतंत्रेषु भामिनि ॥ अथ निर्णयं वक्ष्ये मंत्रसिद्धिविधायकं ॥ वृषसिं
हे च कन्यायां धनुर्मीनाख्यलग्नके ॥ चंद्रतारानुकूले च कुर्याद्दीक्षाप्रवर्तनं ॥ स्थिरलग्ने विष्णुमंत्रशि
वमंत्रे चरं शुभं ॥ द्विस्वभावगतं लग्नं शक्तिमंत्रप्रशस्यते इति ॥ ॥ मालानां निर्णयं वक्ष्ये मंत्रिणां च हि
ताय वै ॥ तत्रादौ करमालायाः निर्णयं प्रवदामि वै ॥ कनिष्ठा समारभ्य अनुलोमे मुखादेवं समारभ्य मंत्री त
दादिक्रमेण ॥ अमद्धु रिजो दोषकां गुल्मध्ये जपे मंत्रं त्रिमांत्रिकः कृतमान ॥ ॥ तत्समारभ्यानुलोम

लमारभ्य मंत्रीत दाद्क्रिमात्तर्ज्जनीमध्यकं ॥ हाधिकेंदुहयाद्यो यावं जपेप्रावधिंसस्यमे अस्यसामा
न्यतः ॥ तस्स मिपत्तुली पर्वत्र पंस्याद्दितौ किल ॥ पर्वत्रयं मध्यमायाजपेत्तर्ज्जनीमूलपर्वकैकेवसुधीः
अनामाविमूतं हि संत्यक्रमेण एवचारभ्य तन्मूलपर्यंतकं च ॥ जपेद्दह पर्वस्व धीस्थो हि शान्तस्य मंत्र
स्य वायं विधिर्विभवेत् ॥ ॥ पर्वद्वं द्वा वशिष्टजानीयाद्धि बुधः किल ॥ ॥ तदुक्तं सनत्कुमारसंहितायां ॥
अनामामूलमारभ्य कनिष्ठादितएव च ॥ तर्ज्जनीमूलपर्यन्तं दश पर्वसु संजपेत् ॥ अनामामूलमारभ्य
कनिष्ठादितएव च ॥ तर्ज्जनी मध्यपर्यंतं मष्टपर्वसु संजपेत् ॥ अनामायायास्त्रयं पर्वकनिष्ठायास्त्रिपर्वका
मध्यमायाश्च त्रितयं तर्ज्जनीमूलपर्वणि ॥ तर्ज्जन्यग्रेन यो मध्ये यो जपेत्स तु पापकृत् ॥ ॥ तथा श्री
क्रमेपि ॥ अनामामूलमारभ्य प्रादक्षिण्यक्रमेण च ॥ मध्यमामूलपर्यन्तं जपेत्सहस्रपर्वसु ॥ ॥ ३८
१ हंसपारमेश्वरेपि ॥ पर्वद्वयमनामायाः परिवर्त्तनवेक्रमात् ॥ पर्वत्रयं मनामायास्तर्ज्जन्येकं समाहरेत् ॥ ०

पर्वद्वयं तर्ज्जन्या मेरुं तद्विद्धि पार्वति ॥ शक्तिमालासमाख्याता सर्वतंत्रेषु गोपिता ॥ ॥ तथा मुंडमाला
तंत्रेपि यामपि ॥ अनामामूलमारभ्य प्रादक्षिण्यक्रमेण च ॥ मध्यमामूलपर्यंतं दशपर्वसु संजपेत् ॥
तत्र मुंडमालातंत्रे च मध्यमायां अनामायां मूलाग्रवद्धुपर्वद्वयं ॥ कनिष्ठायाश्च तर्ज्जन्यायांस्त्रयं पर्वम
हेश्वरि ॥ अनामायां मध्यमायां मेरुं विद्धि तयं शुभे ॥ वामले च प्रादक्षिण्यक्रमादेव जपेत्त्रिपुरसुंदरी ॥ मुं
डमाला ॥ तंत्रे अनामिकाद्वयं पर्वकनिष्ठादिक्रमेण तु ॥ तर्ज्जनीमूलपर्य्यंतं कारमाला प्रकीर्तिता ॥ अ
गुल्यग्रे विजुं जानं किंचिदाकुंचितं नले ॥ अंगुलीनां वियोगेन छिद्रेषु स्रवते जपः ॥ ॥ तथान्यतरेपि ॥
अंगुल्यग्रे जपं यत्नु पेसं पज्ज मेरुलंघने ॥ पर्वसंधिषु यज्जप्तं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ ॥ मालनाविधिमुल्लं
घ्य यो जपेत् तज्जपं यतः ॥ हरंति राक्षसास्तेन राग्य त्सर्वं यथा बुधः ॥ जपसंख्या तु कर्त्तव्या नासंख्यातं
जपेत्सुधीः ॥ नासंख्याकारकस्यास्य सर्वं भवति निष्फलं ॥ हृदयं हमारो व्यतिर्यंक्त्वा करांगुलीः ॥ अं

३९

२५

३७

आद्याघवसमसाहस्रोदक्षिणेनसदान्वेपत्॥मेरुंविनामेरुलंघ्यमालाभवतिनिष्फला॥ ॥तदुक्तंमुंडमालायां
मेरुहीनाचायासोलांमेरुलंघ्यविपाभवेत्॥अस्पृष्ट्वातिप्रकाशाचसामालानिनिष्फलाभवेत्॥कथ्य
तेवर्णमालानुमंत्रिणांचहितायवै॥क्रमव्युत्क्रमाधार्णकैर्नितांसरव्यमेरुसंयोजितेश्वैद्धदूर्ह्रेःपरैः॥
हवर्णाद्यैवमंत्रविद्योज्जपेद्विविविच्याधुनादर्शयेतेमंत्रिकेयं॥कात्रमरूपादिदक्षंवातनवर्णेनक्रमा
दिंदुचडान्त्रजपेदुक्तमादिमनु॥संजयेत्केसर्वब्रह्ममुख्याहवर्गास्यवर्णेनसविंदूत्वदनेवैसुधीः॥ज
पैचैवमेकंद्विवाद्यान्तराचीयाविधिःकोर्तितामंत्रिकेःकोविदैः॥ ॥तदुक्तंसनत्कुमारीये॥क्रमोत्क्र
मगतेमालामात्रकार्णैःक्षमेरुकैः॥सविंदुकैःसाष्टवर्गैरितजपेनकर्मणि॥आदिकुचुटुतुपुयु
शावेष्टोवर्गाःप्रकीर्तिताः॥तथानादीयोपिसविंदुवर्णमुच्चार्यपश्चान्मंत्रंजपेद्बुधः॥अकारा
दिक्षकारान्तविंदुयुक्तविभाव्यचावर्णमालासमाख्यातात्रनुलोमविलोमिका॥प्रवक्ष्यामणि

३९

मालानां निर्णयं मनुसिद्धये॥ पद्मावीजादिरुद्राक्षशंखपद्माक्षमालिका॥ पुत्रजीवमयावत्तथामौक्तिकी
स्फाटिकी तथा रत्नमालाच सौवर्णीमालिका तथा॥ कुसग्रंथीनां हि मावाराटरहस्यमयाक्षमालिका
इयं माला तीव शुभदा सर्वकिल्विषहारिणी॥ [illegible] गणनायां गुलीभिश्च पर्वभिर्हि गुणं भवेत्॥ अव
तारगुणं पुत्रजीवेष्वसत शंखे: शतं किल॥ सहस्रगुणमप्यत्र प्रवालमणिभिर्भवेत् किल॥ रत्नेष्वद
शसाहस्रं स्फाटिकेप्ययुतेदेवनहि॥ मौक्तिके दक्षमा स्यान्तदिनं तं पद्माक्षे ईशलक्षं॥ सुवर्णै: कोटिगु
णिकं तेषां कोटिशतं किल॥ कुशग्रंथ्या च रुद्राक्षघश्चानंतगुणितं भवेत्॥ उमाश्च मा[illegible]लिका:
सर्वा मुक्तिसंघाजटान्तरणं॥ सूरायतन भेदेन मासनिर्णयमप्यथा॥ विष्णुमंत्रजपे शस्ता पद्माक्ष:
सत्नमालिका॥ रुद्राक्ष: स्फाटिकैर्द्राक्षमणीनां मालिका मनो॥ देव्या: प्रसन्नाच भवे स्यान स्फाटिका
मालिका॥ अरुणा स्फाटिका माला लक्ष्मीगणपयामनो॥ रुद्राक्षमाला मंत्रे च शैवे लत्सन्मनो हिवा॥

म.

४.
२८

अनरापुत्रजीवंतुसुवर्णादिजमालिका॥ अनिर्मिताचपद्माक्षाशिभिःसस्तामनोकिलैभैरवीपे॥ रक्तचंदन
जामालाशस्तात्रिपुरानेपे॥ निर्मितागजदंतेनसस्तागणपतेमनौ॥ महाशंखादिजामालाअसस्तानां
रणीमनौ॥ तदुक्तंकालिकापुराणेरुद्राक्षेवीयदिजपदिद्राक्षेस्फटिकेस्तथा॥ नान्मघ्येप्रयोक्तव्यं
पुत्रजीवादिकंचन॥ यदन्यत्तुप्रयुंजीतमालायांजपकर्मणि॥ तस्यैकापंचमेक्षंवनददातिप्रियंकरी
तदुक्तंवाराहीतंत्रेसुवर्णमणिनिर्मालांस्फटिकांसंखनिर्मितां॥ प्रवालेरेवाकुर्यात्सुत्रजीवंविवर्ज
येत्॥ पद्मारव्यंचैवरुद्राक्षमिद्राक्षंचैववर्जयेत्॥ तदुक्तंतंत्रराजेपि॥ रक्तचंदनमालातुभोगमोक्षप्र
दाभवेत्॥ अन्यत्रापितथावैस्मवीतुलसीमालागजदंतेगिणेश्वरे॥ मुंडमालायामपिशस्तासानरस्त
रैर्ज्ञेयामालाक्ष्मावतीविधा॥ नरांगुल्यस्थिनिर्मालोग्रेपितासर्वकामदा॥ नाड्यासंग्रथनंकार्यं
रत्नेणवाससाप्रिये॥ सदागोप्याप्रयत्नेणजनन्याजारवत्प्रिये॥ तथान्यत्रमहाशंखमपीमालानी ॰

४.

त्सारस्वते प्रिये ॥ महासंखांतुरेतेषां गेसेन्द्रललाटास्थिरवं डे नरचिता जपमालिका ॥ महासंखम
णिमाला तारे द्व्याजपप्रिये ॥ कर्णनेत्रांतरस्थास्थि महासंखः प्रकीर्त्तितः ॥ मणीनां निर्णयं स्याधिनिर्ण
यं प्रब्रुवेऽधुना ॥ अभिन्नरूपाणि मिथ्यो न सूक्ष्म स्थूल काच ॥ न पुराणानि दुष्टानि शताद्ध्व लिपि

नकीटाद्यैर्न्दू तनानिचारु

भिमालाया त्मामिलिखितेरखिले ॥ आत्माधिनिर्नरांतानुख्यस्समालासमीरिता ॥ कल्पयेन्निजरंखे
नमस्त्वेनमंत्रीजपेततः ॥ नदुर्लभोगतमीये ॥ पंचाशल्लिपिभिर्माला विहिता सर्वकर्मसु ॥ चामुंडातंत्रे
नित्यं जपं करेस्कुर्यान्नतु काम्यमवाघनाः ॥ काम्यमपि करे कुर्यान्मालाभावे य सुंदरी ॥ मणिसंख्यां प्रि
प्रवक्ष्यहं कामनाभेदतोऽधुना ॥ सतसंख्यानुरीयांतु रेमणिभिर्मुक्तये जपेत् ॥ मियावृत्त्य प्रमणिभि
र्धनमानाय वै जपेत् ॥ साद्धव्यसपुरगमणिभिर्जपेत्सर्वार्थसिद्धये ॥ वाणवृत्तसमणिभिश्चाभि
चाराय वै जपेत् ॥ शानेसंख्याड्डमणिभिर्जपेत्कामप्रसिद्धये ॥ वेसंखादशशतसंख्याकैर्मणिभिः स

म.

४१

वंसिद्धये॥तदुक्तंगौतमीये॥समासेनासनस्यविधानमिहकथ्यते॥पंचविंशतिभिर्भीसंत्रिंश
त्रिधनसिद्धये॥सर्वार्थाःसप्तविंस्याचद्दश्यभिचारके॥पंचाशद्भिःकाम्यसेनद्धिःस्यात्तथाचतुरुत्त
रे॥अष्टोत्तरशतैःसर्वाःसिद्धिरुक्तोमणिभिरिति॥अथासनंप्रवक्ष्यामिसभेदंसाधकाप्यवे॥हंस
माहेश्वरोकंवलंकोमलंकोसदारवंकर्मसाधनं॥एतेषामासनेव्याघ्रचर्मासनेसुरेस्वरी॥लोमभिर्वे
वसद्दासीनेस्तदासर्वंविनश्यति॥लोमस्यस्पर्शमात्रेणसिद्धिहानिःप्रजायते॥काम्यार्थेकंवलं
चैवश्रेष्ठंवेकंरक्तकंवलं॥कृष्णांजिनेज्ञानसिद्धिर्मोक्षश्रीर्व्याघ्रचर्मणि॥कुशासनेमंत्रसिद्धिर्ना
त्रकार्याविचारणात्॥धरण्यांदुःखसंभूतिर्दोर्भाग्यंदारुजासने॥वंशासनेदरिद्रःस्यात्पाषाणेव्या
धिपीडनात्॥तृणासनेयशोहानिःपल्लवेचित्तविभ्रमः॥जपध्यानतपोहानिःवस्त्रासनंकरोति
हि॥ ॥विशेषोऽत्रयोगिनोहृदये॥नादीक्षोविशेषाणछ्मचर्मासनेगृही॥विशेषतोवनस्यश्च॰

४१

39

ब्रह्मचारी च भिक्षुकः॥ न चैलासने केवलं तु निषिद्धं भवति ध्रुवं॥ ॥तदुक्तं गौतमीये॥ तथा स्वदास
ने मंत्री चैलाजिनकुशोत्तरे॥ संस्कारमधुना वक्ष्ये मालानां साधकाय वै॥ तु लिकाप्रभवं सूत्रं श्रुतिपुरुषा
र्थदं परं॥ विप्रवर्ण्य सुता तिश्च निर्मितं परमं शुभं॥ अतिस्वितं तथा स्याम स्वरूणं पदसूत्रकं॥ पीतवर्ण
वा पीतं यारक्तं निखिलकामदं॥ शांतिवश्याभिचारार्थं वायुकाम्यजपेषु च॥ ऐश्वर्यार्थं जपे चैवं समस
स्तं च भवेदितं॥ गुणं गुणं गुणे हस्तग्रथये छित्वा सा स्मृतः॥ सकृत्तद्ध लिपीनां च वर्णानां मातृकां दुखः
सत्र्यं विकेहि चादापमणिचोपैन तंतुना॥ अथ यो छित्वा शास्त्रं लब्ध्वा ग्रंथिं विधाय च॥ ग्रंथिं पुनर्हि मे
रुं च संस्कुर्वीत हि मालिकां॥ निर्णयं नियमस्याथ मुखपुच्छं ध्रुवं॥ स्वच्छंदमाह स्वरो॥ रुद्राक्षस्या
न्य प्रांते मुखं पृष्ठं च निम्नगं॥ कमलाक्षस्य सूक्ष्मांशं सविंदु हितो यं मुखं॥ सविंदुकेस्य स्थूला पुच्छ
मक्षमालामिति स्थितं॥ एवं ज्ञात्वा मुखं पुच्छं रुद्राक्षाणां मेरुहाक्षयोः॥ न स्याजानीयमेकाक्षं मेरुत्वेनाय

तोन्यसेत्॥ एकैकंमणिमादायब्रह्मग्रंथिंप्रकल्पयेत्॥ एकैकंमातृकावर्णान्ग्रंथनोस्तुसंजपेत्॥ त्रिव
न्ग्रंथिनैकेनतयार्द्धेनविधीयते॥ प्रादक्षिण्यावर्तनेनग्रंथिंकुर्याद्यथादृढं॥ ॥तथागोतमीये॥ मुखे
मुखंतुसंयोज्यपुच्छंपुच्छंतुयोजयेत्॥ ग्रंथयेन्मूलमंत्रेणमंत्रीधीमान्विचक्षणः॥ ॥तदुक्तंएक
गौराकल्पे॥ मात्रिकामंत्रितोग्रंथिविद्यधानायकारयेत्॥ सुवर्णादिगुणोवापिग्रंथयेत्साधको
त्तमः॥ ब्रह्मग्रंथिंततोदद्यान्नागपाशमथापिवा॥ कवचेनावबध्नीयान्मालांध्यानपरायणः॥ सर्व
शेषंततोमेरुंसूत्रद्वयसमन्वितं॥ ग्रंथयेत्तारयोगेनबध्नीयात्साधकोत्तमः॥ एवंनिष्पाद्यदेवेशि
प्रतिष्ठांचसमाचरेत्॥ गोपुच्छसदृशीमालायद्वासर्पाकृतिःशुभा॥ एवंनिर्मायमालांवैशोधये
न्मुनिसत्तमः॥ अश्वत्थपत्रनवकैःपद्माकारंतुकल्पयेत्॥ तदंतःस्थापयन्मालांमात्रिकामूल
मुच्चरन्॥ क्षालयेत्पंचगव्येस्तुसद्योजातेनसज्जलैः॥ सद्योजातमंत्रस्तु॥ ॐसद्योजातंप्रप

घोपद्मिसंघोजातायवैनमोनमः॥भवेभवेनातिभवेभवस्वमांभवोद्भवायनमः॥वेदनात्रूपुष्पा
धेर्वामदेवेनधर्षयेत्॥ ॥वामदेवमंत्रः॥ ॐवामदेवायनमोज्येष्ठायनमःश्रेष्ठायनमोरु द्रा
यनमःकालायनमःकलविकरणायनमोबलायनमोबलप्रमथनायनमःसर्वभूतदमनायनमो
मनोन्मनायनमः॥धूपयेत्तामघोरेण ख्यते घोरमंत्रकः॥ॐअघोरेभ्योथघोरेभ्योघोरघो
रतरेभ्यः॥शर्वेभ्यःशर्वसर्वेभ्योनमस्तेअस्तुरुद्ररूपेभ्यः॥लेपयेत्तत्पुरुषेणतन्मंत्रोह्यच्यतेधु
न॥ॐतत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि॥तन्नोरुद्रःप्रचोदयात्॥मंत्रेणैतेनचमनेनैवप्रेर्य
केतुशान्तेशांत॥मेरुवमंत्रेणैवचैवमनुनावशांतेश्वरान्॥ ॥पंचमंत्रस्त॥ईशानःसर्वविद्यानामीश्व
रःसर्वभूतानांब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्माशिवोमेअस्तुसदाशिवोम्॥प्रसकंमंत्रेणमं
त्रीपंचमनसंवत्सलानिदि॥समुदायमालामधिष्ठस्य॥ ॥गानमौय॥पंचमनेनवसंत्लेनशांत

म

४३

२६

न्य्स्तेन मंत्रेण पत ॥ तत्रावाहयेद्देवं यथाविभवविस्तरैः ॥ मालाप्रतिष्ठा ॥ मंत्रो देवतां परिकल्प येत ॥ ॥ तथा सर्वां तु मातृसंहितायां ॥ संस्कृते येव बुधो मालां तस्यां प्राणांस्तत्र स्थापयेत ॥ मूलमंत्रे णैतां मालां प्रजपेद्द्विजसत्तमः ॥ ॥ मत्यविषये वाराहीतंत्रे ॥ ॐ माले माले महामाले सर्वतत्वस्वरूपिणि ॥ चतुर्वर्गस्त्वयि न्यस्तस्तस्मान्मे सिद्धिदा भव ॥ अनेन मायाबीजादिके नत्वा रक्तपुष्पैः प्रसमर्चयेत ॥ ॥ इति शक्तिविषये ॥ वैष्णवे चारणं भक्ति णींततो ध्यादि मालिकां ॥ इतो हि विस्वबीजान्तां मंत्रेणानेन प्रजपेत ॥ मंत्रेणानेन मनुना क्रमव्युत्क्रमयोगतः ॥ तथैव मातृकावर्णं मंत्रेयत्तां तु मंत्रित ॥ योगिनीतंत्रे सहोमकर्मे ततः कुर्यात् देवताभव वसिद्धये ॥ अधमंतरहुत्वा संपातान्यं विनिक्षिपेत ॥ होमकर्मणः शांतं स्त्र्यं द्विगुणं जपमाचरेत ॥ नान्यं मंत्रं जपेन्मंत्री कंपयेन्न विधुतपेन ॥ कंपनात्सिद्धिहानिः स्याद्धूननं बहुदुःखदं ॥ शब्दे जाते भवेद्रोगः करभ्रष्टे विनाशकृत ॥ छिन्ने सूत्रे भवेन्मृत्यु ॥

४३

तस्माद्यत्नात्परो भवेत्॥ त्वं माले सर्वदेवानां सर्वसिद्धिप्रदायता॥ तेन सत्येन मे सिद्धिं देहि मातर्नमो-
स्तु ते॥ इत्युक्त्वा परिगृह्याथ गोपयेद्यत्नतोऽथ हि॥ अथांगुलीनां नियमः कथ्यते ऽभीष्टभेदतः॥ अं-
गुष्ठतर्जनीयोगे जपेदुच्चाटने मंत्री [illegible]॥ मंत्रसिद्धौ जपे योगाद्धु-
[illegible] उच्चाटने छेदने च सांवधाने तेनैव सुधीः॥ जाने तु वलहाने तु रक्ते मंत्री विचक्षणः॥ अथा-
पि चान्ते तेन न सूत्रेण च सतं जपेत्॥ प्रमादात्पतिता माला शतमष्टोत्तरं जपेत्॥ जाने तु निंद्यसंस्पर्शे
क्षालयित्वा पयोचितं॥ जपं हिंसनेदां तु मंत्रमंत्री जपेत्सुधीः॥ छिन्ने प्येवं जपं कुर्याद्यथा भ-
स्म नाप्नुयात्॥ तदुक्तं गौतमीये॥ तर्जन्यंगुष्ठयोगेन शत्रूच्चाटकारकं॥ अंगुष्ठमध्यमायोगान्मं-
त्रसिद्धिः सुनिश्चिता॥ अंगुष्ठानामिकायोगादुच्चाटे छेदने मतं॥ ज्येष्ठकनिष्ठायोगेन सत्रूणां
नाशने मतं॥ जीर्णे सूत्रे पुनः सूत्रं ग्रथयित्वा सतं जपेत्॥ प्रमादात्पतिता हस्तादष्टोत्तरं जपे

मंत्रवित्

दने मतं ८

घपाः २

त॥ जपेन्न सिद्धिं संस्पर्शे क्षालपि ज्ञायथो चितं॥ पुरश्चर्याविधिमथो मंत्रस्यैव गुरे॥ अज्ञानगुरो
र्देहो त्वानुगतकल्मषमानसः॥ कुर्यात्सुरस्तन्तां मंत्री मनुसिद्ध्यै छयासुधीः॥ चिह्नितोच
शरीरं च नयो ग्यं सत्तल कर्मसु॥ पुरश्चरणं श्रून्याहि कीर्तितो हितथा मनुः॥ पुरश्चार्यामतो मं
त्री कुर्याद्देतोत्र यत्नतः॥ फाल्गुनेतर मासेन शिवेद्वादशिका ज्ञेया॥ हपीरव्यापालिथो शुक्ल
पक्ष मध्यंतमासि वै॥ सिद्ध्ये मनोर्मंत्री पुरश्चर्यां समारभेत॥ ॥तदुक्तं गौतमीये॥ चैत्रमास्य
थवा कुर्यात्सूभर्क्षे गुरुसासनात॥ द्वादश्यां शुक्लपक्षे च माधवमासि तत्तिथौ॥ आरभेद्मलापां
वे पुरश्चार्यां सुसिद्धये॥ ॥तथा वैशंपायनसंहितायामपि॥ चंद्रतारानुकूले च शुक्लपक्षे शुभेह
नि॥ आरभेन्मधुकादौ च सुप्ते विष्णौ जपेन्न च॥ पुरश्चरणकर्तुर्दर्शने स्थाननिर्णयः॥ धर्मक्षे
त्रनदीतीरे पर्वतोत्तम मुच्यते॥ कुर्यात्सुरक्षितां मंत्री गुरुदेवत सन्निधौ॥ तदुक्तं श्रीकुलार्णवे॥ पु०

एयक्षेत्रनदीतीरंगुहापर्वतमस्तकं॥ तीर्थप्रदेशाः सिंधूनांसंगमंपावनंवनं॥ उद्यानानिविविक्तानि
विल्वमूलंतटंगिरेः॥ तुलसीकाननंगोष्ठं वृषशून्यंसिवालयं॥ अश्वत्थामलकीमूलंगोशाला
नलमध्यतः॥ देवतायतनंकूलंसमुद्रस्यनिजंगृहं॥ तथा॥ गृहेसततगुणंविद्यागोष्ठेलक्षगुणंभवेत्॥
कोटिर्देवालयेपुण्यमनंतंशिवसन्निधौ॥ म्लेच्छदुष्टमृगव्याघ्रसकातंकविवर्जिते॥ एकांतेपावने
निंदारहितेभक्तिसंयुते॥ स्वदेशेधार्मिकेदेशेसुभिक्षेनिरुपद्रवे॥ रम्येभक्तिजनस्थानेनिवसेत्ताय
साश्रये॥ गुरूणांसंनिधानेचचित्तैकाग्र्यस्थलेतथा॥ एकामन्यतमस्थानमाश्रित्यजपमाचरेत्
उक्तस्थानेयंत्रेतुगृहादिकूर्मसंज्ञकं॥ नचिंतयेदपिमनाकमंत्रीचमनसापिवा॥ ॥तदुक्तंगौत
मीये॥ पर्वतेसिंधुतीरेवापुण्यारण्येनदीतटे॥ यदिकुर्यात्पुरश्चर्यांतत्रकूर्मंनचिंतयेत्॥ ग्रामेवा
यदिवावास्तौगृहेतंचविचिंतयेत्॥ भक्ष्याभक्ष्यविचारोत्रलिख्यतेसाधकायवै॥ पुरश्चरणक

म. ४५ ३९

43

तो चभक्ष्यमक्ष्यं विचारयेत्॥ अभक्ष्याद्भक्षणाच्च सिद्धिहानिः प्रजायते॥ दध्यादिकं परित्यज्य ह
विष्याशी तदाचरेत्॥ ॥तदुक्तं गौतमीये॥ पुरश्चरणकर्मस्त्री भक्ष्याभक्ष्यं विचारयेत्॥ अन्यथा
भोजनाद्दोषात्सिद्धिहानिः प्रजायते॥ दधिक्षीरं घृतं गव्यं भैक्ष्यं सर्वं गुडवर्जितं॥ तिलाश्चैव तु सिता
मुद्गाः कंदुकाकेमुकेतरत्॥ नारिकेलफलं चैव कदलीलवलीतथा॥ आम्रमामलकं चैव प
नसं च हरीतकी॥ व्रतांतरे प्रसस्तं च हविष्यं मन्यते बुधैः॥ हैमंतिकं सिताश्विन्नं धान्यं मुद्गायवा
स्तिलाः॥ कलायकंगुनीवारवास्तूकं हिलमोचिका॥ षष्टिकाकालशाकिनी मूलकं केमुकेतर
त्॥ भुजानो वा हविष्यान्नं शाकपाकमेव च॥ पयोमूलं वा पिप्पलं यन्नोपलभ्यते॥ वर्जयेत्स्त्य
प्यो वक्ष्ये साधकानां हिताय वै॥ विवर्जयेन्मधुक्षारं लवणं तैलमेव च॥ ताम्बूलं कांस्यपात्रे च
दिवाभोजनमेव च॥ ॥तथान्यत्र॥ क्षारं च लवणं मांसं गृंजनं कांस्यभोजनं॥ माषाढकीम०

४५

स्त्राश्चकाद्भवाश्च कानपि॥ अन्नं पर्युषितं चैव निस्नेहं कीटभक्षितं॥ ॥तथारामठर्चनचं
द्रिकायां मायं॥ मैथुनं न कथालापान् द्यूतं परिवर्जयेत्॥ भुक्तकालं विना नैव स्त्रियं संस्पृ
शेत्॥ लवणं तु पलं चैव क्षारं क्षौद्ररसान्तरं॥ कोटित्वं क्षीरमभ्यांगमनिवेदितभोजनं॥ अ
संकल्पितमस्त्रं च वर्जयेन्मृद्वनादिकं॥ स्नायाच्च पंचगव्येन केवलामलकेन वा॥ मंत्रजप्तान्न
पानीयैः स्नानाचमनभोजनं॥ कुर्यात्प्रथ धिना त्रिसंध्यं देवतार्चनं॥ त्रिसंध्यमेकसंध्यं वा
न सं त्रं केवलं जपेत्॥ अपवित्रकरो नग्नः शिरसि प्रावृतोपि वा॥ प्रलपन्प्रजपेद्यावत्तावन्निष्फ
लमुच्यते॥ कुलार्णवेपि॥ यस्यान्नपुष्टांगः कुरुते धर्मसंचयं॥ अन्नदातुः फलं चार्द्धं कर्तुश्चा
र्द्धं न संशयः॥ वक्ष्यते भोजनस्यापि मंत्रिणां नियमाधुना॥ उदरं पादमंत्रेण तत्रांशे वायुना किला
न्नांशे हि मरुतः सञ्चारायानुरोपकं॥ स्वच्छापयपयस्तनो मंत्री ह्यन्यथा नैव सिध्यति॥ तदुक्तं तंत्रां

म०

८९

32

न्तरे ॥ [illegible]म्भोगं जलेनच ॥ वायोः संवरणार्थं च चतुर्थमवशेषयेत् ॥ ॥ नारदीयेपि
मद्ध्ये सामसु पञ्चकंचुक्यादि लघु भोजनं ॥ नेन्द्रियाणां यथा वृद्धिस्तथा भुंजीत साधकः ॥ ॥ कुलार्ण
वेपि ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन परान्नं वर्ज्जयेत्सुधीः ॥ पुरश्चरणकाले तु सर्वकर्म्मसु शांभवि ॥ जि
ह्वा दग्धा परान्नेन हस्तौ दग्धौ प्रतिग्रहात् ॥ मनो दग्धं परस्त्रीभिः कुतः सिद्धिर्वरानने ॥ भिक्षान्ने
न्नं परान्नं हि शिवि वस्तत एव ॥ भैक्ष्यं भुंजन्[illegible]हि पुरश्चार्यी समाचरेत् ॥ ॥ तदुक्तं तन्त्रान्तरे ॥ वेदि
कानां च युक्तानां शुचीनां श्रीमतां सतां ॥ सत्कुलस्थानजातानां भिक्षा भैक्षाग्रजन्मनां ॥ सर्वद्धु
ह्विते भैक्ष्यमेवं समुदीरयेत् ॥ अथ बहुमतापी आचमनस्यापि नित्यतो जपेत् ॥ क्रमेणैवं तथा
स्त्रपस्यापि नानास्थानेपि च ॥ एवमादींश्च नियमान्पुरश्चरणकृच्चरेत् ॥ विषमस्त्रोत्सर्गसं
कादिमुक्तः कर्म्म करोति यः ॥ जपार्चनादिकं सर्वं मम पवित्रं भवेत्प्रिये ॥ मलिंवरकेकादिमुखे दा०

८९

र्ध्य संयुतः॥ पोजदेद्दत्तं द्रव्यं हस्ताद्धुदेवतागुरुसंस्थिता॥ आलस्यं जृंभनं निद्रां क्षुतं निष्टीवनं
नयं॥ नीचाङ्गस्पर्शनं कोपं जपकाले विवर्जयेत्॥ स्वमुक्तविधानेन विलंवं तु रितं विना॥ उत्तंसं
स्वांतं न पं कुर्यात्तु स्थिरेण सिद्धये॥ देवतागुरुमंत्राणामैव यंत्रधिपा॥ जपेदेकमनाः प्रातः कालं
मध्यं विनावधि॥ यत्संख्यया समारब्धं तत्कर्तव्यमहर्निशं॥ यदि न्यूनाधिकं कुर्यात् व्रतभ्रष्टो भवे
न्नरः॥ ॥तदुक्तं [illegible]र्णवमुंडमालातंत्रयोरपि॥ यत्संख्यया समारब्धं तत्कर्तव्यं दिने दिने॥ न्यू
नाधिकं न कर्तव्यं मासमासात्कदाचन॥ न्यूनातिरिक्तकर्माणि न फलंति कदाचन॥ यथोक्तविधि
युक्तान्येव तत्कर्माणि फलंति हि॥ [illegible] ब्रह्मचारित्वं मौनं वा चार्येत विद्वा॥ नित्यस्नानं नित्य
दानं देवतास्तुतिकीर्तनं॥ नैमित्तिकार्चनं चैव विश्वासो गुरुदेवयोः॥ जपनिष्ठा द्वादशैते धर्माः
स्युर्मंत्रसिद्धिदा॥ स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यैर्नास्तिकोच्छिष्टभाषणं॥ असत्यभाषणं जिह्मभा

म.
४७
33
45

क्षणं परिवर्जयेत् ॥ स्वयेनापि न भाषेत जपहोमार्चनादिषु ॥ अन्यथानुष्ठितं सर्वं भवत्येव न संशयः ॥
सनत्कुमारीयेन तथा ॥ शयीत सप्यायां शुचिवस्त्रं धरः सदा ॥ प्रत्यहं क्षालयेच्छय्यामेकाकी निर्भयः ॥
स्वपेत् ॥ वर्जयेद्गीतवाद्यादिश्रवणं नृत्यदर्शनं ॥ अभ्यंगं गंधलेपं च पुष्पधारणमेव च ॥ सर्वेदुष्णो
दकस्नानं अन्यदेवप्रपूजनं ॥ नैकवासा जपेन्मंत्रं बहुवासाकुलोपि वा ॥ पतितेनो मनुजानां दर्शने
भाषणे श्रुते ॥ क्षुते धौवायुगमने जृंभणे जपमुत्सृजेत् ॥ तथा नस्य च तस्याचम्याचम्य प्राणायामं षडंगकं ॥
कृत्वा शेषं जपेत्सर्वं यद्वा सूर्यादिदर्शनं ॥ ॥ तथा वैशंपायनसंहितायामपि ॥ ॥ विपर्यासेन कुर्या
च्च कदाचिदपि मोहितः ॥ रेपर्य्यधोवाहिवस्त्रो पुरश्चरण हतं नरः ॥ ॥ तत्रांतरेपि ॥ ॥ मनः संहरणं
शौचं मौनं मंत्रार्थचिंतनं ॥ अन्यग्रत्वमनिर्वेदो जपसंपत्तिहेतवः ॥ उष्णीषी कंचुकी नग्नो मुक्तके
शो गणावृतः ॥ अपवित्रकरोशुद्धः प्रलपन्न जपेत्क्वचित् ॥ अनासनः शयानो वा गच्छन्नुत्थान०

४७

एवं वा ॥ अप्रावृतो करौ कृत्वा सिरसि प्रावृतोऽपि वा ॥ चिंताव्याकुलचित्तो वा क्रुद्धो भ्रांतः क्षुधान्वि
तः ॥ मिथ्याया मशिवस्थाने प्रजपेत्तिमिरांतरे ॥ उपानद्गूढपादो वा यानशय्यागतस्तथा ॥ प्रसा
र्य पादौ जपेत्सार्द्धं कुक्कुटासन एव च ॥ नवपाषाणकाछिन्नभूतो नासने स्थिते ॥ मार्जारं कुक्कुटं क्रौ
ंचं श्वानं शूद्रं कपिं खरं ॥ दृष्ट्वाचमेत्संजपेत्संस्पृश्य स्नानं विधीयते ॥ नियमे जपमात्रं यं न त
वेत्ता न संकिल ॥ ॥ तदुक्तं तंत्रांतरे ॥ अशुचिर्वा शुचिर्वापि गच्छन्तिष्ठन्स्वपन्नपि ॥ मंत्रैकश
रणो विद्वान्मनसैव सदाभ्यसेत् ॥ न दोषो मानसे जाप्ये सर्वदेशेऽपि सर्वदा ॥ जपनिष्ठो द्विजश्रे
ष्ठोऽखिलयज्ञफलं लभेत् ॥ ममहास्यैवाचकस्येतरयज्ञस्य कीर्तितं ॥ तस्माच्छतगुणेनांशुः सहस्रो
मानसः स्मृतः ॥ रवौ नैवेपि मानसः सिद्धिः कामानां पुष्टिकामे रूपांशुकः ॥ वाचको मारणे चैव प्रश
स्तो जप ईरितः ॥ त्रिकालपूजनं कुर्यात्तदंतावेण मनोर्जपं ॥ कुर्यान्मंत्री प्रजप्तेन पञ्चोदावानद

तके॥ मनः संहृत्य विषयान्मंत्रार्थगतमानसः॥ नद्रुतं न विलंबं च जपेन्मौक्तिकहारवत्॥ जपः स्या
दक्षराव्यक्तिर्मानसोपांशुवाचकैः॥ धिया यदक्षरश्रेणिं वर्णस्वरपदात्मिकां॥ उच्चरेदर्थमुद्दिश्य मा
नसः स जपः स्मृतः॥ जिह्वौष्ठौ चालयेत्किंचिद्देवतागतमानसः॥ किंचिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः
स च यः स्मृतः॥ पविशुद्धस्वरतेजोपि॥ निजकर्णगोचरो यो मानसः स जपः स्मृतः॥ उपांशुर्निज
कर्णस्य गोचरः परिकीर्तितः॥ निगदस्तु यनेर्वैधः त्रिविधो जप ईरितः॥ ऐश्वर्ययोगसः प्रोक्तरूपं
शुक्लध्यानः स्मृतः॥ उत्तमो मानसो देवि त्रिविधः परिकीर्तितः॥ अतिक्रूरस्वोरव्याधिहेतुरनिदी
धैविसुक्षय॥ अक्षराक्षरसंपृक्तं जपेन्मौक्तिकहारवत्॥ मनसा यः स्मरेत्स्तोत्रं वचसा वा मनुं ज
पेत्॥ अथ यंनिक्षेपाजि भिन्नभोजोदकं पथ्या॥ ॥पसनारीदीपयोः॥ मंत्राक्षरराशिविस्थको
प्रोक्तानि परिमातवपेत्॥ तोवच परमव्योम्नि परमात्मनि वंहिते॥ दर्शयिस्यामि संज्ञां वे हठ्ज्ञाहोमदि०

भिर्विनेति॥ ॥कुलार्णवे पि॥ मन्यते न्यत्र सिवोन्यत्र शक्तिरन्यमाहृतः॥ न सिध्यंति वरारोहे कल्प
कोटिजपादपि॥ जातसूतकमादौ स्यादंते च मृतसूतकं॥ सूतकद्वयसंयुक्तो यो मंत्रः स न सिध्यति
गुरोस्तद्रहितं लब्ध्वा मंत्रं यावज्जपेत्प्रिये॥ सूतकद्वयसंयुक्तः स मंत्रः सर्वसिध्यति॥ ब्रह्मबीजं मनो
द्वावाद्यंते परमेश्वरी॥ सप्तवारं जपेन्मंत्रं सूतकद्वयमुक्तये॥ मंत्रार्थं मंत्रचैतन्यं योनिमुद्रां न वे
त्ति यः॥ शतकोटिजपेनापि तस्य सिद्धिर्न जायते॥ लुप्तबीजाश्च ये मंत्रा न दास्यंति फलं प्रिये॥
मंत्राश्चैतन्यसहिताः सर्वसिद्धिकराः स्मृताः॥ चैतन्यरहिता मंत्राः प्रोक्ता वर्णास्तु केवलं॥ फ
लं नैव प्रयच्छंति लक्षकोटिजपैरपि॥ सक्तिशक्तत्रयपोश्च वजपंतो द्विसमर्प्ययेत्॥ ॥तदुक्तं
गौतमीये॥ एवं जपं पुरा कृत्वा नेत्रो रूपं समर्प्ययेत्॥ देवस्य दक्षिणे हस्ते कुशपुष्पार्घ्यवारिभिः
सफलं न हि भावे व ब्राह्मणग्रामं चरेत्सुधीः॥ पपस्यादौ जपांते च त्यंपेन जपं चरेत्॥ एवं जपं पुरा

मु

म
४९
३५

सत्वागंधाक्षतकुशोदकैः॥ जपं समर्प्य देव्या वामहस्ते विचक्षणः॥ जपांते प्रत्यहं मंत्री होममेव
तद्दशांशतः॥ मुपेतां चाभिषेकं च तत्तद्दशांशतो मुने॥ प्रत्यहं भोजयेद्विप्रानन्न्यूनाधिकप्रसांतये॥
अथवा सर्वशक्तौ च होमादिकसमाचरेत्॥ होमादिकरणे शक्तो जपं द्विगुणमाचरेत्॥ ॥तदु
क्तं सनत्कुमारीये॥ यद्यदंगं भवेद्भग्नं तत्संख्याद्विगुणो जपः॥ होमाभावे जपः कार्यो होमसंख्या
चतुर्गुणः॥ विप्राणां क्षत्रियाणां बरससंख्यागुणः स्मृतः॥ वैश्यानां वसुसंख्याकेमेघास्त्री
णाममयं विधिः॥ पतनं माश्रितः शूद्रः स च तस्य विधिं चरेत्॥ शूद्रस्य विप्रभक्तस्य तत्सख्यासम
दृशो जपः॥ स्त्रियो वापि विहितं कर्म होमाख्यं भारतः॥ किल॥ ब्राह्मणस्यान्यथा शूद्राश्चेदगच्छ
वं व्रजेत ध्रुवं॥ ॥तदुक्तं तत्रैव ॐकारोच्चारणाद्धोमात् शालग्रामशिलार्चनात्॥ ब्राह्म
णीगमनाच्चैव शूद्रश्चंडालतां व्रजेत्॥ स्त्रीशूद्रसंस्पर्शो वज्रपातसमो मम॥ ॥इति भगवद्व॰

४९

चनेः॥ पुरश्चर्यां साधकाय भोजयेद्दीक्षितान् द्विजान्॥ आचरणान्वा विशेषेण अन्यथा निष्फलं भ
वेत्॥ ॥तदुक्तं कुलसारे॥ दीक्षाहीनान् पशून्यस्तु भोजयेद्यः समन्दधीः॥ स याति परमेशानि नर
कानेकविंशति॥ एवं पुरश्चरणं हि सत्त्वा वै गुरुतोषणं॥ वस्त्रालंकारणाद्यैश्च कुर्यान्नो चेद्धि नि
ष्फलं॥ गुरुमूलमिदं सर्वमतः संतोषयेद्गुरुं॥ नन्दते महतीं पूजां कुर्यात्साधकसत्तमः॥ शुभा
स्मिणीं कुमारीं च भूरि संभक्षयेत्॥ मिष्टान्नं वहुशः कुर्याद्भुंजीत वटुभिः सह॥ एवं सिद्धिमनुमंत्री
साधयेत्सकलेप्सितान्॥ अथवान्यप्रकारेण पुरश्चरणमुच्यते॥ रवीन्दोग्रहणे मंत्री समुद्रः पूर्व
मुपोषितः॥ सागरं प्रगतायां तु नद्यां वैनाभिमात्रके॥ स्थितः स्पर्शाद्विमुक्तं तं जपेन्मंत्र
मनन्यधीः॥ ॥तदुक्तं मुंडमालातंत्रे॥ दृष्ट्वा स्नात्वा ससंकल्पं विमोक्षान्तं जपं चरेत्॥ ततो
यज्ञादिकं कुर्याद्ग्रहणेन शुचिः पुमान्॥ एवं कृते मंत्रसिद्धिः प्राप्नोति हि निश्चितं॥ यद्यपि

म॰
५
३९

पुरश्चरणपदस्य मन्त्रोणपरत्वेन ग्रहणे का हानिः पुरश्चरणपदस्य जपमात्रपरत्वे तु तस्य ताद्द
शपुरश्चरणपदवाच्यत्वाभावस्य होमादिष्विदे बोधकत्वाभावात्तावेन होमादिविधिनमिति न
तस्य पुरश्चरणपदवाच्यत्वक्षितिः॥ नन्वेवमपि तदङ्गत्वं पुरश्चरणस्यैवमेव स्यादिति वाच्यम्॥ प्रया
णस्यन्यत्वाभावादिति॥ ननु जपाद्दशांशतो होमतर्पणाभिषेकानुतर्पणमित्यादिवचनेन होमादि
विधिनान्नतत्र होमादिविधापि सत्त्वेन कथमुपपन्नमिति चेन्न॥ सर्वप्रधानपुरश्चरणसम
ताबोधकमेवतद्वचनं होमादिविधानतापरत्वे तत्र स्यात्॥ मुख्यप्रयोगेऽधिकारबो
धकत्वात्॥ तस्य योगविधिं वक्ष्ये मन्त्रिणां मन्त्रसिद्धये॥ प्रातः कृत्यं ... मन्त्रिणां च पुरश्चरण
कर्मणः॥ गत्वा धर्मप्रधानेषु क्षेत्रेषु मुख्यः परिग्रहः॥ ... दिक्पावदिसुच॥ ५
क्रोशक्रोशाद्धपं वा यत्क्षेत्रं हि चतुरात्मकं॥ आहारादिविहारार्थं ... मन्त्रविद्॥ तत्र क॰

मेनानुरूपं हि मंडलं च विधाय वै ॥ एकभक्तं प्रकुर्य्याद्धि ततः पूर्वदिने सुधीः ॥ स्नानादिकं विधायाथ
शुद्धं अश्वत्थोदुंबरप्लक्षाणां वितस्तिप्रमाणकान् ॥ कीलकान् पंच हि सम्यक् कारयेद्वाम नय
मतस्य च ॥ अष्टोत्तरशतं वारं वामेन मंत्रेण मंत्रितान् ॥ वेदिकायाः पंक्तिदिक्षु वक्ष्यमाणेन मंत्रवि
त् ॥ निखनेत्पंच बाणान्मूर्ध्नि पंचोपेतोऽयं तो मनः ॥ अंबिके शर्मं हरियुक् फणि त्वाला व्यशाल शरः ॥ प्र
ज्ञातो वरसंयुक्तो मातृतः केसवः शरत् ॥ वह्नियुग्घरसं स्थः खादो मरुन्मस्य कांतकः ॥ मेघनादोऽत
को यं चरुद्रवर्णो मनुस्मृतः ॥ नारमरुत् भगाद्यश्च लवणं सावरेततः ॥ नामसी पावकस्थश्च घनं शे
वेण संयुतं ॥ पंचांतकांतो लवणस्थश्च क्रोता मसीमवरी ॥ जटिलेशः शर्मयुक्तस्थक्षरणादायानसं
फता ॥ अट्टाट्टहासा शक्तिर्वा चालगा शशिशेखरा ॥ मोहो वामनसंयुक्तोऽत्र त्रीशो विसुसंयुक्तो घ
नं शैवेन संयुतं ॥ भद्रिकाशंकरयुता खङ्गीशो वाभिसंस्थितः ॥ सेंदुः क्षपावृशात्तुश्च शैव गोदेववीज

म.
५१
३७
५१

कं॥ शर्वः स्वर्गसंयुक्तः पिनाकी शान्तकः पृथक्॥ शिवोत्तमेशो लवणस्थो भीमाक्षश्च संयुतः॥ हरिः स्वो
वेकेशश्च धर्मेश स्योमरूपी॥ महात्मा देववायुक्तश्च क्रतुर्डोमरं तु स्थितः॥ शान्तिदीशो दुर्दुरश्च महा
काले शाकस्ततः॥ विमलो विधुमोलश्च वीरो वह्निगतः शतः॥ वेशपस्थो भस्मवीसकश्च विष्णुयुक्तः प्रजा
गतः॥ मीने शो विष्णुसंयुक्तो वृषकेतुः सवामतः॥ मंडूकेसगर्भगतं च मंडूके नामसीततः॥ श्रस्ति
शो विधिसक्थश्च धीयुक्तो दस्युपरः स्मृतः॥ निशान्तमाम्नेगो केन संयुतो ध्वान्तकान्तकः॥ सृष्टिदीशो ह
र्विन्दिगशः शाकलोकश्चिरः॥ लोहितो जटिलश्च सूक्ष्मेशो त्योहरिर्मगः॥ सदाशिवोः समीर
स्थो मोहान्तो विष्णुसंयुतः॥ खरो विघ्नवृषयुक्तो जटिलः सोऽनिश्चानतः॥ श्रीकंठो लोहितेशश्च सं
कामतः पते लक्षानुगा॥ शमिमेलाश्च टीशकश्च वामदाडो हरिर्भगी॥ संकाजतं योनियुतं च
न्हिभूषित मस्तकं॥ मेघशो वह्निसंयुक्तो वरुणो वामनान्वतः॥ लक्षानुशेखरो भूपेकर्णितो। ०

५१

षसंस्थितः॥सक्तिर्हरियुतोऽत्रीशातोऽत्रीशांतकः सहव॥तत्र नपास्थरं हूडी शांघस्थोविसुसं
भ्रुतः॥ह्रूंउः सभगोमंत्रोमहाविघ्ननिवारकः॥उक्तमंत्राघमंत्रेणनिघनेघत्ततः सुधीः॥प
श्चादुक्तेनमंत्रेणतेषस्त्रं प्रज्ञयेततः॥पूर्वादिक्रमतोमंत्री लोकपालान्प्रपूजयेत्॥वक्ष्य
माणेनमंत्रेणाथ चोरैः पंचभिर्मनुः॥उद्धियतेऽक्षमादेभद्रिकावमनान्विता॥शैववाम
नसंयुक्तात्रैशानुप्तमस्तकाः॥भोगिनीसविर्गाच्च संकाष्वरूणसंपुता॥निर्द्वलैनाविसुसं
स्थोविंदुभूषितशेखरः॥व्योलोमरुत्सपष्ठस्थोवराखोभोगिराजकः॥दक्षाक्षिसंयुतोमे
होविषस्थयोन्वितोविधिः॥मत्स्योवरान्वितोमोहकामिनीसंयुतोहरिः॥सुषमामोदिनीशर्वा
नटनांतान्विमनुः॥ऽस्य संपूज्यतान्मध्ये क्षेत्रपालं समर्चयेत्॥ततोवाह्येसमपिवप्रज्ञयेद
णयं सुधीः॥एतषाप्रज्ञनेमंत्रोदर्शयेतमत्रिणामपा॥नाभादासमुच्चार्य्यक्षेत्रपालेतिउंतको

स्तंभातोयंसमाख्यातः क्षेत्रपालार्चनेमनुः॥ समुत्रार्णं त्र्यंनिकं चंडेतिवा स्वाशाङ्कयपि॥ स्तंभोतो
यंमनुः प्रोक्तोवास्तुनाथप्रपूजने॥ अक्षमादौ समुच्चार्यं ईं गतं गणपतिं वेदत॥ स्तंभांतोयमनुः प्रो
क्तोप्ययूजनेगणपस्यच॥ एतेषां पूजनंकुर्य्यादेतैः संकल्पपूर्वकं॥ ससंकल्पोत्र विख्यातस्तत्रामध्ये
स्यादिमव्वच॥ अमुग्रेत्र इतिवदेद्वसमेति प्रायुतं॥ मकर्तव्यामुकमंत्रस्यपुरश्चरणकर्मणि
विघ्ननाशार्थमितिच गणेशोसहमुत्तरं॥ एतेनपूर्ववत्पाचकोशिष्यइतिशब्दपतनू॥ इसंकल्प
आख्यातोद्वेयत्वंकर्मभेदतः॥ उक्तंचतत्रान्तरे॥ ॥पुण्यक्षेत्रादिकंगत्वाकुर्य्यात्भूमिपरिग्रहं
तयाथमुकमंत्रस्यपुरश्चरणसिद्धये॥ मयपंचवतेभूमिमंत्रायं सिद्धतामिति॥ ॥अन्यत्रापि
नगरादावक्रोशंक्रोशपुगममथापिवा॥ आहारादिविहारार्थतावतींभूमिमारभेत्॥ क्षारि
वृक्षोद्भवानकीलान्स्वमंत्राभिमंत्रनान्॥ निखनेद्दशदिग्भागेतेषुस्त्रंचप्रकृजपेत्॥ लोक०

पालान्पुनस्तेषुगं धाये: प्रजपेत्सुधी:॥ क्षेत्रपालादिकं सर्वप्रजयेद्विधिवत्तत:॥ क्षेत्रेशवांसुकं नाम
नंविभ्रराजं समर्चयेत्॥ दिक्पालेभ्योवलिंदद्यात्तत: क्षेत्रंसमाविशेत्॥ मंत्राभ्यांवक्ष्यमाणाभ्यांमाघ
भक्ता सकंवलिं॥ दिक्पालेभ्योचिंतेभ्यश्चभूतेभ्योयनतस्तथा॥ पंक्तिं दिक्ष्वयेतोमंत्रावुद्धार्येतश्रु
नामयो॥ तास्ववेशपवीजंच सज्जिटीशंतनूनपात्॥ मुक्तिपुक्तोरगोवन्हिगोचरासो ऽनलस्तथा॥ वा
सकिन्हिर्वयुतश्चखपम्भद्रिकांतक:॥ डिलिस्यांवरसंपुक्तोन्वासुगोलोकमुरव्यग:॥ दहन: शत्र
गोऽद्रिश्चवन्हिस्योदस्यशल्यग:॥ सांवरोकवर्णपुष्पांनोदक्षाक्षिविराजित:॥ वरुणोऽवरेणोभक्त
प्रियोमघवतायुत:॥ मीनेशांतोविसर्गोक्षोमरुकोहरिसंयुत:॥ अशाटीशोऽनलोवरोग्राविनेरा
मन: सिव:॥ पावकस्यावामनेत्रयुतोवैस्वानरस्तत:॥ अरत्नरूपाशून्ययुक्ता भक्तप्रियत्नवर्णक:॥
तांवस्यारुद्रकश्चज्ञानदंवरसंयुत:॥ महादेवोविष्णुयुतोमस्यवीज: निशान्तम:॥ वाचालोथोक्ष

म॰

५३
३८

वर्णाश्रमहोद्दवस्थितस्ततः॥जङ्घिलाघः सञ्जिहीवहुरितस्यपर्वनुकामसर्वस्वेदत्ततः॥ अष्टोत्तरसह
स्रेतिगायत्रीजपमहंततः॥करिष्ये ऽद्यापिसुधीरूपवा॥सोहविहाय भुक॥ द्वितीयेन्हिसमुत्थायदृष्ट्वा
स्नानादिकंसुधीः॥कृत्वासंकल्पमपिचस्वस्तिवाचनमाचरेत॥प्रदर्शयेततत्प्रकारोसाधकानांहि
तायवै॥विस्मृतंकंसमुच्चार्य्यतारमघेतिसंवच॥आदिसव्दमपुकग्रतिगोत्रश्रीतिसव्दपत॥अमु
केतिसमुच्चार्य्यदेवशव्दमपिचशव्दपत॥शव्दामुकेत्यपितत्तोदेवतायेतिवैततः॥मंत्रसिद्ध्यस्यमुक
मुख्यसंशव्दप्रतिवंधच॥काशोपहरितस्यकाक्षयपर्वकस्यापि॥ततंमंत्रसिद्धितिवेदकामाघ
रम्पसव्दच॥यावततिचकालेनसमुच्चार्य्यसुधीस्ततः॥सेत्स्यतीत्यपिसशव्दस्तावत्कालेनसव्दये
न॥अमुकमंत्रस्यचजेपद्यियसंख्याजपेतिच॥तद्दशांसेतिसंशव्दहोमततश्चव्दमुच्चरेत॥दशांश
तर्पणपदंतद्दशांशाभिषेकवै॥तद्दशांसेतिब्राह्मणेतिसव्दभोजनरूपंच॥पुरश्चरणयहंचेत्तिक॰

५३

रिघ्नइतिशारयेत्॥ एवंसंकल्पमाचार्य्यंकृत्वाचैस्वस्तिवाचनम्॥ भूतशुद्ध्यादिकंकर्मप्राणायाम

विराकं॥ समाचेष्येस्वस्यमुद्रांप्रदर्श्यमितियान्तरः॥ तन्त्रसूक्ष्मेणमार्गेणदेवतांपरिपूज्यच॥ कृत्वा

स्वांतांबुजेमंत्रीप्रातरारभ्यकः॥ इंदुसंमिश्रितैःजलैः कुसंकुर्य्यात्प्रयत्नतः॥ देवंनीरेसमावासपाय

घरूदकास्मके॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्याकेशोविष्णुसपुत्तः॥ शर्वांतोनवर्णगोभद्रिकाकचसंयुतो॥ स्व

णद्यांवरसंपुक्तोघनानोनाघसंस्थितः॥ मारतोधरणीक्षामाशक्तियुक्तोटकंरवं॥ न्यांत्नंततोवायु

संस्थोधराक्षामास्वरान्वितः॥ छंदोमपीमाधवाद्यासकोवरुणस्थितः॥ समाधवोमेगीरज्जोदेवा

वामनसंयुतः॥ शरत्भवोतकोनानारायणपुक्तोन्तकोंतिकः॥ रजनीसंस्थिविष्णुसंयुतोंवरगोहरिः

सविसर्गःस्वतेशांतोवरुणोवन्हिशेखरः॥ धराधराशक्तियुक्तोरात्रिर्नगसमन्वितः॥ त्र्यत्रिशोवन्हा

सनस्थोज्ञानरूढविराातमः॥ मेषेशोभःविसकायोविसर्गोक्षोभेषविरामगः॥ जटिलोसनसंस्थ

5L

अवरात्रिर्हरिविभूषितः॥ शंभुर्गतोभारतीशंनकुलोशाऽघोरसंस्थितः॥ विंदुभूषितमोहनशर्वरीघन
वाहिनी॥ मृगांकेसरखरामंडुकवाजंविंदुरशेखर॥ कात्यायनीपिनाकीशपुरंदरविराजितैः॥ विरव्य
तोबलिमंत्रोचसर्वाविघ्ननिवारकः॥ एवंदत्वाबलिंधीमान्प्रोक्तंस्थानंप्रविशपच्चा॥ उषस्युतजाप्यं
चकुर्याछिघ्नप्रशांतये॥ गायत्र्यापापहारिण्याः पुरश्चरणकर्मणि॥ ॥तदुक्तंतत्रांतरे॥ ॥प्रातः
स्नात्वानुगायत्र्याः सहस्रंप्रयतोजपेत॥ ज्ञानाज्ञातस्यपापस्यक्षयार्थंप्रयमंततः॥ सर्वदर्शितसं
कल्पज्ञाताज्ञातेतिशब्दयेत॥ परिवारसमन्वितः॥ एकैनतोपांनितिनापरिवारान्त्रतर्पयेत॥ तत्र
कारस्ततोयेचप्रकासदक्षेयिष्यते॥ अभिषेकविधिंवक्ष्येमूलमाचार्यसाधकः॥ देवतामममुकसर्वा
सिंचयामीतिसवयेत॥ स्यात्तंभविज्ञावसानंमुद्रयाकलसोरव्यया॥ विघ्नांतमुच्चरेन्मूलंशक्तिभि
न्नस्थलेषुच॥ तदुक्तंनीलतंत्रेमूलांतेनामचोच्चार्यसिंचयामिनमः पदान्विनिमपुंविषयविशे॰

घः॥ नमोतमंत्रमुच्चार्यतदंते देवताभिधां॥ द्वितीयांतमहं पश्चादभिषिंचाम्यनेन तु॥ दक्षिणादानं
स्यविधिं वक्ष्ये सांप्रतमुत्तमं॥ समुच्चार्य मंत्रं विक्रयाय कृतेनेतदिति संवदेयत्॥ अमुकदेवतायाश्च
अमुकमंत्रस्य संवदेयत्॥ पुरश्चर्याकर्मणि अवसिष्टे त्यायेति शब्दयेत्॥ उदंकाचरणमूलं तं स्वं चयथा॥
नामेति संवदेयत्॥ गोत्राण्येव पुरवेतु भ्यमहं पदमुदीरयेत्॥ संप्रदद्दे हीति वेदद्दक्षिणां गुरवे सुधीः॥ द्वि
जातेराभाषयेत् सांगामस्त्विति कर्मचेत्॥ अथ ग्रहपुरश्चर्या संकल्पो दर्श्यतेऽधुना॥ अद्यामेष
सादिवेदमुकगोत्र पदवदेत्॥ अमुकदेवसम्मोतिराहुग्रस्ते निशाकरे॥ तरणौ वामुकदेवतायामु
कमंत्रोस्तनेः॥ सिद्धिप्रतीतिसंराध्य वधकीभूतऽस्यपि॥ अशेषदुरितस्तोकाक्षयपूर्वकऽस्यापि
तन्मंत्रसिद्धिकामश्च या सादिति च शब्दयेत्॥ विमुक्तिपर्यंतमिति जयरूपेति शब्दयेत्॥ पुरश्च
रणामहमिति करिष्ये इति संवदेयत्॥ संकल्पमिश्रं स्त्वा चतनोमं बीजपं विधायनत्य रादिनकर्म

म॰
५५१

53

स्नानादिरूपकं॥ततोहोमादिकंकर्मकुर्य्यात्संकल्पपूर्वकं॥कृत्वामंत्रीप्रयत्नेनदक्षिणांदिशिका
यव॥दत्वावित्तानुसारेणसंहृष्टमुनीनतवांधवै:॥एवमुक्तविधानेनपुरश्चरणकृत्सुधी:॥मंत्रसिद्धि
मवाप्नोतिपुण्यल्लोकमपिव्रजेत्॥ ॥ ॥इतिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीरणवीरसिंहविरचितेमहाविद्यारा
धनेत्रिपुरसुन्दरीआदिलक्ष्मीपुरश्चरणोपयोगितत्वप्रकाशनामकःप्रथमप्रकाशः॥ ॥८॥ ॥हितायमंत्रि
णांवक्ष्येसर्वतोभद्रमुत्तमं॥रंध्रीपासपतीमासांगनारवानिधिक्ष्ममा:॥१॥कुर्य्यात्स्वेंदुतनपदंकोणे
मूर्तिपदे:शुभे:॥ष्वंखलोविक्षिपादेःवल्लीभद्रंतिथिभिपदे:॥२॥शशांकद्वयपदे॥वापीपरिधीवीं
मद्द्वयपदे:॥अंतरेक्ष्मारिसे:कोष्टे:निहमंहदलंस्मृतं॥३॥शुभ्रेंदु:ष्वंखलाभ्मणावल्लीनीलेन
पूरिता॥भद्रास्त्वसितावापीपरिधि:पीतवर्णक:॥४॥वाह्यान्तश्चखलपश्वेताकर्णिकपीतकर्णिक:
परिधावष्टितेपद्मवाह्यसत्त्वरजस्तम:॥५॥तदंतरेप्रजेयेद्देवींदेवंहिमंत्रवित्॥रजांसिसस्वर्णा॰

चितेर

५५१

निकारयेन्मण्डपवा ॥८॥ शालितण्डुलपिष्टेन शुभ्रं वा यवसंभवं ॥ अरुणं सिंदूरगौरिकाकुसुंभादि
संभवं ॥ हरिताङ्गं वै पीतं वा यं हरिद्रासंभवं क्वचित ॥ दग्धैर्यवैः कृष्णवर्णं हरितं कृष्णपीतजं ॥ ॥ दुस्तरं यं न॰
यांतरे ॥ ॥ प्रागुदीच्याग्रतो रेखाः कुर्यादेकोनविंशति ॥ रवं ऊर्ध्वं त्रिपदं कोणं ष्टं खलां पंचभिः पदैः
॥९॥ चतुर्विंशत्पदा वापी परिधिर्विंशकैः पदैः ॥ मध्ये बाससंभिः कोष्ठैः पद्ममष्टदलं स्मृतं ॥१०॥ वर्णनि
र्णयप्रमाणं हि नारदपंचरात्रे ॥ रजांसि पंचवर्णानि मण्डलार्थं स्तिकारयेत ॥११॥ शालितण्डुलच
र्णेन शुक्लं वा यवसंभवं ॥ रक्तं कुसुंभसिंदूरगैरिकादिसमुद्भवं ॥१२॥ हरितालेनाङ्गवं पीतं रजनीसंभ
वं क्वचित ॥ कृष्णं दग्धैर्यवैः कार्यं हरितं पीतकृष्णजं ॥१३॥ ॥ ॥ ॥ कर्मणि चक्रमध्यो वक्ष्यमंत्रसिद्धि
मतोऽश्नुयात ॥ पमाहत्य कृतं कर्म दीपस्थानं स्थले प्रदं ॥१४॥ दीप्यते पुरतो पश्चिमे नैरयस्यानंतदुच्य
ते भधरणां सागरास्तानि वसुधाभिः कंककलिखेत ॥१६॥ कोष्ठानामेकविंशकोष्ठादि सर्वाग्रानुक्रमाल्लिखेत

म·
५२
54

माहन्तीजरवीजेनुएत्रान्येव ध्यकोष्टके ॥१७॥ लिखेत्स्वराणांणुमंच दिक्षु पूर्वादितिसुधीः ॥ यत्र क्षे
त्राधक्षराणां संस्थितिर्वे यथा भवेत् ॥१८॥ मुखं तस्य विजानीहि स्तावुभ पतः स्थितौ ॥ कोष्ठकुक्षी उभे
पादौ च शिष्टे पुछमिरितं ॥ क्रमेणानेन विभजेदंतस्थमपि भागतः ॥ वक्त्रस्थो लभते सिद्धिं करस्थः
स्वल्पजीवनं ॥ उदासीनः कुक्षिसंस्थो दुःखमाप्नुयात् ॥ पुछस्थः पीड्यते मंत्री वंधनोच्चाटनादिभिः
॥२०॥ कूर्मचक्रमिदं ख्यातं हन्तॄनां सिद्धिदं परं ॥ अविज्ञाय मे चक्रं च यः कुर्याद्धोजपादिकं ॥२१॥
मंत्रिणां स्वस्य न्यासमूलं निष्फलं दोषसम्भवेत् ॥ दीक्षां कलांवतीं वक्ष्ये यया सिद्धिः समश्नुते ॥
॥२३॥ उपोषितः पुरो समाकं साधकश्च रितित्रिपः ॥ स्वस्तिवाचनपूर्वं तु कुर्यात् संकल्पमुत्त
मं ॥२४॥ देशकालस्मृतिप्रान्ते ईरिता अमुकगोत्रकः ॥ सर्म्मा वा शर्म्मकः ॥ शिष्यो ग्रणीवार्थ
प्रसिद्धिया ॥२५॥ स्वकामनाम्नो चेरष्टदेवता पामनोस्तथा ॥ गृहीष्येहं परां दीक्षां संकल्प्य स्पा°

५६

स्नातः किल ॥ २६ ॥ एवं संकल्प्य मन्त्राख्यां दीक्षां गृह्णाति यो धमः ॥ तस्य दीक्षा निष्फलैव हि मंत्रस्य
वेति निश्चितं ॥ २७ ॥ ततो हि देशिके चोक्ते ह्यनुयायत्नतः सुधीः ॥ नारमादौ समुच्चार्य साधुशब्दं
ततः पठेत् ॥ २८ ॥ भवानास्ते इति तेनोक्ते वदेत् साधकसत्तमः ॥ वदेत्स्वाध्वहमासे च श्रावानव
चने गुरुः ॥ २९ ॥ श्रावाहित ध्वः ध्वहमासेति गुरुर्वदेत् ॥ ॐ मर्वपि व्यापि श्रुति दक्षिष्योर्गुरूंप
त्ति ॥ भवंत्यमिस्मपि तयाते गुरोरामन्त्र्येयति चा ॥ अर्चयेद्गन्धपुष्पाद्यैर्भक्त्या सिष्यो गुरुं ततः ॥ ३१
तदीयदक्षिणं जानुं स्पृष्ट्वा साधकसत्तमः ॥ एवं केवदन् शिष्यो ह्यथ ये स्वारितः परः ॥ ३२ ॥ अमु
गोत्रः श्रीस्यत्क्षावेददमुके देवहि ॥ सर्मामुकेति चोक्तानुदेवतायाश्चैव ततः ॥ ३३ ॥ मकोर्त्तव्या
मुकस्य त्का दीक्षाकर्मणि युदीरयेत् ॥ अमुकगोत्रमिति च श्रीएवामुकदेवचा ॥ ३४ ॥ रामर्णी
णमेभिः ॥ पाद्यादीस्त्वकाभिरभिवेततः ॥ अर्चे पश्चाद्गुरुस्तेन भवंतं त्वमुदीरयेत् ॥ ३५ ॥ अ

म.
५७ ४३

55

हृत्वेणच संशाव्यगुरुः प्रणवपूर्वकं ॥ प्रस्फुतरं ततस्मिंस्तिदपात्रयश्चार्घयेत्तिच ॥ ३६ ॥ विहितं कर्मिव
देहवन्मुत्तमं ॥ ॐ पयोज्ञानतडितिकरवाणितिरूपकं ॥ ३७ ॥ प्रस्फुत्तरं घाछि छिष्यानन्तिसमन्वि
तं ॥ अस्त्रमंत्रेण सात्रं घालयेन्नविलसुधीः ॥ ३८ ॥ विधायाधरकं तेयाछिहन्मंत्रेण प्रपूर्य्यच ॥ गंगो
चेत्यादिमंत्रेण घर्षकमडलतः सुधीः ॥ ३९ ॥ आमृष्यांकुशबीजेन मुद्रया घकुसारव्यया ॥ विस्यमारेण
वाहनादिमुद्राभिरुत्तमः ॥ ४० ॥ सआवाह्य ततस्तहि कालिनीमुद्रया किल ॥ प्रवक्ष्यमाणयातद्धि
सोधयित्वाचदेसिकः ॥ ४१ ॥ ततोगंधप्रसूनाभ्यां पूर्चयित्वाप्रयत्नतः ॥ वक्ष्यमाणप्रघेनारव्यमुद्रां
संदर्श्यतत्रच ॥ ४२ ॥ ततोऽष्टधाहितारंचपंक्तिवारंप्रजप्यच ॥ ततोस्त्रमंनालततोपेनाम्फस्य द्वारदश
कं ॥ ४३ ॥ मंत्रविच्चततोसम्यक् द्वारसंज्ञाहि देशिकः ॥ आचारे कथितास्सम्यक्सः सामान्यार्घ्यविधि
र्मया ॥ ४४ ॥ ॥ तथाचोक्तंतंत्रांतरे ॥ ॥ त्रिकोणवृत्तभूबिंमंडलंरचयेत्ततः ॥ आधारशक्तिसंपूज्य॰

५७

तत्राधारंविनिक्षिपेत॥४५॥ अस्त्रेणपात्रंसंशोध्यहृन्मंत्रेणप्रपूरयेत ॥ निक्षिप्यतीर्थमावाह्यगं
धादीन्प्रणवेनतु॥४६॥ दर्शयेद्धेनुमुद्रांवैसामान्यार्घ्यमिदंस्मृतं॥ एवमुक्तंचगौतमीये॥ ॥मंत्रप्र
येप्रणवेनैवसमान्यार्घ्यमिदंस्मृतमिति॥४७॥ द्वारपूजामथोवक्ष्येतत्रस्थानामनावधुना॥ उक्त्रोपे
तिसाधकानांकौतुकायहितायच॥४८॥ खड्गाभाधवसंपुक्तोस्त्रिनेत्रश्चकुंडकाः॥ नारायण
पुतोमत्तवाहनोयहृद्दंतकः॥४९॥ विमुक्तोनुगणोमत्तश्चस्वपुत्तोध्यांतवीजकः॥ देवौकुंठवामि
स्यश्चंद्रोमेघकेतनः॥ संसगोवैकुंठकश्चताराध्योमनुरीरितः॥ भक्षप्रियोऽनुजरिलोदंसोभ
वहूतास्थिता॥५१॥ क्षपावैकुंठगोमिंटीसांतपूत्तोहृद्दंतकः॥ ऊर्ध्वकोणद्वयेमंत्रीथ्रोकान्यांप्र
स्तुयेत॥५२॥ अम्बखेदुफतपश्चात्केवलंसालिलंवेदत॥ सुमुखःसंकरयुतोविधिःखादयो
तुमाखलः॥५३॥ नारायणोनुराख्यातःप्रसन्तोवकुकाचने॥ सर्ववसारवाग्जेयश्चदेवोद्विरीसम

५८
४४
56

पुतः॥ ५४॥ निशानमेऽअखिलस्योकिंठासपुतस्ततः॥ वैरेएणपंवरपुन्को मारुतकिविस्वांतश्री
पः॥ ५५॥ इंदुश्चन्यान्वेद्का घेनसारखांमनुनापअत्॥ शर्वः ससियुतःसभुनाराय एयुतोमस्न
॥ ५६॥ निरंजनयुतसश्च विस्वांनोमनुरीरितः॥ भन्न वाहनकोवेकंठायुतोवामनेरणच॥ ५७॥ चक्री
नुंडःस्यगोमंतःवाहनोविधिराजितः॥ हृदंतोयोयंमनुःप्रोक्तस्तारादिर्यविचक्षणः॥ ५८॥ नरमा
र्द्धयुगलंमंत्राम्यायुघ्यादिनिरचयेत्॥ रेवदुयुक्तांपंचभूतरूपात्तकेवलापुनः॥ ५९॥ नारायरा
प्रियायुक्तांवंडिकाहीरिसंयुता॥ सर्वाणिधायतोगौरिवाचालासनसंस्थिता॥ ६०॥ तारवाधोस्त
शिवीजांतोयंवस्वर्णकोमनुः॥ यजदनेनतांधाद्येयोगिनीःसाधकःसुधीः॥ ६१॥ केसवादंतजोप्मा
चहरिस्योवरसंयुतः॥ स्वाग्नन्ता हृदयांतोयंताराघोरसर्वशक॥ ६२॥ अनेनाममनुनामंत्रीदेह
लोपरिशजपत्॥ साधकोयद्यशक्तेश्च समष्टिमनुनाजयेत्॥ ६३॥ ऊर्द्धपतेतन्मनुश्च साधका

५८

नांघ्रितायवै ॥ अद्रीस्तरीपांतरछस्योनारायणसमन्वितः ॥ ६४ ॥ मूर्द्धातस्योभोति ॥ जोराजवक्त्रा
पुतोघनं ॥ वीरोदीर्घभुतोविस्वमूर्तिमारुतंसंस्थितः ॥ ६५ ॥ अपक्ष्याघोररुद्रयांतोयं निधिवर्णोन्वि
तोमनुः ॥ अनेनछारभवोश्वभजयेद्वारदेवताः ॥ ६६ ॥ त्रिपुरारिहरस्मायाविशेषंनिरूपिणे ॥ त
स्याएवाचवक्ष्यामः प्रकासेसप्तमेवपे ॥ ६७ ॥ वैस्मवीयविसेषंचवक्ष्यतस्यानिरूपिणे ॥ किंचित्सर
सनूवामसास्वांदेहलीसंस्थसतगुरुः ॥ ६८ ॥ सेकोचयंत्रिमार्गेचवामपादावुजएणव ॥ प्रवि
सन्सउपांतश्वैनैर्ऋत्यांगुसर्द्दिसि ॥ ६९ ॥ वास्त्वाशंब्रह्माणमपिपूजयेनदनंतरं ॥ ऊर्द्ध्वपतेतोमत्रे
तारावंसत्लिलंरवतो ॥ ७० ॥ मुचवृत्तानुन्वितः सश्वरुद्राक्षकष्माणैकस्तथौ ॥ अपसव्यकदिस्थ
सः सव्यकर्णविराजितः ॥ ७१ ॥ सव्यपार्श्वः सकरास्ततोग्रोष्ठोष्मवर्णकः ॥ ७२ ॥ तमएवहृः पावक
स्थः शिवस्पेशोन्यसंस्थितः ॥ दक्षपादांगुल्यग्रश्वरुद्रसक्तिविभूषितः ॥ ७३ ॥ हृदंतोयंमनुः प्रोक्तोर

पर्द
५५

57

सवर्णेन्विनोमनुः॥ पश्चाद्ध्येनमनुं नादिस्वप्रहृष्ट्वावलोकनात्॥७४॥ विघ्नान्दिव्यानन्तयामे
त्रीमनुसार्घ्यप्रयत्नतः॥ अस्त्रमंत्रेणसलिलैर्नांतरक्षा ताहितान्॥७५॥ वामपाणिपुसा
र्घ्यंत्वर्घांतत्रितयकेन चानानसमुत्सार्घ्यभोमाश्वरमंत्रेण समेधा॥७६॥ तस्मादोपवविका
रान्प्रजमानमंत्रविदुरः॥ वक्ष्यमाणेनमनुना विकारेदक्षिताननुरुः॥७७॥ उद्धीयते नन्मनुश्च
त्र्यक्षं तत्स्यं वीजकं॥ ओष्ठवर्णोवर्णश्चदंत्यो ह्यासव्यपार्श्वकः॥७८॥ तथानुभोलोरात्रिश्चस
व्यकर्णेफतोमरुत्तः॥ ततास्ततःसव्यवर्णोऽसोनाभिर्दीक्षणपूर्वकः॥७९॥ संयुतोवक्रः प्रत्तणवाय
लोभगभूषितः॥ नाभिप्रथमवर्णस्यरेशिक्तिविभूषितः॥८०॥ भूतवर्गोद्विवर्णश्चमुखवृत्तेन
संयुतः॥ रसवर्णतुरीयश्च आद्यवर्णासरांतिपुकः॥८१॥ सवर्णाश्चतिवर्णाश्चसव्यनेत्रविराजितः॥ आ
दिवर्णोवर्णश्चविंदुसंज्ञानुसमन्व॥८२॥ मलिवर्णाक्षिवर्णश्च हरियुक्तो ह्रीः खवाः॥ ससर्गो॰

पर्द

मरुद्गुसत्तिगोभास्वतीयुता॥८३॥ कवेनरात्रिर्युक्ता श्वैवैष्णवेनांवुविप्णुगं॥ मायाह्वजोमेघसंरुद्ध
श्चक्रीवीरोहिताः॥८४॥ सरेफञ्चडौरफश्चदं सोषमाविरसंस्थितः॥ गिरीशासंयुतःसोरस्नातवो
भात्वगात्मगाः॥८५॥ चंद्रञ्चडौरात्रिविजंसंयुतोवामनेनच॥ वरेपाये माधवाघश्चरवङ्गीनाराय
णान्वितः॥८६॥ श्रयजौवैरपकोटञ्छिसंयुतोविघ्नहारकः॥ वन्हिवह्मर्णकोमंत्रोविघ्नोच्चाटन
केसरलः॥८७॥ अनेनरवनुनामंत्रोविघ्नांनुसारयेत्ततः॥ सिद्धार्थैलाचंदनानिदुर्वाचभासिताक्ष
ताः॥८८॥ कुशाश्चसप्तद्रव्याणि विकाराइतिकीर्तिताः॥ उक्तमंत्रपठन्मंत्रीविघ्नोत्सारणकर्म
णि॥८९॥ दशाशास्वक्षनान्सम्यक् श्रीगुरुर्विकरेत्सुधीः॥ ॥तदुक्तंनिवंधे॥ ॥एलाचंदनसिद्धा
र्थभस्मद्दूर्वांकुशाक्षताः॥९०॥ विकराइतिनिर्दिष्टाः सर्वविघ्नौघनाशकाः॥ आसनंपूजयेत्मं
त्रीतन्मनुदर्शयेत्सुधीः॥९१॥ सक्तिनारायणेनाभीरणौविंराधोमरुन्नसरवः॥ वरेण्यामदनोरात्रिः

संपुटो माधवेन च ॥९२॥ गणनाथो विमलश्च मुंडी रवेन पुटः स्मरन् ॥ एतं रवगं मारुतश्च विष्वांतः प्र
णवादिकः ॥९३॥ अनेन संपुटं प्राप्य मंत्रो पवित्रीकरणं परं ॥ वक्ष्यमाणेन मनुना स्पर्शात्कुर्याद्विचक्ष
णः ॥९४॥ प्रदर्शयेत्तत्र स मनुः तारं शूरः सकिंकिणी ॥ वरुणरवा वरुणस्थश्च माधवाद्यो हरिर्धनी
॥९५॥ आत्मवर्ग सर्वर्गाद्यो नारायण समन्वितः ॥ वामदेवः सव्यनासापुटो वीरः स खलमः ॥९६॥
स वासुदेवो वक्रोच सावरो वरदो मणि ॥ धनं विनायकाक्रांतं मंत्रबीजं तुरीयकं ॥९७॥ इंदुचूडं तद्भा
नुबीजरूपं द्राकगतनः ॥ धूमकेतुः शूरगो विष्णुफनः श्वक्रतंडकाः ॥९८॥ स्मरखरसांकाबीजं मनस
मबीजकं ॥ अर्धवर्णेन तत्रगतो महामोहानुमीनकः ॥९९॥ खश्रन्यो हुतभुग्विश्वप्राणो केकु
टकः सरवः ॥ बिंदुचूडो अस्यदसमंमे कादिबीजकं ॥१००॥ सव्यपार्श्वो भानुबीजं पावकस्थो निसा
नमः ॥ चंद्रचूडो विधु विष्णुलसितो हयवाहनः ॥१०१॥ हलिदीर्घेण संपुटः शार्ङ्गसोरकबीजं ०

कांड्धुराजितैर्मालंबद्दव सर्गोमनुः स्मृतः ॥ २ ॥ इमं मंत्रं पठन्नस्मिं पर्शा संप्राप्यं देशिकः ॥ स्वस्तिका
दिकमेणैव स्वासनेसंविसेत्किल ॥ ३ ॥ ॥ तथा चोक्तं तन्त्रांतरे ॥ ॥ आदौ विघ्नं समुत्सार्य पश्चादा
सनकल्पनं ॥ अथवा चासने स्थित्वा विघ्नानुत्सारयेत्सुधीरिति ॥ ४ ॥ दुग्धमत्र घृतं गोमये पयसि या
संख्यतो हि पलमात्र भागकैः ॥ तोलकद्वयमितस्तथा दधिप्रसृतिमात्रकमितेन शोधयेत् ॥ ५ ॥
दुग्धादिनिस्सल्पकांशैरथवा भूमिमंडले ॥ समं त्रिनेर्हि मूलेन शोधयेत्तु गुरुः किल ॥ ६ ॥ तस्मा
त्सर्वविघ्नेण भूमिरक्षकि स्विकंपकिल ॥ ॥ तथा चोक्तं गौतमीयेपि ॥ ॥ पञ्चगव्यप्रमाणं तु पल
मात्रं दुग्धभागो गोमूत्रं तावदिष्यते ॥ ७ ॥ घृतं च पलमात्रं स्यात् गोमयं तोलकद्वयं ॥ दधिप्रसृति
मात्रं स्यात् पंचगव्यमिदं स्मृतं ॥ ८ ॥ अथवा पंचगव्यानां समानो भाग इष्यते ॥ मूलमंत्रेण मंत्र
तेनैव परिशोधयेत् ॥ ९ ॥ तेन सर्वविशुद्धिः स्यात् सर्वपापनिकृंतनं ॥ १० ॥ ततस्तद्दर्शनविधिं वक्ष्ये देशि

म:
६१
४७
५९

वकरेकं ॥ १७ ॥ सव्य भागे विधिना सपर्यापाद्य पात्रि गुरुः स्थापयेत् ॥ स्कंधे तत् मुनीरेण स्तोकं कुंभं मनोह
रं ॥ १२ ॥ पूरणि प्रक्षालनार्थं हि एकदेसे च देशिकः ॥ पात्रांतरं स्थत्तदिक्पदीयां चतये वद्ध ॥ १३ ॥ पु
टांजलिं हि त्वा तु श्रीगुरुश्च पमुत्तमं ॥ तन्मंत्रा अथ दक्षपंतिसाच गुर्वदाय बीजमुच्चार्य शंकरं च समुच्च
रेत् ॥ सव्य करणान्वितः सोपि स्वरणत्नो हि लउदन्वितः ॥ १४ ॥ स सवर्गानुरीय श्च सयं न स्थापूर्णे संस्थितः
मंत्रं विकेंदु च उद्वैविसर्गान्तः षोरीकः स्थितः ॥ १५ ॥ तारमादौ हि विलेय चोष्ठ सर्थादि वर्णकः ॥ अन
न्तोर सवर्गो सोने त्र वर्गान्त नीपकः ॥ १६ ॥ आदिवर्णस्य शार स्वरेणाहि विराजितः ॥ पावकः सव्य कर्ण
द्यो र सवर्गानुरीयकः ॥ १७ ॥ यणादि संस्थ स तार वाद्यो स्वदंतकः ॥ एवाहि प्रथितः सम्यक् निधिव
र्णोनि तोमनुः ॥ १८ ॥ तारमादौ समुच्चार्य सव्यपार्श्वो हि पावकः ॥ वक्रोष्ठान्वितः सव्यपार्श्वो ब
हस्तथा युतः ॥ १९ ॥ कर्णवर्गान्त तीयश्च सनं दोग्निः सवामरण ॥ ओमिंवर्ग तुरीयश्च बाधानस्थो च्च ॰

कान्तांहिताय वै

६१

दंतपुरः ॥ २० ॥ स्तंभातोयंपंक्तिवर्णोमनुःस्यात्तोमहीतले ॥ भागोदक्षिणकेकर्णकगरोशमनुनाकिल
॥२१॥ निमित्ततोहिमध्येचअथमंतारकंपठेत् ॥ ततोहिस्वतानामचतुर्थ्यांतंरेत् मुद्रां ररहन्मनुश्च
पंतकेनुमंत्रेणानेनसन्नमेत् ॥ ॥तथाचोक्तंनिबंधे ॥ कृतांजलिपुटान्वावामगुरूंश्चपंयजेत् ॥२२॥
दक्षिणेहिगणेशानंमध्येदेवंविचिंतयेत् ॥ वक्ष्यमाणेनमार्गेणभूतशुद्धिंहिविधायच ॥ २३ ॥ मातृ
कान्यासनेसम्यक्प्राणायामंततःसुधीः ॥ पीठन्यासंप्रयष्ण्या [illegible]ादिन्यासकंततः ॥ २४ ॥ मंत्र
न्यासंततोमुद्रादर्शनमपिचाप्यैवततः ॥ धा[illegible]चार्चीमानसिकींचषष्ठ्येस्थापनकंतथा ॥ वक्ष्याव
क्ष्यमाणेनमार्गेणयक्ष्यास्त्रेणशंखकं ॥ तस्मिन्नाधारतोगंधदूर्वापुष्पाक्षतादिकं ॥ २६ ॥ क्षिप्त्वा
स्वच्छतोयेनसमापूर्यप्रयत्नतः ॥ विलोममातृकामंत्रीपठन्संस्थापयेज्जलं ॥ २७ ॥ तन्निघ्नतीर्थंक
हृद्भोन्तकमंत्रेणसहजपेत् ॥ तन्मनुश्चउद्धार्यपरसवर्गीमरार्णकः ॥ २८ ॥ सविंदुश्चतुरीयासनरको

नू २

नं.रु.२५

६२

६८

दीकल्ल
त:३

६०

ष्माचापितुरीयकः॥शरानुनासिकश्छोपि स व्याक्षिलक्षितः किल॥२०॥ ओ ध्यनुनासिको
र्णोऽस्य विंदुलांछितमस्तके॥ औ ढो वज्रसंज्ञः एर्पादे यान्तस्थः सर्वसम्भवः॥२१॥ सर्पमोरादद्रि
स्तालुस्थः॥ वोऽपा घो॥ सव्यबाहुविमूलश्चंद्रस्रातश्छो हिस्त्न्यायकः॥२२॥ वामपादविमूल
श्च ओ घ्य नासिकवर्णकः॥ दंत्यानुनासिकोरुद्ध सत्किराजितस्ततः॥२३॥ सनमनुश्च ततः पंचदश
र्णोमनुरिरितः॥ सत्तोवेन त्रिपदिकायामयं कीर्तितो बुधैः॥२४॥ सविंदुश्च मना स्यंशोऽग्निर्विसर्ग
समन्वितः॥ पवनोरप्रमात्ता मो भास्वयातोऽस्मा क यक॥२५॥ नीरजांत्याष्ट धन्यं संपुतो पव
नः किल॥ अद्रिंदतो स छ श्च ससंपुतो दीर्घनातकः॥२६॥ ब्रह्मो विसंपुतो दस्यो स्वरो दिर्वि
कान्तगः॥ प्रजातेपृतक छला लित तं भातिपकलार्णकः॥२७॥ सरवंवर्यवेनमंत्रो वप्रतेयषु
नामया॥ धोतस्वरसविंदुर्वेममुर्वेऊर्ध्वदंतयक॥२८॥ भास्वयंतो बिंदुचूडः स एव च पुनः किल०

६२

अगुजांतो क्षितिश्चन्यसंयुतो हि सद्भिः मीरणः ॥ ग्रीष्मा अंबिका ध्यानी रजा स्याद्घनांतकः ॥ स्व
यंभू स्तिमिरः खड्गां दस्य शांदिकार्णकः ॥ ऊर्ध्व ॥ औ ब्रानुनासिकः स्पष्टः सपुष्यो योसद्भ्र शक्तियक ७
कि घांतो यमनुः प्रोक्तो वसुमुग्गणकोध्वनुः ॥ ७ ॥ वर्णादिभूतस्वरकं कस्वरेत्प्रथमं किल ॥
विराजितः सार्धचंद्रस्तनीयाघ ॥ ऊर्ध्वरेखा ॥ मंत्रानुनासिकश्चापि सार्धचंद्रः स एव हि ॥ दक्षपादे विमश्च
श्व ह्रस्वघुट्न कांस्ततः ॥ ७४ ॥ दीर्घपुलेः गग्निवर्णोः शय्यां त्र्यक्षयुतो ततः ॥ नीरजांतो वरएय
श्वतीरलज्जा मोहवीजकं ॥ ७४ ॥ शून्ययुक्तं हरिर्वैकुंठस्य पुष्यांतको टीकः ॥ स्वदंतो ननुरारव्या
तः कलावर्णोकितामनुः ॥ ७४ ॥ नेत्रानुनासिको युग्मो ध्वनुर्नासिककोपि च ॥ रूरुस्वरांदक्षि
णतारकं चोद्दासत्ति सबिंदुका ॥ ७४ ॥ ऊष्मादिको हि सलिलस्थः समीरो हमरस्थितः ॥ स्थ
ने रावेवन्हिचूडाहन्मनुर्मुनिवर्णकः ॥ ७६ ॥ वंतारकं चोद्दावर्णादिस्वरवस्ततः किल ॥ मूलवर्ग

म.

61

चतुर्थश्च स्वसनासिकयुग्मकं ॥४७॥ नादसक्तियुतो वन्हिः ह्रदो हि पवनो मरुतां ॥ कण्ठ्यर्णको विने

शलो वामपार्श्वं च तारकं ॥४८॥ मुखवर्णादिवरणश्च मयेत्रजो वृषणुकान्ततः ॥ पुष्यांतो वरयुग्मा

मातृतो वेह हि सार्णकं ॥४९॥ नाभोप्रएकवकं वा मुखवर्णो वुवर्णकः ॥ अर्कस्वरांकितश्चापि

स्वनलो वक्त्रवृन्तयुक्तो ॥५०॥ सव्यबाहौ हि मणिबंधा मारुतो स्थः सवे स्मवः ॥ जालस्यासे हृन्मनु

श्च वसू वर्णस्मृतो मनुः ॥५१॥ सव्यपार्श्वे च निततारं मुखव्यवार्णादिवर्णकः ॥ वामपादांत्याको ह्यकं

शक्तियुक्तः सरस्वती ॥५२॥ तोयस्थो मारुतो वक्त्रः वृन्तयुक्तो समीरणः ॥ समीरो हृन्मनुर्मंत्रः श

क्ताहि वसुवर्णकः ॥५३॥ स्कंजे वेश्च तिसिरः ॥ स्वरार्द्धं स नासिकः ॥ सचंद्रो वामपादो वसांवरो

मारुतः किल ॥५४॥ अग्रजांतानु भवानी च सर्गयुक्तो च यं मनुः ॥ पुनस्तत्रैव तारं हि सव्यपार्श्वादि

कः किल ॥५५॥ भवानीसंस्थितः सोपि वैष्णावाढो महत्तनः ॥ हृदयान्तो मनुः प्रोक्तो रसवर्णसम०

न्वितः॥५६॥ तत्रैवोक्तेन मंत्रेण साधको वह्निमंडलं॥ अर्चयित्वा च वै सूर्यमंत्रेण तरणिं यजे
त्॥५७॥ शशिमंडलमध्यत्र दृश्यते न सुधीर्जपेत्॥ तत्रैव स्रजं जपेच्चंद्रः सार्द्धचंद्रो हि चंद्रकः॥५८॥
अव्ययादकश्चापि वरुणः स्वच्छो हि सन्यपुकः॥ पवनोऽस्य मनुश्चापि षडर्णो मनुरीरितः॥५९॥
पावकः सार्द्धचंद्रश्च खनलोऽरुज्जकांतः॥ न्यस्य मारुद्रशान्त्याद्यो विश्वांतो मनुरीरितः॥६०॥
तत्रैव स्रजनया यते हि मनुजः प्रदृश्यते॥ असव्यपादकलाश्च सार्द्धचंद्रः क्षयानतः॥६१॥
नेत्रानुनासिकोऽभूत् सप्रियारूढः स्वराकितः॥ हस्तौ [illegible] ह्रौं रौणो मनुरीरितः॥६२॥ पु० १४
सार्द्धचंद्रो मुख्यवर्गो द्वितीयो लतयाहि सः॥ अत्रीसोऽरसवर्गो स्यात्संस्थितावैनतः परं॥६३॥
प्रजांतोऽहिलताकांतौ हृद्रसा रौणो मनुः स्मृतः॥ आद्विवर्गो द्विवराश्च सबिंदुर्नागबीजकं॥६४॥
हरिर्जटिलकः शून्यपकारो रौद्री शिलीगाता॥ सर्वो एष रखोऽरुद्रसलपाद्यो हृदंतो मनुः स्मृतः॥६५॥

म· ६४ ५·

६४

सव्यपार्श्वेहि सिंहश्च खविंदुश्च संप्रवहि ॥ अनन्तो मुनिवर्गास्य स्नासमीदुर्ह्रस्थित: ॥ ६५॥
स्मयावीरामवर्गाहि लतोह्यो विस्वसंयुत: ॥ मस्य प्रियान्तकोमन्तवाहनान्तगत: सुधी: ॥ ६६॥ स
शिवं डोहियत्नज: श्वेतग श्चक्रतुंडक: ॥ सरवेत्तु स्वराणाभीमान्तगायो निगतं स्मृतं ॥ ६७॥ विष्णु
तकोमनु: प्रोक्तस्तारोधावसुवर्णक: ॥ यद्वाहि साधकस्तत्र तत्र स्थाने हि चोदितं ॥ ६८॥ हृत्सं
जस्पतत: पूर्वमुखकेशरे कणुच ॥ उपरिश्यमनोरंत: पीठिसक्तो ध्वजस्पच ॥ ७०॥ तथापि ठम
नुज्ञातमध्यमसारन्पसाधक: ॥ ततो हृत्तंजकेच दृष्ट्वातांगांधमुखके: ॥ ७१॥ उपचारैरनैवेद्य:
स्नानपद्धिशिकोत्तम: ॥ ॥ तथाचार्यनिबंधा ॥ न्यसेत्क्रमरणादेहे षुधर्मादीनपि पूजयेत ॥ पूर्वा
पुष्पाद्यै: पीठिमन्त्रांतन स्मिंश्च परस्वत ॥ विनानैवेद्यांधोधैस्तुचारै: समर्चयेत ॥ ७३॥ ब्रह्म
रन्ध्रादि स्मलं — त्रिमस्य पञ्चरोपुदर्मिक: ॥ दत्वाहि मूलमंत्रेण पुष्पांजलिकमप्ययो ॥ ७४॥ ०

पयासक्तिमनुजस्त्वागुरुत्वादिमनुनार्पयेत् ॥ ॥तथाचोक्तं निबंधे ॥ पंचबल्लत्वस्तथाकुर्यात्पु
ष्पांजलिमनाधीः ॥ ७५ ॥ उत्तमांगाद्धस्तघारपादं सर्वांगकैः क्रमात् ॥ सर्वांगेभ्यो क्षरणास्थ्य
नवाविशाचोक्तकामैत ॥ ७६ ॥ विदध्याद्धिनृतः प्रोक्षणागतांबुयो विसृज्य च ॥ संस्पर्श्य सर्वव
स्तूपिवहिरज्ञासमारभेत ॥ ७७ ॥ प्रोक्षेषु सर्वतो नद्रमंडलान्यतमेषु च ॥ नारभोदासमन्त्वाप्यद
सोष्मा विद्रुतारपुक ॥ ७८ ॥ ओष्ठानि नासिकश्चापि सविंदुश्च समएव हि ॥ मद्भिरस्य सेत्नायो
पश्चद्देयोऽन स्थाहिरवांकितः ॥ ७९ ॥ मारतोहल्मनुश्च घोनिधिवर्णांकिनोमनुः ॥ श्रेतनुम
तुलां मंत्री मंडलं परिपूज्य च ॥ ८० ॥ तंडुलैः कर्णिकामध्ये माश्यर्णापि प्रयत्नतः ॥ आस्तीर्यते
तुलान् सम्यक् तदुपर्यपि यत्नतः ॥ ८१ ॥ दत्तानेतेषु समस्ती र्थ्यं च क्षानागुतविष्टरं ॥ न्यसेत्स्वर्ण
तदुपतेतामंडलेद्धवता ॥ ८२ ॥ पेनमंवितासाध्यक्षाप्यनयमत्रकं ॥ पीठातो सर्वेनेतारंरखवीजंच

म
६६
५१
63

समुच्चरेत् ॥ इत्य स्पर्शसलरीयार्णैः स्वेवार्द्धे सातीकिलं ॥ मुख्याम्नानेत्रविधिवर्गाद्विवर्णौवे
ष्माणास्थितः ॥ मार्तौहिलंताक्रौतो विश्वांतोऽकार्णकोमनुः ॥ सव्यवाहुविभूलन्क्ष्वा
मकर्णविराजितः ॥ श्रोत्रस्मातुनासिकौ वैसे शालीवाचोत्तकास्ततः ॥ स्त्मनुश्चतुर्वर्णाढ्या
स्तारा धामनुरीरितः ॥ इत्यादि पीठमंत्रांतं तत्र पठेल्लैवसुधीः ॥ उक्तपीठार्चनं मंत्रो स्वतामा
वतत्परः ॥ वक्ष्यमाणानमो योगा ततःसम्भेदतः ॥ गुरुश्चतन्मंडलेन प्रादक्षिण्येन संपूजेत्
वेस्वानरकलाः सम्यकु वक्ष्यमाणाश्चमंडले ॥ विन्यस्य प्रजपेत्मंत्रीतन्मंत्रैर्वक्ष्यमाणकैः ॥
ततोहेमाद्रिकलसप्रक्षाल्यास्त्रेणवैततः ॥ इचंदनागरुकर्पूरं धूपयित्वाचदेसिकः ॥ तंतुना
त्रिगुणेनकुंभं संवेष्टय तनतः ॥ ततस्तत्कुम्भं मंत्रेणगंधपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ अर्बुकंचसमुच्चार्य
विधिवामननुसंयुतः ॥ सशिमो ग्लौ भद्रिकारव्यः सरोगो वायुश्च स्तंभनं ॥ रसार्णीयमनुः प्रोक्तः ॥०

६५

सत्तः कुंभप्रपूजनेत ॥ उद्धार्यैते यसमं नुं मंत्रिणाविसर्जयेच ॥ निक्षिप्यवररत्नानि तस्मिन्नैवराक्षे
नान ॥ अस्यसंमुच्चरन्कुंभपीठयोरैक्यमेवच ॥ विभाव्यचततः सम्यक्पीठेसंस्थापयेद्गुरुः ॥ सेव
नवतो यर्ककल्लांविन्यस्यपूजयेत ॥ क्षीरद्रुमकषायेण आम्रेण वा नवेनवा ॥ तीर्थांबुभिश्चगं
धपुष्पासवासितांबुभिः ॥ आलोड्य वै दनवततो मात्रकां प्रतिलोमतः ॥ मनुं पठन्नरव चोदव
बुध्वाबकुंभकं ॥ ततः श्वेहस्तानुरव्यकल्लाः षोडसविन्यसेत ॥ वक्ष्यमाणेन दसितो श्वतोयपरा
संपूज्यमंत्रिकः ॥ ततः क्षीरकषायादिष्वपराप्यपूर्यशंखके ॥ वसुंधत्तज्जलेचविलोडसकलाः
आवाहयेत्पूजयेजं नावक्ष्यमाणेनमंत्रवित ॥ त्रिविधिं घष्टकं निरूपणंत्रिणानिरूपणक
राध्यामः ॥ वक्ष्यमाणान्कलकलोदशाहागष्टयुगमकं ॥ इतिघ्नयुगमंचवहसन्निहितानव ॥
इतिसर्ववस्मंत्रोनततो ह्यावाहयेत्किल्ला ॥ ततोमूलमनुंमंत्रीप्रतिलोमेनसंजपन ॥ ध्यायेन्नहि

५२

64

चेतसा दैवं मंत्रस्य विधिवत्किल ॥ वक्ष्यमाणेन मंत्रेणापि प्रतिष्ठां प्राणकस्य तु ॥ कुर्यात्सिद्धांघ
पुष्पैश्च रूपचौरैश्च पंचभिः ॥ वक्ष्यमाणेन मंत्रेण वह्नेर्वै स्वकल्पायजेत् ॥ प्रेसकं तु भानुकल्प
द्वादसकं किल ॥ प्राणप्रतिष्ठापनं च सप्तलोना पूजनं प्रेयक ॥ एवं विधिकल्पानां च प्रतिष्ठापन
मुत्तमं ॥ प्राणस्य पूजनं वक्ष्य प्राणैर्मंत्रैः पृथक्किल ॥ शक्तस्य च विधिश्चायं विद्धिभिः परिकीर्त्तिताः
पूजनं वित्तये वक्ष्यामि ॥ ७७ ॥ ततो देशिको मंत्री पंचाशतमुकलाः किल ॥ पूजपे रुप्यमुख्यादि
कवचमुख्यादिकाः क्रमात् ॥ ७८ ॥ शक्तिः प्रेसकतः सम्यक् शरीरस्या समर्चयेत् ॥ ततो सप्तायमा
णेन हंसः शुचिमुखेन च ॥ ७९ ॥ आवाहपूजयेत्स्वरेव हसेनैव विधानतः ॥ ततो जगदित्त वर्गे
कलादशकाः किलः ॥ ८० ॥ प्राणप्रतिष्ठादिकं च सप्ता प्रपूजयेत् ॥ टंजरायेनमस्यादि वक्ष्यमा
णेन तमेना ॥ ८१ ॥ प्रेसकतो हि शक्तश्चैत्स्मावाहप्रजयेत् ॥ पश्चात्सद्दक्षुरिसंकेतेनमंत्रंहि ॥

मंत्रवित्तमः ॥७८॥ प्रजप्यावाह्य विधिवत्पूजयेद्देशिकः किल ॥ ततस्तीक्ष्णादिपयर्वोकलाहिद्स
काः किल ॥७९॥ प्राणप्रतिष्ठाप्य ततः पूजयेन्मंत्रविद्गुरुः ॥ यंतीक्ष्णायेनमस्त्रादिविधिनापू
जयेत्किल ॥ आवाह्य शक्तः सर्वत्र पूजयेत्साधमुख्यकैः ॥ पश्चात्त्रेवकमंत्रं च जप्त्वावाह्य प्र
पूजयेत् ॥८०॥ पश्चात्पीतादिषड्वर्गसुपववकेकलाः किल ॥ हत्वा प्राणप्रतिष्ठाप्य च समावा
ह्य प्रपूजयेत् ॥८१॥ यंपीतायेनमस्त्रादिवक्ष्यमाणेनवर्त्मना ॥ आवाह्य शक्तः सर्वत्र प्रसेकं तु
समर्चयेत् ॥८२॥ अनिरुद्धायनमस्त्रादिवक्ष्यमाणेनवर्त्मना ॥ आवाह्य पूजयेत्सम्यक् सर्वत्र
शक्तकः किल ॥८३॥ तदिप्राप्रेतिमंत्रविद्गुरुर्योनिमुखं च वह्नि ॥ जप्त्वा च संसमावाह्य देशिकश्च
समर्चयेत् ॥८४॥ पश्चात्कलात्मकं तच्च कस्थं घटस्थकलशं क्षिपेत् ॥ पश्चाद्द्रव्यस्य पनसव
तपन्हवके स्वधा ॥८५॥ इद्रवल्लीविष्टितेश्वकल्पवृक्षसधिया किल ॥ आश्रित्य पकुंभवक्त्रं च कुं

भवक्रं चतत्र च ॥ ८७॥ कल्पवृक्षप्रबुध्यानुचषकं सपत्नाक्षतं ॥ ततः कुंभं निर्मलेन क्षौमयुग्मे
न वेष्टयेत् ॥ ८८॥ पश्चात्कलानां संकेतस्थं खरस्थं क्राथैः कलशे क्षिपेत् ॥ पश्चाद्द्रव्यस्थापनस
सूत्रप्रसवैके साक्षा ॥ ८९॥ इंद्रवज्रादिभिस्तैश्च कल्पवृक्षाधिया किल ॥ आच्छिघ कुंभव
क्रं च कुंभवक्रं च तत्र च ॥ १॥ कल्पवृक्षप्रबुध्यावतुचषकं सपत्नाक्षितं ॥ ततः कुंभं निर्मलेन क्षौ
मयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ २॥ ततश्च कलशे पूर्णं तु मूलेन नवप्रकल्पयेत् ॥ ध्यात्वा हि देवतां तत्र समभावाद्य
समर्चयेत् ॥ ३॥ ततो वंगुल्या कुशेन देवतां गच्छि साधकः ॥ षडंन्यासकं कृत्वा ग्गाद्यमृतीकरणं कृत्वा ततः
धेन्वाख्यमुद्रया कृत्वा प्राणस्थापितत: किल ॥ कृत्वा प्रतिष्ठापनं च वक्ष्यमाणमंत्र्या किल ॥ ५॥
उपचारैस्ततो वक्ष्यमाणमार्गेण षड्यच ॥ पुष्पांजलिविधीनां तु कृत्वा सावरणार्चनं ॥ ६॥ कृत्वा
ततो हि विधिवदुपविश्य मनुः किल ॥ ततो वसिष्ठमूर्तां च समत्वादेशिकसन्नमः ॥ ७॥ जपं कृत्वा ततो ०

मंत्रीवामपार्श्वगोसमर्पयेत्॥ततोहिजसमंत्रस्यपंक्तिसंस्कारकान्किल॥८॥कृत्वाचोक्तप्रका
रेणश्रीगुरुःशिष्यमुत्तमं॥समानीयाक्षिमंत्रेणस्वाच्छाद्यवसनेनच॥९॥प्रसृतैरंजलिंसम्यक्शि
ष्यास्यापिविश्वगुरुः॥पूरयित्वाचचैवमंत्रस्कन्धोच्चरन्कलशेक्षिपेत्॥१०॥प्रोक्षयेद्धिदेवतयाश्चशि
ष्यनेत्रस्यबंधनं॥दूरिस्पृत्यनतःसम्यगासनेदर्भकास्पृशतु॥११॥शिष्यमासीनकंचापिस्वार्चनक्रम
तःकिल॥कृतशुध्यादिकंकर्मविधायापिप्रयत्नतः॥१२॥तत्तन्मतोश्चन्यासान्कुर्याच्छिष्य
स्यैवतेने॥ततःसंपूजयेत्सम्यक्कुंभस्थांदेवतांकिल॥१३॥ततोबलेहातेसिष्यमासिन्नणुव
शोधयेत्॥ततोहिमंत्रात्वाचारसर्वकंकुंभकंहितत्॥१४॥समुद्धृत्यततःकुंभवदनस्यान्स्रद्रुम
न्नां॥पल्लवान्शिरसाशिरशिमात्रकान्विनिधायच॥१५॥जपन्हिमनसामंत्रैस्तैनसोतरंखुभिःकि
त्न॥शिष्यंतमभिषिंचेद्धिमनुभिःसंवितोद्भवैः॥१६॥श्चवशिष्टजलेनैवसिष्यात्ह्याचमयवासमे

परिधायगुरोः सम्यरकसन्निधायवुपवेशयेत् ॥१७॥ देवतांशिष्यसंक्रान्तांस्वभेदंरहितयोःकिल ॥
संभावयन्नुवंदनाधैरूपचारैश्चपूजयेत् ॥१८॥ ततःशिष्यस्यचशिखांबध्वामंत्रेणसाधकः ॥ उर्ध्वी
र्यतयातन्मंत्रःनांवुज्ञाष्माचतुरीयकः ॥१९॥ बहुभापावकश्चापिहुंकिल ॥ अस्त्रकंचतया
सम्यक्बंधनेसस्तकःकिल ॥२०॥ संरक्ष्यवलतोन्यासंकत्वानादेशिकःकिल ॥ दर्भत्रयेणोक्त
रीत्याज्ञानुपंचलकमुधी ॥२१॥ पादतलान्यरक्षत्वाततोदेशिकसत्तमः ॥ दास्यमानमनुंजप्त्वास
प्तोत्तरसतंकिल ॥२२॥ सिष्यपाणौजलंपश्चाद्दद्याद्देसिकसत्तमः ॥ ॥तथाचोक्तंवसिष्ठे ॥
अष्टोत्तरंततोमंत्रंदद्यादुदकपूर्वकं ॥ श्रावया
मनस्तस्थिरमितिस्वस्यहस्तेदत्वासंजपेत् ॥२३॥
स्तत्वत्पुलदोभवत्वेवमुदीरयेत् ॥२४॥ देसिकप्रतिसिष्योपिदद्देस्वनिवेदनसुधीः ॥ शिष्यादिस
र्वकंमंत्रंसर्वंशिष्यस्यकर्णके ॥२५॥ श्रीगुरोःश्राव्यत्सम्यक्त्रिवारंयत्नतःकिलः ॥ स्त्रिशृङ्गाणां

66

वदध्याद्धि वामकर्णमनुं किल ॥२६॥ श्रीगुरोः पादुकां ध्यात्वा सप्रेमजपरातं मनुं ॥ गुरुदेवतयोरैक्यं भाव
यन्प्रजपेत् किल ॥२७॥ तस्माद्दकमलेतिष्ठेत् सुषुः पतितएव च ॥ ततो गुरुश्च प्रवदेन्मुक्तो भवसि
वत्सक ॥२८॥ आचारवान् भवतिष्ठ यायुः कीर्तिमस्ति वेशुभं । पुत्रान् सत्य चलक्ष्मीं च सदा नेधर्मचा
रिणः ॥२९॥ एवमा शापयेच्छिष्यं वदते देशिकसत्तमः ॥ ततो हि सिष्यकश्चापि नौ यकुसतिला
न्वितं ॥३०॥ आदाय तारं प्रवदेद् दधन् दद्य केतिच ॥ वक्ष्यमाणं पठित्वा तु मो वर्णां वन्हिदैवतं ॥ प्रोत्क
कर्मप्रसिद्ध्यर्थं प्रदद्यात् शिष्यकः किल ॥३१॥ ततः प्रभृति शिष्यश्च देशिकार्पित पियस्त्रियं ॥ निजदे
हे निजप्राणं श्चार्पये दिकलत्रयं ॥३२॥ अनोस्तत मम प्यत्र मुखे सर्वं समर्पयेत् ॥ तथा चोक्तं स्वतंत्रे ॥
गुरुवे दक्षिणां दद्यात् सस्वस्यापि सिवामने ॥३३॥ सर्वस्वं वाद द्यावा तदर्द्धं वा तदाज्ञया ॥ नचे संवारणि
शक्तिः कथमस्य भविष्यति ॥३४॥ तथा सकुलाम्रतेपि ॥ वित्तशाठ्यं परित्यज्य सर्वकर्माणि साधयेत्

67

वित्तसाध्यंनिहंस्यासुपुत्रानायुर्यशोधनं॥ ४५॥ गुरुर्देवंवंचयंश्चापि चायःकुर्याद्धनसंचयं॥ तेनतद्धुज्य
नैनैवह्रीयतेराजतस्करैः॥ ४६॥ अन्यत्रापितथा॥ सर्वस्वंदक्षिणांदद्यात्॥ ॥ कांचदद्यात्प
यस्विनींभूमिंरत्निकरींदद्यात्॥ ४७॥ पुत्रपौत्रानुगामिनींमिति॥ तदंतिकेततःशिष्यस्त्रिदंतंवव
सन्तूशतं॥ गृहीतस्यमनोसम्यक्जपंकुर्वीतयत्नतः॥ ४८॥ देशिकेयातिसंचारःशक्तिरेवान्यथाध्रु
वं॥ ॥तत्रान्तरेपि॥ ॥शतंजपेत्तद्यस्यानिकेयत्रिदिनंवसेत्॥ ४९॥ नोचेत्संचारिणीसक्तिर्गुरुमेति
नसंशयः॥ पश्चाद्दद्दे्श्रीगुरुश्चवस्वाधिकेसहस्रकं॥ ५०॥ संतवेवापियत्नेनरक्षणायजपंकिल
स्वराल्केरपिमंत्रंतुजपेन्निपतमानसः॥ ५१॥ तथाचोक्तंविस्वसारे॥ ॥ अष्टाधिकंसहस्रंवैजपंएवा
विधानतः॥ स्वसक्तिरक्षणायायगुरुमंत्रंततःजपेत्॥ ५२॥ तथाचान्यत्रापि॥ मंत्रदद्याजपेद्दे
वीशतमष्टोत्तरंततःइति॥ ततोमिष्टान्नपानाद्यैर्ब्राह्मणानपरितोषयेच्च॥ ५३॥ भुंजीतसिष्यकः॥

पश्चात्समन्यतोहस्तार्थतां॥ कर्तव्योनोपवासश्च सिष्येणगुरुणातथा॥ ७४॥ नयाचोक्तंयेगि
नोतंत्रे॥ ॥मंत्रदस्तुगुरुश्चैवव्रतोपवासंसमाचरेत्॥ महांधकारकेरुमिर्भवतिनान्यथा॥ ७५॥
दीक्षांतसाधयदामंत्रीव्रतोपवासंसमाचरेत्॥ तस्यदेवःसदातुष्टःसाधयेत्स्वाश्रमेसुरं॥ ७६॥ होमो
यद्यत्राभीष्टसिद्धिप्रमेयवक्ष्यामः॥ ॥इतिकलावतीदीक्षा॥ ॥अथेव्ययांचायतनींसाधकानां
हितायवै॥ आविकांतुपदामध्येईशान्येपूजयेत्कृतीं॥ मृडनींनाथमाग्नेय्यांनैऋत्यांगजाननं॥
वायव्यांमर्चयेज्ज्ञानुंस्नात्वाकामउदाहृतः॥ पदामेशंभवेन्मध्येएशान्यांमृडमर्चयेत्॥ आग्नेय्यांभि
मवक्त्रंचनैरृत्यांरविंतथा॥ वायव्यांशंकरींचैवभुक्तिमुक्तिप्रदायिनीं॥ मृडनींसंपदामध्येएशा
न्यांमेसमर्चयेत्॥ वायव्यांचंडिकांदेवींस्वर्गसाधनभूमिकां॥ पद्मागजास्यमध्येचैवशान्यामर्चये
त्करीं॥ आग्नेय्यामीश्वरंचैवनैऋत्यांरविंतथा॥ वायव्यांशांभवींचैवसहजंपदपर्वादौ॥ यत्र ७

७.५८

68

न्ययान्नदुरवाघर्यम्प्रदानदा॥ उक्तं च गारेणसविमर्शिन्यां॥ ॥शंभो मध्यंगतेनहरीनहरम्नूदेव्याह
रोरांकेरभास्य्नाराsसुतारैवाहरगरोशाजाविकाः स्थापिता॥ देव्यां विष्णुहेरंकदंतवरयेलेवादे
जेश्वरेनाथाः शंकरमानतो इति सुरवदाव्यसास्कृतहानिदा॥ ॥गौतमीयेचतथा॥ ॥पदाठमध्य
गोविंदमाग्रयांगाणनायकं॥ नक्रत्कतांसमच्चेवायव्यामर्चयेच्छिवां॥ एशान्यांसंकरेवंभाग
मोक्षप्रलानुये॥ अगनुकर्णव्यापिठार्चनमनंतरं॥ उक्तं च सनत्कुमारतंत्रे॥ ॥पीठस्यार्चनमंगदेव
यजनेणाणप्रति स्थानथावाहाननिज्जमुद्रिकाविरचनंप्रभोः पूजनइति॥ पुष्पांजलिं सिवेद्द्त्वा
अंगदेवान्समर्चयेत॥ यंत्रभिन्नाधारैकतुष्टयकुप्स्नासमर्चयेत॥ अन्यथासापमाप्नोतिदेव
तायाब्रह्यार्चेरां॥ उक्तं बकुलावल्यां॥ एकपीठस्थ्यकृजांविनायंत्रंकरोतियः॥ अंगगोत्व
देवताशापमाप्नुयात॥ विचार्योनैवकर्त्तव्यः सिद्धादीनांमनागपि॥ विषयेष्णामन्त्रानां॰

७.

चमत्तापनश्रूयते॥ विषयेपिक्षितारण्यामातुदीनांनिधारणेनच॥ ॥उक्तंचस्वद्रयामले॥ श्यामा
यांभैरवीताराछिन्नमस्तासुभैरवि॥ मंत्रुघोषतथारौद्रंपंचांगंनष्यतेबुधैः॥ उपविधासुस
र्वासुषट्कर्मादिषुसाधने॥ नात्रदीक्षाप्येक्षास्तिनात्रांगादिपूजनं॥ तत्त्वसारेचउपविधा
सुसर्वासुतथाप्रयोगसाधने॥ दीक्षांविनैवकर्त्तव्यउपदेशःसदैवहि॥ दीक्षेपंपंचापनीमं
त्रिणांकथितंमया॥ प्रकाशपतिसांख्यांकस्ररार्पदीक्षांविधिर्मया॥ प्रसंगमुच्यतेनात्रत
द्विशाघस्पश्रूयतः॥ ॥दीक्षांसांक्षेपकांवस्यत्यशक्तस्यगुरोःकिल॥ उक्तंहिसर्वतोभद्र
निधिकुंभंविधायच॥ सोदकंहिसवस्त्रंचसर्वितंगंधपुष्पकैः॥ स्नात्वाचधीयंकेरत्नपल्ल
वसंयुतं॥ ततोदेवसपर्य्यांचविस्तृत्वाचश्रीगुरुःकिल॥ होमंच्चेयपरसम्यगष्टोत्तरशतंकिल

७१
५८

६१

ततोग्रास्थापयेत्तोयपूर्वोक्तकलशोत्तमैः॥मूलमंत्रेण संमंत्रितैरभिषेचयेत्॥ततोहि
रणकंकणंचमंत्रंचप्रवदेत्कुरु॥हस्तेचधारयित्वातुमूर्ध्न्येवंविधायच॥समेस्त्वियक्षतानदद्या
त्ततोदैसिकमर्चयेत्॥३अथसंक्षेपदीक्षांचकथितांमंत्रिणामपिदैतिका॥इतिसंक्षेपदीक्षा
विधिः॥निरूप्यतेह्यर्णदीक्षामंत्रिणांतत्त्वसंगतः॥ययायुक्तोभुविनरोभुक्तिमुक्तिप्रदोभवेत्
श्रीयंत्रंवक्ष्यमाणंचवक्ष्यमाणेनवर्त्मना॥आगानिप्राकसमभ्यर्च्यैवक्ष्यमाणेनवर्त्मना॥वह्नि
कोणेषुसंस्थाप्यपावकमुत्तमं॥मातरो = वसुपत्रेषुसंस्थाप्याःक्षितिपानिषुन॥नित्याद्यास्तु
ष्टस्त्रलितातासक्तीःस्वरपोनिषु॥संस्थाप्यविधिनान्यासःशंकरयोनिषु॥मायावती
मुख्यसर्वस्वपूज्यताःपरिस्थाप्यच॥अर्चनीयानिपीठानिमहासिद्धिःदानेषु॥त्रिपुरेशीहस्ता॥०

७१

गेहे च पूजयेच्छ्रीगुरुः किल सुधीः ॥ धान्यैरेतत्क्षुरि सुधीः साधारं कुंभकं क्षिपेत् ॥ विसर्गाच
पुष्प तत्स्वर्णरत्नैः प्रहर जपेत् ॥ उपश्रीसुंदरीचक्रे सम्यगभ्यर्च्य श्रीगुरुः ॥ आदिमध्यंदिमासारसंल
ग्नं नामरूपं प्रकल्पयेत् ॥ संयोजयित्वा स्नानमपि दद्याच्छिवेऽर्पयेत् ॥ ननिःशर्वदासिका श्रवस्म
न्तव्यानि रिवत्वा खलु ॥ त्रिरिव त्वास्मात्तेनविद्याप्रसन्नादिभिरर्चयेत् ॥ शिष्यायतनापरीये
त्त्व भक्त्युक्तापद्मसिकः ॥ श्रीरस्मावीश्रीविद्यां सह सायस्य कस्यचित् ॥ नद्द्यात्स्यात्रवा
प्राणत्यापमुत्तापैवे ॥ एहि त्वां शां भवाज्ञां तु अस्तिचेद्योग्य नापदि ॥ त्रिवारंपञ्चवेः पुत्रंकुनस्थः
प्रोक्तपंजरः ॥ अमायदालिखितः स्यात्तद्गुरुवारान्नवेत् ॥ गद्गद्दासिनः शिष्यानिर्विकल्प
स्तदायत्त ॥ श्रीगुरुः स्यात्तदापंनुभवेद्योग्यः शिवार्चने ॥ अन्यथानवसिद्धिः स्यात्समासेच वि

चेत्तविकल्पकः॥ असविक्षालनीदीक्षेसोक्ताशांभवागमे॥ अनयादीक्षितःशिष्योभवेच्छिवस
मोभुवि॥ पैशाचयोनिमाश्रित्यत्यक्ताज्ञापरशिवस्यच॥ नानाविधानितंत्राणिसंतिपृथिविभूरिशः॥
एतज्ज्ञात्वानास्तिदीक्षाययासाक्षाच्छिवायतः॥ इत्थंगुरोदीक्षितश्चवशोयस्मिन्हिदेशिके॥ सद
शः सर्वदेशाग्रामहाशंभवईरितः॥ तस्यदर्शमात्रेणपापिष्ठपापात्प्रमुच्यते॥ आलोचनेकत्राणि
कुंडनिर्णयमुत्तमं॥ प्रवत्ताभिसमासेनसाधकानांहितायवै॥ हस्तोक्तुजंदंडस्यसमांशोणिगत
स्यच॥ यजमानस्यणांशश्चांघ्रिणाग्रेणाहितस्यच॥ यस्तस्यवारवासोपितन्नईशांगुलंभवेत्॥ म
वंतीक्ष्यंयवाघाश्चरत्निःस्यात्सुतत्तुहिकः॥ अमुलःसस्यादरत्निर्मैयामेदोमनीषिभिः॥ १रांविंदि
त्वावरेणिविसाध्यदहनादिभिः॥ द्वावानुतांसमानांचवर्द्धयणोदरवत्सुधीः॥ १ण्णाहस्रात्सत्रावेरखा
चयितासमवेपतः॥ कुमुमाधः क्रमाशेषाधरणींमपिनतिमाविन्॥ वारतिथौचशुभेक्षमंडपाय ०

समाचरेत् ॥ पजमानः साधनंच सुरेसवकुम्भःपरं ॥ रसक्षामांगुलैस्तत्यमर्कैरेनाद्यंतुनारत्तस्त्रेष्ठलि
रवत्वान्वसकुंकर्णधरांगुलं ॥ निवेसयतन्नच्छ्यचरवरमानांगुलैर्निभिः ॥ वतस्त्रनिः समानतिःशाल
कान्तिर्गतोर्ध्वकं ॥ तस्यछायाविशेयक्रत्तैपयाक्रमाद्दिशः ॥ वरुणस्त्ररव्यकत्तश्चकर्कैकोत्लेयाः ॥
स्रशो ॥ द्वाभ्यांच एकयासाच सिंहकुंभन्त्रोपिच ॥ यामासोयातिरविमानतस्यांचात्यानिहंछकेः ॥ का
र्मुकंचालनंनालिरेज्जत्छिभ्रांसपत्समकं ॥ प्राचीशंकोमध्यचिह्नाद्दत्वापश्चिमकेपिच ॥ कर्कैर्छ्रीमान्द
त्तिरणचतचिह्नेअन्तरंभेवत् ॥ याम्यासोतरवाछावसृजत्यांध्रुवरेणोदये ॥ गुरुभस्यदिशं द्रीचा ॥ मिभस्योदयने
ष्यच ॥ देवधकेमासङ्गांतरालेपुछ्माच्छि साधय ॥ स्वंवद्दक्षिणस्त्वाचविकेश्रोङ्कपान्यया ॥ सत्नाकया
श्रोर्वीर्भचतियकस्थांतरचिह्निकां ॥ स्फुटैंद्रदिकतन्मलेन्यादिनमानदलाहिपत ॥ संगलंछाया
यतश्चतन्मलैंनीयमानके ॥ सत्रंमेवदुत्तराशशांतरांकुरवगतया ॥ रयासेविस्ततसमदलाकेकोण

७२
५९

71

एकैकगुणं ॥ प्रकर्षेद्दिक्कोणेषु नयाकोणमतीवसमन् ॥ मंडपे सोन्नतो द्रोणीं कुर्यात्स्याण्णुमितां सुधीः
अथ पाण्यर्द्धमात्रां च मध्ये हस्तां मंडपेन्तच ॥ सप्ताकुर्यादुन्मितां चाद्वितीयं वेदिमंडपं ॥ पंक्तिद्दकस्मा
कोणमानोदग्धरावधिरोन्मितैः ॥ भवेत्तोरमध्यमश्चापर्वतुर्वाकोरोन्मितः ॥ एवं भवेद्धरीयांश्च व्यामं
द्विकरमानकः ॥ तुलापास्यान्मंडपश्चस्त्रांसांतद्वैकरं भवेत् ॥ चतुष्पंवाणवाशांगुलैनाद्धिस्त्वविपर्य
ते ॥ तुल्यापाश्वसून्नतावेदीनेवतमध्यवेरछयाः ॥ तुलाप्रदाने धेमेमध्यमयोः सार्द्धहस्तका ॥ मतहस्तो
न्नमस्याश्चशान्तभागापिवेदिका ॥ कोरोन्मिता श्रावयतीवप्रावटहस्तच ॥ तुल्यान्निमाणेतज्ञाणेषु
सूत्रं प्रदेदैत्तहि ॥ उदग्पामेप्राग्गपरं पश्चात् ॥ तांसस्यपहर्णके ॥ कोणेषु तुल्यस्तंभाश्च करोविडून्मुर्तहस्त
कान् ॥ वसुपाश्वनतान्नायस्तंभानुवन्हिदिशः सुधीः ॥ दृष्यांसमुद्रातप्रादक्षिण्यान्नोमात्रेको
सकं ॥ धीमानप्रदद्याश्चारसोवडुस्तंभेसंस्थितः ॥ स्तंभेषु तिर्यक्कवलिका चेद्दिकामुश्रोतिर्षया ॥

७२

निधपास्त्ताःप्रागपरंपाम्यसोम्यदिशिस्थितं॥ पश्चिकाष्टं निदध्यात्त्वकोणवेध्रुवमत्तरा॥ स्तवांतर्मार्गशिख
रेत्राजुवांसेः कटेरपि॥ छाद्येदद्वारमंत्रेमंडपमुत्तमं॥ चार्वधुकसमंतेहेष्वस्तंभकानपिमृदंशान्॥ प्राग्गा
श्रामुरचयतितोरणान्यपिमंत्रवित्॥ भवेत्पयोधजस्तप्तं पिप्पलमुमराजिके॥ अश्वत्थोडंवरोपेश्वसप्तु
लैरतक्रमप्रेन्यतः॥ उत्तान्यतमरुसूत्रकारयेतोरणानिच॥ पारोर्वहिर्मंडपतोम्ममध्ये भूर्ध्वस्थरयासितिः॥ अथ
मादिष्विवानानिदीर्घाणिप्राहुरप्ययः॥ तेषांभवेरपतिश्चमध्यध्यानेत्रहस्तका॥ स्तंभार्धमानंमूलंकोति
र्यगंककानिनाः॥ तेस्यकिलासिरसिचमागतिजतरीयकाः॥ ततोऽश्चस्तनावेतेयभवयुःकिलतोपिच
द्वारवाद्युरंध्यंगुलानिवेशनंतस्पर्शावेक॥ एपजनंगुल्लवर्द्धिष्णूर्ध्वेपुर्वीमृत्तेरीपकः॥ कीलपुसरवरागदं
डजांकंपषुवेध्रवं॥ स्तंभारंभामिराश्रितेष्टातितिम्नस्थूलचारुभिः॥ वेष्टितोनेकदलकेः निरिवेलस्तत
वक्षकेः॥ स्तधामेरेम्राजतोपिच॥ ऊर्ध्वेराजद्विनैरचितःपुष्पमूलैर्युतः॥ पजमानस्पष्टशाश्वमंडपो

७४
६०
72

मंगलप्रदः॥ ध्वजानूह्कपाणिमानां श्च सरहस्तमितानपि॥ पीतासूणारुष्णानीलाभ्र॥ श्वेतासितश्वेत
सितानाशेखरवाहान्वहेत्॥ आकाशधरणी पाणिवंसमर्द्धनियोजितान्॥ अस्मादद्याः काष्टेसवर्णारिवो
वेदध्याश्च मध्येक॥ विपद्दुवरपाणैश्च वसज्वलनदास्तंत॥ प्रातस्थ किंकिणीयुक्तं ध्वजं चित्रं मनोहरं॥ शुक्लं
चडगोपागोसानयोरंतरतः सुधीः॥ विन्यसेच्छिसताकांश्च सर्वतोपि ध्वजाः किल॥ प्राचीतोवद्धकोणं च भगोकुसक
लाहतिं॥ त्रिकोणाकारमपि चरसस्याहतिकंकितान॥ वरचसास्त्रकारमपि चमण्डानीपतिकोणयाः॥ मध्येकुंडसा
गराह्वं वज्राकारं तु वा भवेत्॥ काष्ठेमापतिंकुंडश्च पंचकुंडोह्वसहस्त्रः॥ पदाप्रतीचीकुंडसेवसपादेकोरणव॥ पादं
तरेनवेयाश्च [illegible] लकुंडस्य सस्थितिः॥ ब्रह्मपुदधिवार्णनामरांवास्तंतु वर्तुलं॥ अर्धचंद्राकृतिं शाडुरगनानां नांन
गाकृतिं॥ सिद्धिः स्मृताः सिवेवैरिनासः संनिरम्टसक॥ आरोग्यं वृष्टिरपि च पद्मलं प्राच्यादिकुंडेक॥ विपन्मेर्तस्या
दाह्निर्व्योममस्तीमिति॥ विपछिप व्योमधरामानेद्दत्तिनतंकरः॥ होमेप्रतपाणिरपर्णभ्रांतिहस्तंतुलक्षक॥

७४

अग्राशालहेरसकरमितिः कोटेहस्तकेः ॥ रसोर्वी पाणिमपिच अपेरप्राकुस्तवैव ॥ नक्षेकेवलनष्ट व्यानुकाद्दा
लक्षांतकं किल ॥ पाणिकेवलनष्ट व्याच अवतारकरांबुजं ॥ कोठ्य घीसाव्यानमत्रत्त हृत्त हृदलेकिल ॥
पातालनरिपुवर्गाग्निहस्तनीस्जनजनमं ॥ सप्तश्लेत्राणि सप्तप्रानलना क्षिति सागरः ॥ अन्याहवेदानलभूता
निपासशराग्निसिव ॥ वैस्वानरस्तागामितिताकर्णेर्षिपः समाः ॥ यवांगुल्या यवा सम्यक व्योमव्याम शरः
खसः ॥ रसा एवाङ्गनि व्योर्षमर्षपोवा त्रपो वाहवः ॥ कुंड त्रयीर्योम्य योनिरेआ मोम्याग्निका भवेत ॥ पंच
तराणिपश्चाश्च —— कोणयोनिहतभवेन्नवस्यायोनिकुंडके ॥ पाशपुलं तुर्यचिन्तृछि भव्या संमुस
त्रकं ॥ प्रागातायांप्रती च्यांचसंकावपि विचक्षणः ॥ कैर्यैहि च्चाकोणयोश्च एवंस्यापाशतुर्यके ॥ कोणमत्
वमानंचअभितत्व वाक्षुभेप्रवं ॥ वेदपद्मासकसेत्रेम्नंतोशासरतः सुधीः ॥ सव घ्यंचाखिवृवं शपुल्मा न्वदास
केनव ॥ तिस्वन्मणाकंघेऽचप्रागकोखप्श्चिमे ॥ गुणातस्याञ्जागरयोनिणंभमनोहरा ॥ स्वाविपश्चाम ॥

७५
क्षसंसयुत भ्रतांसकोनव॥ हीनस्वोर्विपरिमितकर्कटेनाप्तभोवुधः॥ परतः कृतवृत्तस्पदले भोवांद्धाजुच॥
सिंव्ययथासाधुभवेन्मृगांकदलकस्यचा॥ पुरतः पादकौसंयपुनः सम्यग्विधायच॥ श्रोणेपर्वदांकाकेचि
न्हिवुतंतोदनत्तत्रिखु॥ कष्टाज्ञिततमिदं त्र्यस्तभवेत्रम्पंमुनप्रदं॥ सहितेस्विजनांसतक्षेत्रविस्वांसकेः॥ काते
व्यासोर्द्धनाजिनांसेवमंडलंस्यामितन्त्व॥ पुद्दलनातिदंप्विंमहामंगानदापकं॥ वेदकर्णांशकेः स्वत्रमन्त्व
सुधरासैकेः॥ कर्णोधिभागयुमे श्ववासार्द्धोनेडलेसुमे॥ उत्कमानध्यांसत्रेककेट्वाम्शकनः॥ रसचिन्हे
षुदधाद्ववधमाणयुगकान्सभृत॥ नासेहिवाकिलसहस्सर्ध्मनुदामपि॥ त्र्यपिवृत्तकलेनेत्रांवुजांसंय
रत्नारेत्नकं॥ त्र्ययवावेदहकुंडमानमर्ल्लधरांशकेः॥ स्वरखरवांविभागाहीनैः मितिकर्कवाफ्नेव॥ वृत्तेनुविधुवो
ष्टान्तारघास्वघभुजेसमेः॥ नागभागाश्ववृत्तश्रीवंटवत्केके॥ तत्रादिमंकर्णिकायाः कन्नाकेसरकाणि
चापुगमेइमवस्यनन्तांसकोणतेविष॥ नृनानरघ्नेतस्युविभक्तेसन्निमिः किल॥ वसुघ्नाद्दाः कर्कटेच॰ ७५

सर्वा सतानत नकारिणां ॥ जातेनाच भंताज्जनिजां भवेत्तकं जंपुण्यप्रदं ॥ इतिवके वेदाक्षिभागोत्र महासिद्धि नाग

केः ॥ स्वनाम निजभागेन कनके संयुतैः सुच ॥ व्यासा सायोम ध्यतश्च नाग क्षेत्रः सजोयेतोः ॥ महासि द्ध

कनिंद्राम णियं शुभप्रदं ॥ ततो विभक्तं मध्ये च श्रृलिप सः पुरंदरः ॥ स्वपाताला भावलवेना हतवृत्त केयुतेः

व्यासा सयोरंतराल वाहुभिः कामिरभवेत ॥ नाग स्त्राम थवा नेत्र रम्यं मांगल्यदायकं ॥ ऊर्मि नागादुच्च विस्त

तास्ति त्रोऽथ वसुंधरा ॥ पुरा भागा भिन्नकाच थपिंडानि ध्वंसगासुः ॥ तथा भूतानुरम्भूताश्चाति रामरनाग

केः ॥ तत्क्षेत्रासविहीना श्च वेदघ्न भागकेठतः ॥ श्राद्यापता वहिः सर्वात्र प्यैवमेरवलासुः ॥ कुंडानुकारा दस

नाग भागाचततलुव ॥ नाभिरंतजसा म्याबाध नकुंडाकृतिंकिल ॥ यदा द्भागा हानिश्च क्षेत्र शेषदाना

ग्रके ॥ अग्निवृत्तैः समंतेस्युः कर्णिके केसरा छदः ॥ व्यासार्द्धे तिर्घाधानिश्चापतारीव द्दगशकात ॥ लवाद्धि

ताग्निंतश्चन्न ॥ ताव समंततः ॥ तावदत्र णेपगानापरिधिः सुंदरान्विता ॥ श्राधो विसाभ लाच्च सावस्य

७६
६२

दलञ्चैव तु॥स छिद्रनालं नर वदरम्या कारकेन च॥ कर्णोर्ध्वंगुल पक्षेतु मेखलानां दिशांगुलेः॥

गुलिनिः प्रोच्यते नराः॥ अथवा होम कास्य चषाणि नीरजमानकं॥ मदार्णवाग्नलो च्चैरहव गों

ल्यविसारदः॥ स्थण्डिलं वांगुले चैव च विद्धीत वैकारणं॥ कुंडमेवं पयोरि स्यं गूढ वोधितवर्मना॥ निरूपितं

स्वरूपं च होमक र्मणि फूलाप्तये॥ पञ्चतिनि सहोमस्य वक्ष्यते हि समासतः॥ नससि द्धिर्महामनुः कृपिय पपञ्च

विना किल॥ कार्यसिद्धिकरो मंत्रो होम कर्म विना भवेत्॥ विनास्तु तिमनो ज्जोष्टा न प्रय च्छ ति वै मनुः॥ सप

ादेवतायास्तु नतेस्त्वनं परं॥ मंत्रसिद्धिं समाप्नोति जपाद्धोमा चेरा श्रियं॥ ॥तथा चोक्तं सोमनुजगावल्यां

नाजसमिद्ध्यते मंत्रो नाकृतश्च फलप्रदः॥ नाति च्छाप च्छते कामा तस्मात्रितय मर्चयेत्॥ पूजया लभ्यते पूजा

जपा सिद्धिर्नसंशयः॥ विभूतिश्चाग्नि कार्येण सर्वसिद्धिं च विंदति॥ बलि पूर्वं चन कृत्वा साधक सततं

जपं हि तर्पणं चापि मंत्र वर्त्मैक विच्चरेत्॥ अग्निविधिवद्दानीय क्रव्यादि स्योसं विसर्जयेत्॥ मूलमंत्रं समुच्चा

७६

र्य कुंडके स्थंडिले थवा॥ क्षोण्यां वा विस्तरे दक्षिणे व्या हलि लिखितयेन च॥ वन्हिं प्रीयात मंत्रेण त्रिधा कृत्वा विचक्षणः॥
षडंगाहवनं पश्चाद्देवीमावाहयमंत्रवित्॥ स्नात्वा च षोडशाद्युक्तैः कर्मभिस्तेन साधकः॥ ततस्तु ध्यानमस्य च विस्त
जेद्धिरमंडले॥ अथ संक्षेपहोमस्य प्रयोगः कथ्यते धुना॥ मंत्रविन्मूलमंत्रेण कुंडके स्थंडिलेथवा॥ विक्षरणं ता
डनं कृत्वा प्रोक्षणं वर्मणा किल॥ अन्ये तत्र णं ततः शाखा त्रिरेखा यथा लिखेत्॥ पूर्वोत्तरायास्फः पूर्वाग्रेषु मस्त्रज
पेत्॥ मंकुदेसंप्राकाल पश्चादुदग्ग्रेषु साधकः॥ अग्नेवेस्वते न्यूद्य पश्चाद्वन्हिं प्रसूजयेत्॥ तुरीयान्तस्थकश्चाप
तुरीयाच्चासवर्गकः॥ म्नः॥ स्वरानुनासिकगतः सुमनोगात्रिपुसंयुतः॥ अंतस्थाद्विर्वन्हिमालोलवर्गासरस
लिपुक्॥ नेत्रीवर्गात्तृतीयार्णो रसवर्गादिवर्णकः॥ वर्गाक्षिवर्गकः मोदिनी त्रिपुरायुक्तः पवनो विश्वबीज
कं॥ ततः परंवतुर्थिक्षु स्वाहांतो तारकं स्मरेत्॥ घनबीजं स्वनयुतं तो ह्जो यवर्णकस्ततः॥ सुखः समीरसंश्चंडिके
स्वरेणायुतेन तु हृत्॥ वन्हिवर्गानलाभोष्ठवेश्यस्थ श्वारणादिपुक्॥ हवर्गराणः श्रुति वर्गोक्षिवर्णा रिस्थतः स

खः॥वसाबीजेसंभकातस्मादाघोमनुरारीतः॥महूङ्जोतस्छकोमोत्सयुक्तोदंयत्तृतीयकः॥तालव्यांतस्छसं
स्छश्चवन्हिग्रश्चभगांतयुक्॥दंयस्पर्शविरामार्णेषटजस्पसांतिवर्णकः॥निसर्गसयुतस्मारघोमनुः कीर्तितो
बुधैः॥उकारांतिसमायुक्तः स्वरवर्गादिवर्णकः॥सार्द्धचंद्रःपवर्गास्यत्तृतीयादसेनत्रयुक्॥सव्यबाहुर्विसर्गश्चदी
युक्तोहिमारुतः॥अर्क्कसत्वान्वितसंज्ञंबीजंतोयमनुस्मृतः॥पश्चाद्भिमूलमुच्चाप्यततस्मांरवंसुधीः॥अक्षर
सहितंद्वीविणियुक्तंसंज्ञेरीणित्रिपुरातनः॥लवरूपाचस्वरूपानदीरूपान्विताततः॥मरमेछायोगरूपांवराठपाकुल
मालिनी॥कचाठावंद्रस्तुङानुतिष्ठिरूपारवसयुतः॥यक्षरणिस्तंभबीजांतोमंत्रोयंहिसमीरितः॥अनेनमनुना
मंत्रीकुंडसंसृजयेत्सुधीः॥ततस्तदंतरमंत्रीध्याखावाग्नीश्वरींसुधीः॥तवद्रूपांदेवतांचसंस्पृश्यर्त्तुमतीततः॥जातवेद
समानीयपयोक्तांविचक्षणदिभिः॥संरक्षस्वदन्हिंबीजंतकुंडाद्भिवाकध्येयपतनतः॥स्तष्टाविसुयुतश्चंद्रचूडः
कालाग्निरुद्रकः॥चक्रीवज्रपतिरानेविष्णुश्चिर्वस्पसंस्थिता॥खावज्रावामुकिंःपद्मनाभयुमोद्ग्रहुमद्रिका॥प

ह्रीणिस्यात्विसर्गाढ्यानीरजांतोजेत्॥ अस्त्रेकेवह्निसंरक्ष्यावकुसेनच॥ अवगुंठजलं चोक्त्वा स्वमतीक्ष्णसमुद्रया
घन्वा रक्ष्ययाचवाहुभ्यां सह्मुक्त्वसप्रप त्नतः॥ कुंडेपरिरिक्ष्य याम्राजजान्तुस्पृष्टमहीतलः॥ सिंवह्निविजं उच्चार्यानुवेत
न्यामिमुकेकिल॥ देव्यायोनौ निक्षिपेभ्यर्चयत्ततः॥ वन्हिसद्वसमुच्चार्यम्मत्र्तयेन्हिमुच्चार्य्यचेतन्यायेतिवाच्चरेत्
मंत्रेणैचतन्यतंत्रयेज्जपचा॥ ततस्तारंदितिपिंगात्नेतिपदंततः॥ सवज्ञेतिपदंपश्चाज्ञायपपदंततः॥ स्वाहेस्फुज्वल
त्नुयन्मंत्रवित्तमःमनुस्मृत्वः॥ अनेनमनुनामंत्रीक्रव्यादीसंपरिस्यतः॥ ततःप्रज्वलितंवन्हिंजातवेहुतासने॥ हिरः
रयवर्णममलंसमिद्धं विस्वतोमुखं॥ एममंत्रंपटन्सम्यगुपतिष्टेचसाधकः॥ तारंरत्नादिसंलिंः संकरालवर्णसं
स्थितः॥ भंगाढ्याहिरिरम्यस्यो विंदुराजितमेस्तकः॥ कंठस्वरादिशालिः पंमंडकेवामनेसंयुतं॥ विधिःशेषःसमादि
सेघतंरवा ध्याक्षपाततः॥ लवर्णंश्सन्यसंयुक्तोसिखिविजंसखेसरन्॥ इंद्रकेतोमनुःप्रोक्तःसंज्ञायाःकारेणबुधेः
तत्रादेमारणमंत्रेणकत्वानामचसाधकः॥ प्रणवंहिसमुच्चार्य्यवैश्वानरपदंततः॥ जातवेदेतिचपदमिहावह

पदं ततः ॥ लोहिता सेति च पदं सर्वकर्माणि साधय ॥ सप्त विंस पूर्ण कश्च स्वाहांतोयं मनुः किल ॥ पाद्यादि
त्रिश्च संपूज्य यनेनैव विधानतः ॥ तारमादौ समुच्चार्य्य त्वियेरीति किल ॥ हिरण्यादीति च पदं सप्तजि
ह्वाभ्या इत्यपि ॥ हन्मन्चेतेन मनुना सप्तजिह्वाश्च पूजयेत् ॥ ततस्तारं समुच्चार्य्य सहस्रार्चिष पदं ततः
था ॥ हृदयायेति वै पश्चाद् हन्मन्चेतेन पूजयेत् ॥ षट्सु स्थानेषु गात्रेषु एवं संपूज्य मंत्रवित् ॥ ततस्तारं
समुच्चार्य्य स्वाहृतेयेति पदं किल ॥ जातवेदस इत्यतश्चतुर्थ्यंतं पदं किल ॥ हन्मं च तेनोक्त मंत्रेणाष्टम
त्रिप्रपूजयेत् ॥ तत्तुं उवा विधीमान हि पूजन्मनुना किल ॥ ततोऽलङ्कृणा घहूं पदं पदैर्हिधिपदं ततः ॥
हन्मनुश्चैव ततोऽन्यपा विष मंत्रेण पूजयेत् ॥ तथा चोवाच्चार्य्य चैन्द्रादिदशादिक्पालकं ततः ॥ वज्रादीन् व
तुर्थ्यन्तान्नेति च पदं ततः ॥ पूजयेदेष मनुना दशदिक्पालकान्नकिमल ॥ तथोच्चार्य्य प्रणवकं वज्रा
यस्त्राय इत्यपि ॥ हन्मनुश्चैव मंत्रेण पूजनं दस्त्रदेवता ॥ ततो दर्भद्वयेन सम्यक् नेत्र प्रोक्षमानकं ॥ [illegible]

पश्चिमस्थेनुसव्यासव्यंतभागको॥ इअंचपिंगलो ध्यात्वासुषुम्नांहोमकेकिल॥ स्रुवेणहाद्विणग्राम
गृहीत्वाज्यंविहि मंत्रवित॥ पठित्वातारकेचादेवत्रयेतिपदेकिल॥ स्वाहेतिपदशब्दाद्यंहोमरूपेसदक्षिण
दिभिः॥ ततोश्चसव्यमध्यस्थं गृहीत्वाघृतमुत्तमं॥ तारमादौपठित्वानुसोमायेतिपदंकिल॥ स्वाहेतिचप
ठनधीमानजुहुयाद्वामनेत्रके ततोहिमध्यभागाच्छ गृहीत्वाघृतमुत्तमं॥ तारमादौसमुच्चार्यप्रश्रीवोमाय
मयस्वाहेत्युच्चार्यजुहुयाच्चललाटगतनेत्रके॥ घृतंपुनर्दक्षिणतो गृहीत्वामंत्रवित्किल॥ पठित्वातारकंचा
दौवप्रयेस्विष्टकृतेतिच॥ स्वाहेत्युच्चार्याग्निमुखेजुहुयाच्चततः परं॥ व्याहृतित्रितयेनैवहोममयेन्मंत्रवि
त्किल॥ पापमुख्योच्चारेकमंत्रेणैवविधानेन॥ ततोग्निकुण्डे विधिवच्चैहदेवमनोः किल॥ स्थिति पूर्व
हिदेवंतुमांत्रिकः परिपूज्यच॥ तच्चक्रेसर्वेषांसम्यक्सकलमंत्रेणसाधकः॥ पंचविंशतियासम्यक्ध्यानपैदेवाग्न

म:
७६
६५

भावकं त्र्या स्नानासहदेवा ऐयेमूलेन दसधाहुनेत्ततः ॥ ततो हि मूलेनैदेवस्यां स्वांगावरणैर्युहुनेत्किल ॥ ततोंगदेव
ताभ्यः स्वाहेत्यनेन मनुनाहुनेत्ततः ॥ एवमादरणदेवता स्वाहेति संहुनेत्ततः ॥ एकैकाहिना वाहुतिं सम्यग्जुहुयात्ततः
क्षिप्रं यथा किल ॥ ततो विधाय संकल्पं ततः कल्यो कवासकृता ॥ होमं कृत्वा यथासंख्यं ततो मूलेन मंत्रवित् ॥
२र्णा ततः हुतिं हुत्वा हृदये देवतां किल ॥ ध्यात्वा विसृज्य च परं दक्षिणां च परां किल ॥ दत्वा छिद्रावधारणं कुर्य्या
77 द्विप्रयत्नतः ॥ मयासंक्षेपतः सम्यक्कथिता होमपद्धतिः ॥ साधकानां मंत्रसिद्ध्यै विस्तराद्धोमपद्धतिं ॥
तन्त्रान्तरेषु को वेत्त्रया ॥ अपेक्षणमे ॥ वर्त्मव्यवर्त्मना सम्यक्सामान्यार्घ्यं प्रकल्पयेत् ॥ द्वारपूजां परं कृ
त्वा वह्नमार्गेण वर्त्मना ॥ तातान्वे देवतां चैव हृत्वा सान्यासं प्रवेशस्य च ॥ वेदकां कारमानां हि सं विधाय च
विमंत्रवित् ॥ स्थैव घटं स्थाप्य मूलमंत्रेण संस्थितः ॥ सद्भासं पूज्य च ततो वीक्षणादिभिः रथ्यया ॥ संस्कर्प ७२
द्विप्रत्नेस्थ भद्रं कुंडमुत्तमं ॥ तदुक्तं ब्रह्मसंहितायां होममकुंडे ॥ एशान्यां वेदिकाहस्त विस्तारान्नतिसालिनी ॥॥

तत्र संपूज्येद्देवीं यथाविध्युपचारकैः॥ ततो होमं प्रकुर्वीत देवतासन्निधानतः॥ वीक्षणं मूलमंत्रेण सेचनं

ताडनं मतं॥ तेनैव प्रोक्षणं प्रोक्तं वर्मणाभ्युक्षणं मतं मितिः॥ मूलमुच्चार्य च ततः कुंडायेति पदं पठेत्॥ हन्मन्त्रेनैष

मंत्रेणैवं कुंडं प्रपूजयेत्॥ तारिण्यादिप्रकारेण देवतानाम चोच्चरेत्॥ ततः कुंडायनमेति ब्रूयान्मंत्री समाहितः॥ कुंडमं

आ ध्येत ततः वैशाग्रे दृग्ग्रा श्वसंलिखेत्॥ रेखाः प्रागायके ष्वत्र मुकुंदेशपुरंदराः॥ समर्चमव्यके नैव चोत्तरायेषु मंत्रवित्

विधिवत् स्वेतह्नर्नहि रजयेच ततः किल॥ सुंदरीपक्षके चात्र मंत्रादौ चतुतारकाः॥ प्रयेजपेत्स जननस्वच्छंदादीनां च साध

कः॥ वाणिलज्जांवलक्ष्मीं च पुनर्वाणीं च कामकं॥ तत्तारियं चेय मीतारा घट्रव्याना स्वागमादिषु॥ ब्रह्मणे नम इत्यादि

मंत्रेणैव प्रपूजयेत्॥ ततः षट्कोणवृत्तं च लिखित्वा च त्रिकोणकं॥ ततो वहिर्विमुदलं पद्मं च विलिखेत्सुधीः॥ अष्टपत्रं

स्वचचतुर्द्वारं विलिखेत्साधको बुधः॥ तद्रूपपर्युषमन्त्रेन दद्यात्पुष्पांजलिं किल॥ श्रीमदर्पाश्च पत्रे तु दद्यात्पुष्पं

हिवाल्यया॥ ततः सर्वाणि चाभ्युक्ष्य योगपीठं समर्चयेत्॥ कर्णिकोपरि धीमान् हित्ततदावर्णस्य च॥ शक्त्यादीनसं

२ ६१ 78

पिसंस्पृज्य कोणेषाग्नेयकस्य च ॥ ततस्तारं समुच्चार्य्य चातुर्वर्णानुसारियकः ॥ नेत्रानुनासिकोचार्य्यं रेफी सबिन्दुस्वरां
कितः ॥ पवनोत्थमनुश्चैषमंत्रेणैवं प्रस्पृजयेत् ॥ ततो ज्ञानायचपदं पठित्वा च हृदंतके ॥ प्रस्पृज्यानेन मनुना वैराग्या
येति चोच्चरेत् ॥ हृदयं हि ततोच्चार्य्य स्वेनेन परिस्पृजयेत् ॥ अर्द्धस्वसंसमुच्चार्य्य स्वैश्वर्यायेति पदं पठेत् ॥ ततो हि हृ
न्मनुश्चैषमंत्रेणैवं प्रस्पृज्य च ॥ एवमज्ञानायेपदं स्यान्मंत्रकः ॥ अनेन मनुना प्रस्पृज्य ह्यवैराग्यायसं पठेत् ॥ हृदयं चोच्च
रेन्मंत्री चोक्तमंत्रेण प्रस्पृजयेत् ॥ अनैस्वर्य्यायेति पदं ततो हृन्मनुकीर्त्तिना ॥ उक्तमंत्रेण संस्पृज्य खे तानंतासं पठेत्
हृदयं चोक्तमंत्रेण मन्त्रेण परिस्पृज्य च ॥ पद्मायनमः मंत्रेण स्पृजयेत्साधकः शुचिः ॥ अमर्कमंडलायेति पठेद्द्वाद
मन्त्रे सकलात्मने ॥ उच्चार्य्य हृदयं पश्चाच्चातोपरिस्पृजयेत् ॥ ॐ सोममंडलायेति पठेद्द्वाशकलात्मने ॥ हृदयं चोच्चरे
न मंत्रेणैव संस्पृज्य पत्ततः ॥ नमश्चोच्चार्य्य मंत्रेण स्पृजयेत्साधकः शुचिः ॥ मवह्निमंडलायेति पठेद्दशकलात्मने ॥ हृ
दयं चोच्चरेन्मंत्रेणैव संस्पृज्य पततः ॥ केसरेषु ततो मंत्री पीता सेतारुणासिता ॥ अन्त्यानीलाततः पश्चाद्विस्फुलिं २ ६५

गिनीरूचिराकिला ॥ क्रादिनीमांश्च प्रणादि दीक्षितश्च प्रसज्जयेत् ॥ ततो वनलनवीजं हि पश्चाद्वयासनापञ्च ॥ हृद
यं हि समुच्चार्य्य चोक्तमंत्रेण सजेपत् ॥ वागीश्वरी मृत स्नाता नीनेदीवरधारिणीं ॥ मरा वागीश्वरेण संयुक्तां ध्यात्वा
साधकसत्तमः ॥ मायाबीजं समुच्चार्य्य ततो वागीश्वराय च ॥ हृदयं च पठित्वा नु चोक्तमंत्रेण प्रजयेत् ॥ पुनर्लज्जां
समुच्चार्य्य वागीश्वर्य्यै नमो वदेत् ॥ पंचोपचारैस्तु तां मंत्रेणावंष्टजयेकिल ॥ सूर्य्यकान्तमवं वह्निं श्रोत्रियागारजं कि
ला ॥ आनाय्य विधिना वह्निं चोक्तपात्रे निधापयेत् ॥ अस्त्रमंत्रेण तेन मंत्रेणावलोक्य प्रयत्नतः ॥ अस्त्रमंत्रेण चलतो
वह्निं मावहयेत्किल ॥ ततो हुंफडंतेन मूलमंत्रेण बुद्धिमान् ॥ क्रव्यादेभ्यस्त्यजेदंशं ततश्चिसंस्कृत्य सम्प्रच्छतः
तथा चोक्तं गौतमीये ॥ पावनं भवमग्निं वा पदवारणसंभवं ॥ श्रोत्रियाणां गृहेच्च वज्रं नस्थे चापि समाहरेत्
यत्नात्तान्समप्राप्तौ [illegible] पापेण कर्मणि ॥ निर्ध्विब्राह्मणाल्लब्ध्वाग्निं [illegible] नकरो भवेत् ॥ [illegible]
म्लेनं दग्धाभुतासनः ॥ वैश्य शूद्राश्च विहितं जायते होम कर्म्मणि ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वह्निमुखं समाहरे

८१
६७

79

तः॥तंचैवद्विजातिभवकंवन्हिंसमानीयचसाधकः॥वौषडंतेनमन्त्रेनमंत्रितंविलोकयेदिति॥वीक्षणादिनिरया
घ्या॥अदर्पवेदवाग्निस्यांमस्येभौमस्यचैककं॥विभाव्यस्वागतेनैतत्यंकल्पयामीतिसंपठेत्॥अनेनपावकेकश्चि
द्विनिधायचततःकिल॥अष्टोत्तरंसतंजप्तमोंकारेणाभिमंत्र्यच॥आनतीहस्तेपद्मेन्धारव्यमुद्रयामंत्रवित्किल
संरक्ष्यततोऽस्त्रेणसंयकुशेनावगुंठ्यच॥प्रसन्नोऽर्घ्यश्चैतत्सन्प्यसर्वपावकमुच्चरेत्॥ततोहिवह्निमन्त्रेनयनमोति
वतंजपेत्॥त्रिधाकुंडंपरिभ्राम्यतारोच्चारणपूर्वकं॥शिवबीजधियासम्यगात्मनोऽभिमुखंकिल॥देव्यापोनो
निक्षिपेन्मान्साधकसत्तमः॥ततोवागीश्वरवागीश्वरीभ्यामाचमनीयकं॥दत्वात्तयोगात्ध्यात्वादेवतांवह्निरूपि
णीं॥चिंतयेदनुगर्भस्यरक्षार्थंदर्भकंकणं॥दद्याच्छिखिसिंगालेत्यादिमंत्रेणोक्तेनपावकं॥ज्वालनयेच्चततोबद्धांज
लिःसन्नपिमंत्रवित्॥अग्निंप्रज्वलितंवंदेसादिचाक्यंहिसंपठेत्॥उपतिष्ठेत्पावकंहिपश्चाद्धिनिजदेहके
समाहितोहिमंत्रीचजिह्वान्यासंसमाचरेत्॥पथाग्निर्गोहिचसरस्वहिरण्यायेनमोविदन्॥पापोपाच्चसरस्वप

८१

पश्चाज्ज्ञानायैनमोविदन्॥ मूर्द्धिन्यसेद्धिसरंमंरत्नायैनमइत्यपि॥ न्यसेन्मुखेचवरसंकल्पायैनमइत्यपि॥ घ्रा
णेत्यसेद्धिलरएसुषमायैनमोविदन्॥ नेत्रेततोहिररसंवहुरूपायेनमोविदन्॥ न्यसेन्त्रिविलतेदेहेचपरसंपठन्मु
धीः॥ अतिरक्तायेनमइतिजिह्वान्यासोयमीरितः॥ एताःमसत्ताःसात्विक्यायोगाकर्म्मणिचोत्तमाः॥ सतांजि
ह्वाश्चरामस्यारक्तस्थानेषुसाधकः॥ योगीजेनारीसान्यसेच्चतदनंतरं॥ सर्वचक्रोत्तमवीजेनतामस्यश्चन्यसे ३
किल॥ तासातामानिवक्ष्यंतेप्रधारातामुवर्णका॥ अतिरक्तान्द्रलोहिताश्चेताधूम्रिनीकिल॥ करालका
हिराजस्यः क्रूरकर्म्मसुशस्तकाः॥ विस्वमूर्त्तिविस्फुलिंगिनीनथ्याधूम्रवर्णका॥ मनोजनोहिताकराकाचतथा
किल॥ कालीचोक्ताश्चतामस्यस्तामसेकिल॥ कर्म्मणि॥ उक्ताहियादिसांताश्चविंदुनासहिताकिल॥ वृन्हेमं
त्राःसमुद्दिष्टाःसप्तजिह्वाश्चवेदसिद्धिकेः॥ ततःकरांगन्यासोहिन्यसेसाधकःसत्तमः॥ सहस्रार्चिषेस्वस्तिपूर्णाजोति
तिष्टेपुरुषायच॥ ततोहिसमव्यापिनेसप्तजिह्वायतेच॥ पश्चाद्धनुर्धरायेतिमंत्रमंत्रीकरोन्यसेत॥ एवंहिहृदय

८२
६२

यं गां वोक्तैः श्रवसग्रसर्वकं ॥ न्यसेन्मंत्री सदा श्रुक्ष्णोक्तं निन्यासं नतत श्चरेत् ॥ स्त्रुक्ष्मिमग्नये जातवेदसे नमेति वसन्य

सेति ॥ ॐ मग्नये सप्तजिह्वायनमेति   न्यसेत् ॥ दक्षांसे दक्षपार्श्वे च तारपूर्वकमग्नयेत् ॥ ततो हि हव्यवा

हनायनम   विन्यसेत् ॥ ॐ मग्नये श्वोदरायनम हृदयं च वक्षो न्यसेत् ॥ ॐ मनूपै वैश्वानरायनमो लिंश

केन्यसेत् ॥ ॐ मग्नये चकौमारतेजसे नम उपस्थे ॥ वामकट्यां तथा वि ह्वान्तरपूर्वकमग्नये ॥ वामपार्श्वे वि

श्वमखायनमेति मेढ्रे विन्यसेत् ॥ ॐ मग्नये देवमुखायनमो सव्यभागके ॥ न्यसेत्स्पश्च्या सावकेस्यवाल्त

यित्वा श्रुभासनं ॥ विध्यापेत्तत्रवैमूर्तिसाधको ऽ जातवेदसः ॥ प्रलप्तहेमाभिशिखाकलापं पद्मासनस्थं

हिजटाभिरग्निं ॥ विबद्धमौलिं हिरण्मयमनोज्ञं श्लिष्टं हि वामेन करेण चिंतये ॥ ततो हि मेखलानां त्रुद्धेस्तो

पेत्तथ्योपरि ॥ परिषिच्य ततो मध्ये मेखलायां ततकिल ॥ ग्राभिसूत्रेण दर्भके श्च सूत्रेण छादयन्तकिल

वेष्टयेच्च त्रिवारं हि मखलं हि प्राक्वर्ज्यप्रादक्षिणं च ॥ परिधीन्संनिधि निधाय्य प्रादक्षिणेपन तत्र च ॥ ब्रह्माण्याः

८२
६८

देवताः ऋष्याश्चो नाममंत्रेणबुद्धिमान् ॥ ततो हि मेखलायांच वामांगेप्येकं तथा किल ॥ रौद्री हि चांविकां चैव
प्रजपेन्मंत्रवित् किल ॥ पुनर्वह्निं तथा ध्यात्वा पीठं चाव स्वतंत्रच ॥ मंत्रेणानेन तां घ्योघैः स्नपयेन्मंविवित्किल
वैश्वानरे स्नातकं मंत्रेणं दं पाद्यं हि वन्हियोनौ मे यमंत्रेण मंत्रविद्धि समर्पयेत् ॥ मध्ये च षट्सु कोणेषु जिह्वा
न्यासो न्नमंत्रिकैः ॥ प्रजपेद्धि प्रयत्नेन घस्माधिष्ठात्रिदेवताः ॥ अमर्त्यपित्रयो धर्वपत्तरणाणपिसाचकाः
राक्षसः सप्तजिह्वानाम धियाश्च समीरिताः ॥ आचार्येद्धिजतो मंत्री स्वांगात्का संसुभप्रदे ॥ करन्यासे चोक्त
मंत्रैः षडंगानि च विन्यसेत् ॥ सर्वं सर्वादि दलके न मड्यपि ॥ षष्ठ्यपं जयेच्चरत मधीः ॥ अग्नये च तथा
हव्यवाहनाय लिचो चरन् ॥ प्रजपेच्च तथा ततश्चाग्नयेच्च श्चादरायच ॥ अग्नये प्रजपेदग्नये कोमारतेजस
अनेन प्रजपेदग्नये वेदमुखाय च ॥ अनेन जलमूर्तौ च शक्तिस्वस्तिकधारिणि ॥ संपूज्य लोकपाला
नहि स्व स्व दिक्षु प्रपूजयेत् ॥ पाणिभ्यां स्रुक्स्रुवौ चैव श्चाज्यहोमाघोमुखो ततः ॥ हुत्वानले त्रिवारं हि

दक्षिणेनघृतर्ध्यंच॥ त्रिसूत्रतंतुसंस्विहोनुवितिक्षिप्यनिजात्मनः॥ कुशांतरेदक्षिणेच स्थापयेन्मंत्रविक्कि
ल॥ घृतस्थालीसमानीय स्वासनेोभिमुखंततः॥ अस्त्रमंत्रप्रजप्तेनवारिणाशोध्यतेकिल॥ निक्षिप्य
तस्यामाज्यंच सस्तुपविंचत्र स्मादिभिः॥ वायव्येग्निंततो स्थ्सरह्न्मंत्रेणहितेषुव॥ निवेशायेह्यतस्या
मुखंदर्भपांततः॥ संदीप्यज्याहिलिस्त्यात् घ्यानलेनिक्षिपेत्किल॥ दीप्तेनदर्भपाग्मेन स्याज्यंनीराज्य
यततः॥ तद्दर्भद्वयंन्मंत्रवित्॥ त्वविसर्ज्जयेत्॥ पश्चात्स्फडितिमंत्रेणयज्पप्रज्वलितान्कुशान्॥
प्रदर्शितानानूपावेकेवक्षिपेन्मंत्रीततेोघृतं॥ गहीत्वापुनरंगान्स्पृष्टोसंज्ञोज्यय लतः॥ तोयंस्पृष्ट्वासव्य
पाणिः परिलोवेन धीमता॥ अधोमुखेनवामे छापकानिकाभ्यांहिमेको॥ प्रादेससंमितोघृत्वा ह्यत्रि
वघ्नंकिल॥ पवित्रीकृत्यदर्भाभ्यां हृन्मंत्रेणघृततकिल॥ अस्मान्निममुखोसर्पिकृतनेवापिमां
त्रिकः॥ कुर्यात्प्रादेशमात्रंतुसंयच्छिकुशापगमक॥ घृतातरेहिप्रक्षिप्त्वाहत्वाछागमाराकोकिल॥ मंत्री

रिशुक्लकल्माख्य पक्षौ धीमान् दिसं स्मरेत्॥ पश्चादिशं हि वामेनु पिंगलां किल॥ धारा चांश्च मुसुम्नां हिहोमं कुर्याद्धि मंत्रवित्॥ हन्मंत्रेण यथा मंत्री सर्वभागा हुतं किल॥ आदाय नलसव्या हि रायांपू र्वे वाग्नये किल॥ स्वाहस्र चाग्न्यं जुहुयात्॥ वाम भागा हुतं किल॥ आदाय पूर्वे सोमाय स्वाहेति जु हु किल॥ असव्यनेत्रे पश्चाद्धि नमध्यादाज्यमुत्तमं॥ आदायाग्ने भालनेत्रे वां पूर्वे ह्यग्नये किल॥ मं त्री स्विष्टिकृते स्वाहेति जुहुयात्त्वेन ततः॥ पश्चाद्धि स्वरे सकलमंत्रेण वं त्रिवारकं॥ कृत्वा पश्चात्स्वावक स्य गर्भाधानादिकाः क्रियाः॥ तंत्रविच्च ततो मंत्री पश्चात् संपातपरं॥ गर्भाधानं पुंसवनं सीमन्तोन्न यनं तथा॥ जातकर्म नामकरणं निष्क्रमणं अन्नप्राशनं॥ चूडाकरणं वेधः॥ करणं उपनयनं महाव्रतं॥ उपनिषत्स्नानं दानं डच्छाहारव्यकरकर्माणि मकरणानि॥ तथा वमरणानां स्रुः करकर्म्म सुपुभेः स्रुवि वाहान्ताः॥ ॐ मन्त्रयेग भर्गाधानं कल्पयामीति तिचोच्चरन्॥ स्नोहमिसपि॥ हन्मंत्रे ष्वेषमंत्रेण चाहुतिं॥ एके

२४

६.

82

कांचततोऽर्घ्याञ्होमकर्म्मणि सत्कधीः॥ मूलेनवसमभ्यर्च्यतन्नामकरणापच॥ हुनेत्यंचमवारेणनाघ्याह्लती
नांत्रयंरकामाग्निस्त्वंहिनाम्नानु भवत्वंहिहुतासन॥ पश्चान्कुर्यान्नामकरणंतत्रविन्मांत्रिकः किल॥ पश्चा
द्वन्हेश्चपितरौसंक्षन्यासनिपत्नतः॥ संयोजयित्वामूलाग्रमध्याश्चाज्यपरिहुताः॥ समिधःपंचमनसा
जुहुयाद्यत्नतः॥ किल॥ ततोवन्हेश्चसर्वोनामजिह्वादेशहुतिं किल॥ स्त्वासुवेण चतुरान्यघ्यादायचसप्तवि॥ नि
धायतांस्तुवेणापिपिधायोत्तिष्ठमंत्रवित्॥ वैश्वानरोसारिमंत्रवीर्घं अतपठन् किल॥ जुहुयादनुविप्रश्वर
मंत्रपादसंघाहुनेत्॥ यथाचोच्चरन्मंत्रोस्वाहेतिचघृतंहुनेत्॥ पुनरोष्ठचरन्मंत्रो श्रीस्वाहेतिचोच्च
रन्॥ जुहुयाद्धुघृतंचानुतारंश्रीं क्लीं पठन्सुधीः॥ कामराजंततास्तौ हि स्वाहेतिचहुनेत्किल॥ उक्त
वीजानितारपूर्वाणि किल॥ वन्हिभार्यान्नुच्चरंस्तांहिजुहुयात्सर्पिरुत्तमं॥ पुनश्चोक्तानिवीजानि षडंत्याप्यप्र
यत्नतः॥ मरणपतेपतिर्वैपश्चाद्वन्हिभार्यांपठन् किल॥ जुहुयाच्छिष्टंतंपश्चाचोक्तवीजानिषट्‌किल

२४

उच्चार्य्यगराणयेति वैरिनिवर्हेति वा ॥ अग्निमार्ग्योम्तु स्वरनाहि जुहुयाद्घृतं किल ॥ वरदां तं पुनः श्वो तं पठन्धीमाद्व
हिमंत्रवित् ॥ समानयेति च पठन्वह्निं मार्ग्यांततः परं ॥ घृतं च जुहुयात्सम्यगोहं हं सधाकृतिं ॥ ॥ तथा चोक्तं प्रपंच
सारे ॥ ॥ नाराघेहं स निर्दिष्टं विसर्गं सर्वसमन्वितेः ॥ मनुनानेन परेण तां हुनेत्सर्वं दशाहुतिं ॥ एतदुक्तं तुरीयप्रकाशेऽव
त्याम ॥ ततोऽष्टदेवतायाश्च पीठमंत्रो विनायकः ॥ ततः पंचाणवारस्थं पूजयेन्मंत्रवित्किल ॥ संहरापद्मके भाव
स्यमारेणनमनुनमकिल ॥ समस्तस्यानाधीमान्श्रीचक्रस्य च पादुका ॥ पूजया मीलिता रादौ विशेषः श्रो च्यते कि
ल ॥ ब्रह्मादिकंतयात्वेत्यादिकं मिश्रादिकं किल ॥ वस्त्रादिकं तथा चापि पूजयेन्मंत्रतत्त्वधीः ॥ इत्यानवविशेषोस्ति
त्यन्यत्सर्वं समं भवेत् ॥ पश्चाद्धिपावकोतु स्वसमिधा संवेराव ॥ पंचविंसतिसंख्याका मूलेन तज्जुहुयात्किल ॥ वह्निर
वतयोः पश्चादात्मनो संवेकयकं ॥ विनायकं तेन नाज्यतं चैवार वाहुतिर्हुनेत् ॥ अनुततदेवता यास्तथा चावरण
स्य च ॥ एकैकावाहुतीर्मंत्री जुहुयाद्घृतंततः ॥ किल ॥ ततः संकल्पितैः केम्नाततकल्पोक्त वाधितेः ॥ द्रव्यैर्मंत्री च

२५
७१
83

होमं गृहि कुर्य्यात्सं स्थिरमानसः॥ विवक्षितं हि कृत्वानु पश्चात्स्व सायमुत्तमं॥ ततोऽक्षरसूत्रेण पश्चात् स्थापयेद्वै महे
नैतिच॥ उच्चरन्हि ततो वह्निभार्य्यामुक्त्वा च संकुलेत्तथा पश्चात्तारं भुवो वायवे अंतरिक्षाय द्विति च॥ महेत्तेति च स्वा
हेति चोच्चरन्हुहुयात्किल॥ पश्चाच्छिद्रहोमद्रव्याणि स्रुवे संकल्पितानि ध्याय च॥ तेन शाकल्यं चतो जातो मे संनिधाय च मं
त्रवित्॥ वस्य मारणं मितं पूर्णमित्यादि मनुना किल॥ मूलमंत्रेण च ततो दत्त्वा पूर्णाहुतिं किल॥ पश्चाच्छिद्रदेवताभ्याः
त्मसु न्यासं च समुद्भवं॥ संहारमुद्रया वस्य मारणायामुकुं सत्यया हुत्वा त्रिस्त्रिर्व्याहृतिभिः पावकस्य च मंत्रवित्॥ ततो
जिह्वां गामनूर्जिनो भकाको चा कृतिं किल॥ दत्वा च स एव वन्तेरवलोपर्यं तो निरप्यथ॥ परिषिंच्यात्मनि ततः संहाराख्य
समुद्रया॥ पावकं योजयित्वानु परिधानं हि पश्चिम तराद॥ निक्षिपेत्पावके मंत्री नदहत्काम्यकर्म्मणि॥ नित्यं दह
दिपार्त्तव विशेषः कथितो बुध॥ ॥तथा चोक्तं सारदायां॥ नैमित्तके दहन्मंत्री नित्ये तु न दहादिमान्॥ आचार्य्याय
गुरवे दक्षिणां ब्राह्मणेभ्यस्ततः॥ दत्वा जपतो जपं हि प्रातर्मंत्र सिद्ध्यै सुवासिनीः॥ कर्मभेदनजिह्वापां होमः संकल्प

२५

किल ॥ वहुरूपाख्यजिह्वायांजुहुयात्सर्वकर्म्मणि ॥ यतः समिस्तत्रसिद्धिनांसा विद्रा स वहुरूपणीति ॥ हिर
ण्याह्यजिह्वायांवश्यकर्म्मीकुनेत्किल ॥ धीमान्हि कपिलाख्यायां कर्म्मण्याकर्षणे किल ॥ विद्वेषणेचर
ताख्यायांमंत्रीजुहुयात्किल मारणेजुहुयात्कृष्णाख्यांस्वआयांवशांतिके ॥ उच्चाटनेचतिरक्तापंजुहुन्मंत्र
वित्किल ॥ एवंज्ञात्वाहुनेन्मंत्री काम्यसंसिद्धयेकिल ॥ अंगुलीनांहि होमेच नियमः प्रोच्यतेधुना ॥ तर्ज्जन्यं
गुष्ठयोगेनशांतयेचहुनेत्सुधीः ॥ दाहज्वरनिशासाययनमांगुष्ठयोगतः ॥ विद्वेषणोच्चाटणेचमारणेशस्य
तेहिसः ॥ तर्ज्जनीमध्यमाभ्यांतुवाधोपशमहेतवे महत् ॥ तज्ज्ञन्यनामयोगेनकलेवरतिरक्षणे ॥ शांतिर्नीतिश्च
पुष्टत्वंतथाकर्षणेकिल ॥ ज्वरमुख्याश्च सर्वेचतत्स्मरणाद्वहिर्भवंति ॥ मोहनेचतथावश्ये प्रीतिस्वर्वश्चनेकि
ल ॥ तर्ज्जनीकनिष्ठिकाभ्यांहिचसर्वतनुसिद्ध्यति ॥ मोहनेतथाकर्षणेतथाक्षोभणेकिल ॥ कनिष्ठामध्यमां
गुष्ठयोगेनोच्चाटणंभवेत् ॥ विधिपूर्वेणहोमेनतथाद्रव्यानुयोगतः ॥ कृत्स्नामंत्रापिसिध्यंतिमुद्रामंत्रप्रयोगतः

म.
२६
७२
84

कर्त्तव्योपदिदीक्षांगहोमस्त्वाचार्य्यकस्यच॥ निजेष्टदेवतापार्श्वहोमानंतरकं किल॥ घृतान्वितैस्तिलैः कल्पविहि
तैर्द्रव्यकैः किल॥ अष्टोत्तरसतं हस्ते वासतमष्टोत्तरंतुवा॥ जुहुयान्मंत्रविस्पष्टाघृदंतौघशालिने॥ ससिध्यंतेहिकुं
डांतिकमानीयप्रयत्नतः॥ दिव्यदृष्ट्यांतविलोक्यश्रीगुरुश्शिष्यदिव्याज्यपच॥ अन्नच्छ्वरिरिविसोधनं॥ कुर्य्यघृतेनदेशि
कः॥ देशिकः शिष्यपादेचकुशानामुष्टिनास्पृसेत॥ ॐ विशोधयामिपदं कल्पा ध्यानंचसंवदन्॥ ततः स्वाहेतिजु
हुयादाज्यपुतैस्तिलैः किल॥ वस्वाहुतीस्ततः पश्चाद्गुंस्पृष्ट्वाचेमितिसंपठन्॥ हिशोधयामितित्वा ध्यानसमु
च्चरन्॥ स्वाहेतिजुहुयादेवन्नाभिंस्पृष्ट्वाचदेशिकः॥ ॐ शोधयामितिपश्चाज्जुवता ध्यानमुच्चरन्॥ स्वाहेतिजुहुय
श्वात स्पृष्ट्वाचहृदयं किल॥ ॐ शोधयामितिवदन्वर्णाध्यानंतथैवच॥ स्वाहेतिजुहुयात्पश्चाद्भालंस्पृष्ट्वाच
देशिकः॥ शोधयामिपदा ध्यानं स्वाहेतिजुहुयात्किल॥ स्पृष्ट्वानतोहिमूर्द्धानंपश्चात्तारंपठेन्नरः॥ उच्चरन्शोध
योमीतिमंत्राध्यानंपठन्ततः॥ स्वाहेतिचपठन्धीमान्सर्वत्राष्टाहुतीर्जुहुनेत्॥ एवंचक्रमेणपरासिवेपुनः

२६

संस्कृत्यपत्नं ततः ॥ गुरुः संस्मरेन्मार्गरात्रौ तत्र दहुतिनिः किल ॥ कृत्वा जनयेत्तत्रैव मंत्रादिक्रमेण हि ॥ ततो हव्यं हुत्वा
गुप्ते शिष्याहि विलोकयन् ॥ स्वचेतनं गुरुः शिष्ये योजयेद्धृदयात्ते ॥ पश्चात्तेन चा श्रीगुरुश्चरणौ कुर्यात् स्वकर्म च ॥
समाचारमार्गेण दीक्षां संकारयेद्गुरुः ॥ बृहत्पद्धतिरप्यत्र साधकानां च संविदे ॥ कथिता हि मया तत्र श्रीमल्लोकेन वर्त्म
ना ॥ ॥ श्रीविद्यायां होमविधिमथो वक्ष्ये प्रसंगतः ॥ कुंडं स्थलं तथा कुर्यात् दीक्षां तेन मंडपस्य च ॥ अग्रं तु षट्पर्वमात्रं च वालुका
मंडलं कुरु ॥ गोमयेन च संलिप्तं भूम्यां सुस्थलरूपकं ॥ तत्र चोल्लेखनं कुर्यात् त्रिरेखा पश्चिमाग्रिमा ॥ सर्वाग्रे प्रलिखेत्स
श्चात्तिस्रो रेखाश्च दक्षिणाः ॥ उत्तरा वा ततो देवी तेस्वनीयं प्रक्षिपेत् ॥ प्रोक्षणं तु ततः कृत्वा सिंदूरेण ततः परं ॥ कुंकु
मेनाथवा देवि कर्पूररजसाथवा ॥ चूर्णेन ताहरिद्राया धान्यपिष्टेन वा प्रिये ॥ त्रिकोणं चैव षट्कोणं वसुपत्रं समालिखे
त् ॥ मध्ये पुष्पं विनिक्षिप्य त्रिपुरेशं वरानने ॥ ततः स्रुक्स्रुवा रिपा अग्नेः पवित्रीकरणं जपेत् ॥ ऊर्ध्वं दर्भाश्च बर्हिश्च विधा
कृत्वा वरानने ॥ आज्यस्थालीं चरुस्थालीं स्थापयेद्दुग्धमेव तु ॥ स्रुक्चं स्रुवं ततः पश्चात्प्रणीताप्रोक्षणीक्रमात्

मं. ३८
७२
85

हृदृशः षरमे सानिस्थापयेधेमुखानि च ॥ अर्घ्यपात्रमुदकं स्यही त्वाप्रोक्षणं जपेत् ॥ त्रिधा चोत्सवनं कृत्वा प्रोक्षयेत्तेन वा
रिणा ॥ तानि सर्वाणि पात्राणि पवित्रीकरणं भवेत् ॥ उत्तमुखानि ततः कृत्वा बालपात्राभिमंत्रयेत् ॥ परस्तीर्य्य स्यण्डिलान्निः
कुंडस्य परतः प्रिये ॥ सर्वासमुत्तराग्रं च परिस्तरणमुच्यते ॥ स्त्रुवं स्रुचं गृहीत्वा वामेन करेण सुमुखं ततः ॥ दर्भाङ्कुरेण तेन ह्युत्थ
प्रिचमाः पूर्वदेवताः ॥ परिवारं परिमृज्याथ वस्याः कारणमानयेत् ॥ उपरिष्टात्स्थाने देवि पावकं तु मंत्रवित् ॥ बालपाय
वरारोहा पवित्राणि भवंति हि ॥ मूलविद्यां समुच्चार्य्य कुंडापनमउल्लिखेत् ॥ अनेन मनुना देवि कुंभसप्तजयेत् सुधीः ॥
कामेश्वरीं कुंडमध्ये समासे कृतसंपतां ॥ समां वा हृचसंपृज्याग्नेर्वह्निमेवाहवेत् ॥ मूलप्रधानेन त्र्यंमंत्रेण सद्यस्पतवि
लोकयेत् ॥ अस्त्रमंत्रेण संरक्षेत् संपुटस्यं ततः परं ॥ त्वामये कुंडपरितस्त्रिधा दक्षिणतः क्रमात् ॥ संपुटाद्वि
कुंडं तु कुंडं तेन संस्पृशेत् ॥ क्रव्यादांशको कोणभागे रक्षसंविवार वंदिते ॥ कवचेन च जातुन्स्यान वनीगतः ॥ कुंडमध्ये प्रतिष्ठाप्य
कामवीजं च वह्निनाम्ने नमः ॥ इति शब्दमनुना सज्जपेद्भवे ॥ नाभिमंडलदेहस्थं वहन्नाडीपिठकमात् सज्जाना स्त्रिवा

सि
३८

वाग्ववह्निंच्चयेकाह्रस्यप्रस्रजयेत् मूलविद्यांसमुच्चार्य्य ॐ इति चोच्चरेत्॥ वह्निंचैतन्यमुच्चार्य्य ठंठं तं स्तन्मंत्रसंपुनः॥ त्र
नेनमनुनाग्निर्भकामे स्वय्योविचिंतयेत्॥ वह्नेर्देविषडंगानियोजयेत्सुरवंदिते॥ सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्णो उत्तिष्ठपुरुष
स्तथा॥ धूमव्यापिसप्तजिह्वाधनुर्धर उदाहृतः॥ चतुर्थ्यंताः षडंगेषु योजयेत्कमलेक्षणे॥ तत्रैववैश्वानर प्रांतजातवे
दहावह॥ लोहिताक्षस्ततः कर्म्मणीतिवसाधयेत् वह्निजायान्वितामंत्रवह्निसम्यक्समर्चयेत् ध्यायेद्वह्निहिर
त्कवर्णं शक्तिस्वस्तिकधारिणं वराभयशोभाढ्यंसुवर्णाभरणभूषणं एवमग्निंसमभ्यर्च्यतन्मुखेकमलेक्षणे
घृक्ताक्तैश्चिंतयेत्तत्रसप्तजिह्वाःसमर्चयेत् वह्निजायावामकर्णभूषितंनादविंदुवत् अनेनयोजयेद्देविक्रमे
णोसरंतप्रिये यकारादिसकारांताजिह्वाःसप्तप्रवर्तिहि पद्मरागोत्पलेभवर्णाभासुसुरवंदिते वैडूर्याभासुव
र्णकनकाख्यातातःपर धूम्रकोणसमभ्यर्च्यपूजयेद्धूम्रलोहितं उधारादिसंसकाशरक्ताख्यावह्निको
णके नीलांनीलप्रभांदेविहिरण्याख्यांगाख्यसेपूजेत् कराकाभ्यंचंद्रकोटाभ्यावद्रूपांजुमध्यगां दक्षिणे

नरभागस्थांश्चजयेत्सर्वसिद्धिदं क्रमेण निक्षाविद्यांते नामानि परिपूजयेत् एवमग्निं समं चिंत्य कामे सोर्य
संभवं सर्वकं करणमाद्यपकरवधः सुलोचन सर्वमंत्रमयासाद्यमूलमंत्रेण होमयेत्॥ गर्भाधानादि विधाय
त्समं ततोन्नयनादिकं॥ कामसिगर्भे जातस्य वन्हेश्चौलादिसत्क्रिया॥ मूलमंत्रेण संचिंत्य वाद्य चक्रं समर्चयेत्॥ षट्कोण
डसंज्ञानि वासुकोणेषु मंत्रकः॥ लोकपालाश्च मध्ये वैवन्हौ पीठं समर्चयेत्॥ ब्राह्मणं दक्षिणे मध्ये घृतस्थाली
प्रपूजयेत्॥ वन्हिं संपूज्य विधिवत्तन्मुखं मे लसंभवे॥ चक्रराजं समावाह्य सर्वरश्मिसमन्वितं॥ सर्वसिंहासने सेव्यमु
पचारैः समंत्रवित्॥ धूपं विस्तारवेत्साग्यकं कुंडमंडपपूजितं॥ दीपं च दर्शयेन्मंत्री ततो दीपान्वहन्त्रिये॥ मालाकरण
संविध्य मेखलात्रयमंडितं॥ विस्तार्यं चरकं पश्चात्सर्वदिक्षु सुरालये॥ नित्यहोमं ततः प्रोक्तं कामना होममाचरेत्॥
अधुनाकथ्यते होमद्रव्यमानं यथाक्रमे॥ वर्षमात्रं घाज्यहोमे पुष्टिमंत्रे हि गुग्गुलं॥ उक्तमानं हि विज्ञेयं पंचरात्रं तु
होमके॥ तत्समं मधुगुग्धान्नं मंगमात्रं समीरितं॥ दधिप्रसृतिमात्रं स्यात्लाजाः स्युर्मुष्टिसंमिताः॥ इक्षुगात्रसमाराः

स्युः सक्तिवापिलथ्योदिताः गुडंपलार्द्धमानस्यात्सर्करापितथास्मृता ग्रासार्द्धंचाज्यमानंदधिस्तुपर्वाः वधिःस्मृतः
एकैकंपत्रपुष्पाणितथाहूयानिकल्पयेत् कदलीफलनारंगफलान्येकैकशोविदुः मातुलुंगचतुःखंडंपन
सद्धाहुतं अष्टधानारिकेलानिखंडितानिविदुर्बुधाः त्रिधाकृतंफलंबिल्वंकपित्थंखंडितंद्विधा उर्वारु
कफलंहोमेतत्त्वकथितंत्रिधा तथाफलान्यपरखंडानिसाभिधाः स्युर्दशांगुलाः इक्ष्वाग्रंसमुष्टिंगुडिवी
चतुरंगुला व्रीहयोमुष्टिमात्रास्युर्मुद्गमाषायवाअपि तंडुलास्फस्तदर्द्धासाकोध्वामुष्टिसंमिताः गोधूमार
क्तकलस्यणविहितामुष्टिमात्रतः तिलाश्चुलकमात्रास्युःसुमनस्प्रमाणकाः शुक्तिप्रमाणंलवणंमरीचास्येव
विंशतिः पुर्वेरचंदनमानंस्यात्समठंतत्सममेवत् चंदनागारुकर्पूरकस्तूरीकुंकुमानिच तित्तिरीणिविजमाणगनि
तद्वदृशतिहरिसिकेः अथोक्तहोमजातानांदोषाणांसविवेकतः स्वरूपंचतथासम्यक्प्रायश्चित्तप्रदर्शयेत् स्थि
तेहिपावकेध्यायेत्तमभिधामेष्वेग्रगुरुः निद्रावंतमपिहोमेतिघर्षणंसवेवस्तुषु अस्यातजुहुयाद्वह्नौविपश्चित्

म:
८६
७५
87

सर्वकर्म्मसु कर्णे होमे भवेद्व्याधिर्न्निर्दारिद्र्यमीरितं नासिकायां भवेत्पीडा मस्तके धनसंक्षयः यतः काष्ठततः
श्रोत्रं पतेत् रमोऽत्र नासिका पद्माल्लवज्वलनं वस्तु पतेत् अंगारस्ततः स्मिरः फत्र प्रज्वलिता ज्वाला जिह्वा सोपा
कवकस्यच स्वर्णसिंदूरवाला ऽकेकुंकुमक्षौद्र सन्निभः हिरेतसो वर्णः शोभनः परिकीर्त्तितः नैरीवारिद्रुहस्ती
दुनिनदोस्नि: सुतावहः पनागपंचकपुन्नागपाटलीपुष्पकान्तिभः पद्मेहितवरकहारसर्पिर्गुग्गुलसन्निभः
पावकस्य शुभोगंधश्च स्मृतः स्तत्रवेदिभिः प्रदक्षिणस्त्वलकंपाः छत्राभाः सविन्नः शिखाः शुभदाय यजमान
स्य राजस्यापि विशेषतः कुंदेंदुधवलोवर्णः पावकस्य शुभप्रदः श्यामवर्णस्तु श्ववर्णस्तु यजमानविनाशकः शु
क्लवर्णो हि राज्यश्रायजमानो नाविनमशन्त् रक्तगंधो कृतवहो होतुर्दुःखप्रदो भवेत् छिन्नाल्यताशिखा कुर्यात् स्वल्पं
धनपरिक्षयं शुक्लपक्षे निभो धूमः पारावतसमप्रभः नारातुरराजा तितिनागवांच कुरुते ऽबरात् एवंविधशुदोष
शुप्रायश्चित्तं चरेद्गुरुः मूलेनाज्येन जुहुयाच्च विंशतिमाहुतिं अयं होमेन छिन्नाः याः सिद्धिदास्यांति वै परां

८६

कर्म्मणांरससंख्यानांचिन्हं समासतः प्रयोगाणांफलानांवैसिद्धिदंसुमदंपरं शंतिंचवश्यस्तंभनंविद्वे
षोच्चाटनंचैव मारणंचेतिकर्माणिकीर्त्तिताःषट्स्मितानिकिल रोगादिनाशश्च शांतिर्विकीर्त्तिताबुधैः अरिक
लानांनराणांचवदासस्त्ववश्यंतरितो निश्चेष्टतोरिवलानांचस्तंभनंसमुदाहृतं स्नेहाश्लिष्टनराणांचमि
थस्तध्वांतकेपरं मियोविद्वेषणंचात्रकीर्त्तितंमंत्रविकोविदैः निवासदेशातपारंपर्य्येतोहिन्दणांकिल
त्रस्तोच्चाटनंचात्रविद्भिःपरिकीर्त्तितं जीवघातोनराणांचमारणंसमुदाहृतं अत्रोक्तेहिप्रमाणेहिस्व
स्थ्यंशारदांकिल ग्रंथिगोरवंतोस्मानिर्नाच्येतन्निजेद्रवंतो वियत्सागतपमुख्यान्हिविदिखाकामेवकरन
रतिर्वाणिरामाद्येषुचाद्गीकम्मीयथाक्रमात रसकर्मादिभागानुमंत्रविदाःप्रपूजयेत इशाद्रिद्धनिर्ऋति
वाताग्न्यानादीशोमताः उद्यदिहिरवेरारभ्यक्रमात्घटिकादृस वसंतमुख्याऋतवोयहोरात्रेदिनेदिने वसंत
ग्रीष्मवर्षाख्यशरद्धेमंतसैशिरः रसर्त्तूनांनिर्णयंचप्रकारांतरमुच्यते आदितोयुगतेयामतु सरद्धिपरिकीर्त्ति

६.

७६

४४

ते अथार्धरात्रावधिः कालो हेमंतः इति स्मृतः दिवाभागे यामयुग्मं स्या दितो हि वसंतकः तद्युग्मेनान्तरक
श्च ग्रीष्म संज्ञकः ईरितः ततः सायं चावधी ह्यस्य कालो वर्षा ईरितः संध्याकालः शैशिरः स्यात् इति कालस्य
निर्णयः तदुक्तं निबंधे अर्धरात्रं सरत्कालो हेमंतश्च प्रभातके पूर्वाह्णश्च वसंतश्च मध्याह्ने ग्रीष्म ए
व च प्राट् कालः पराह्णः स्यात् प्रदोषः शैशिरः स्मृतः निर्णयान्तरमथो वक्ष्ये षड्जकालस्य सिद्धये नि
शांते हि शरद् उक्तो हेमंतश्च प्रकीर्तितः उषःकालः शैशिरः स्यात्ततो यामद्वयं एव च ईरितो हि वसंतश्च
चतुर्थप्रहरावधि ततो हि ग्रीष्म आख्यातो वर्षा विज्ञेय यामकः मांत्रिकैरस्तगतकाल सरत् प्रकीर्तित
तदुक्तं निबंधे उषोयोगे च हेमंतः प्रभाते शिशिरागमः प्रहरार्द्धे वसंतश्च ग्रीष्मो मध्यदिनागमे सूर्यया
मे च वर्षा ख्या सरद् अस्तं गते रवौ शांतिकर्माणि हेमंतो वश्यं स्तो वसंतकः स्तंभस्तु शिशिरार्तुर्या ग्रीष्मो
विद्वेषणे तथा उच्चाटने हि वर्षा च सति नाम्याद्यो कोण्यं षट्प्रयोगेषु मंत्रिणां पूर्वाशाभिमुखो म

६.

त्रीवश्यमुद्दिश्यैवजपेत् दक्षिणासामुखोमंत्रीजपेद्धाभिचारके प्रतीचीसन्मुखोमंत्रीविद्वेषोव
जपेत्सुधीः शांतिकर्म्माभिलाषीचयत्नाराभिमुखोजपेत् तथाभिचाराभिलाषीचजपेद्धुरुमान
सः तदुक्तंचामुंडाकल्पे जपेत्पूर्वमुखोवश्येदक्षिणंचाभिचारके पश्चिमेधनदंप्रोक्तंमोत्तरंशांतिकम
ते तथाचारेकार्य्याचदक्षिणमुखतामही तिथीनांनिर्णयंवक्ष्येरसकर्म्माभिलाषिणां सातिथ्याराति
थ्योपश्चाकृतिथ्यौधीतिथ्यौनया हन्तिथ्यौवेवदुर्गाख्यायांविद्वेषणंसक्तधीः सौम्यादित्ययुतायांतुजपेन्मं
त्रीविचक्षणः रुक्मांयांचातिथ्यौतद्धत्सिवारख्यायांमिथ्याकिल कुजवारयुतायांतु क्षीयाटनेवैरत
तिथिष्वेभिहिंचाकेचखसितापस्यकोपके दिनमंदकुजाख्येचकुर्यात्द्विमारणंकिल गुहांतकारव्याति
थ्यांश्चसोमंडयुतपास्तथा शुक्रपदांत्यदिनकेकुर्वीतस्तंभनंकिल नद्यग्रहेषुवेकुर्य्याछिवकर्म्मा
णिमंत्रवित् कुर्य्यादशिवयोगेषुक्रूरकर्म्माणिवैसुधीः तदुक्तंनिबंधे सप्तमीचद्वितीयाचतृतीयाचाथ

दे॰ ७१

मीतयोस्यादि अथैतेषेन यागपासतानिप्रोच्यतेमंत्रिणामिह कमलाख्यं स्वादिमंचद्वितीयंस्वस्तिकंत
तः विकटाख्यंवतृतीयंचकुकुंदचतुर्थकं कज्जाख्यंपंचमंज्ञेयंभद्रकंषष्ठमंभवेत् स्मृतानिमान्यानिसना
निप्रसस्तानुलकर्मणि उक्तानेषतानीहमंत्रीणांचहितायवै रसकर्मसुप्रमुद्राख्यंच्यतेमंत्रीणांचैव
पद्माख्याचादिमाज्ञेयापाशाख्याद्वितीयका गदाख्याचतृतीयाहितुरीयामुसलंभवेत् संत्याख्या
पंचमीज्ञेयाषष्ठाखड्गातिथीभवेत् शांतिकर्मविधानेचप्रसस्तजलमीरितम् क्षोभोसमस्तास्तंभनस्यवि
धोविद्वेषणस्यच प्रसस्तेवेनभश्चापि धुच्चाटनविधानके जगत्प्राणःप्रशस्तश्चविधौमारणस्यच
वैश्वानरःप्रसस्तश्चवीजषट्कंप्रकीर्तितं तद्गतोऽत्रैवसम्यकतन्तन्मंडलसंपुटे तत्तत्कर्मप्रकर्तव्यंमंत्रि
णानिश्चितात्मना इंदुनीरधराकाशवातानिनाहिवर्णकाः रसकर्मसुचोक्तप्रयोज्यानिकेक्रमात् अ
णोस्मिमनुवाज्ञानिषट्कर्मसुयथाभवेत् ग्रंथनंचविदर्भश्च संपुटोवाधनंतथा योगांपल्लवइत्यताके

दे॰

न्यासाः षट्प्रकीर्त्तिताः मंत्राणामभितान् साध्यवर्णान् तु ह्स्वापयाविधि ग्रथनं तज्जानीयात् प्रसस्तं शांति
कर्म्मणि मेन्त्रवर्णपुमां तस्यैकसाध्यस्याभिधार्णके कीर्त्तितो हि विद्भिर्योयं वश्यकर्म्माणि स्मरतिः मंत्रः स्या
द्भिन्नदाद्यंते स्मरतो सव्यभिध्येयाकिल संपुटोयं स्मृतोशस्तो मंत्रत्निः स्तंभने किल अभिधाया श्च मध्ये च वि
राममध्येके मनुः रोधनं तद्विजानीयात्सु स्तंभे छेषणे किल मंत्र नेच्य विभिधाभवेद्योगः प्रकीर्त्ति
ता उच्चाटने प्रशस्ता पल्लविधाया विरामके भवेन्मंत्रः पल्लवाख्यः कीर्त्तितो मारणे मतः मंत्राणां लेखवर्ण
द्रव्यं सांप्रतं लिख्यते मया चंदनं रोचना निसर्ग हाश्च मप्रस्तनकं अंगारो मारणे चैव विषाद्यच्छेव कीर्त्ति
तं सेना स्निलोणपिंडानि धत्तूरकरसः स्मृतः ट्टहभ्रमस्त्रिकटुकं विषाष्टकमुदीरितं देवताकालमु
द्रादीन् सम्यक्ज्ञानविचक्षणः षट्कर्म्मसु प्रयुंजीत यथा कृष्णार्चिस्ते उच्चाटने शिखांतस्य मंत्रः
शस्तो भवेत्किल कवचांतो हि दरंगेतो मनुर्मारणे स्मृतः विपदंतस्तंभने च प्रशस्तो हि वनांतकः शां

६२
७८

तिकर्म्मणि वससताः पौष्टिके च तथास्मृतः होमे च तर्पणे नीरं विध्वंनासार्चयोः किल योजयेत् मंत्र
छिरोमेच जपकाले यथा स्थितः तद्वत्कुल्लार्णवे एवषाटनवषट्प्रोक्तं हुं फट् तत्र मारणे स्तंभ
ने च नमः प्रोक्तः स्वाहा शांतिके पौष्टिके होमतर्पणयोः स्वाहान्यस्यसज्जनयोर्नमः मंत्रांते जो जपेन्मंत्री
जपकाले यथास्थितिं पात्रनिर्णयकं वक्ष्ये रससकर्मसु मंत्रिणां नारश्चोल्वं शांतिके च भूर्जपत्रं न शां
तो सौवर्णं कास्यं कार्येषु रौद्रेषु प्रेतकर्पटं एकगंधलिखन्मंत्री आर्द्रे वा शांतिके किल गृहेषु शां
तिकर्मस्याद्रौद्रं यवं चंडिकाग्रेह देवालयेषु सर्वाणि श्मशाने रौद्रकर्मच लिखन्मंत्रं गिरिप्रच्छन्न
वश्यकर्माणि मंत्रवित् सौवर्णे सर्वकार्याणि लिखित्वा साधयेद्बुधः अथ भूतोदयं वक्ष्ये मंत्रिणां चाहि
तायवै दंडाकृतिर्धरायाश्च उभयोः पुटयोरपि नीरश्चोर्ध्वगा नित्यं पिंडवे मारुतस्य च विहायसोगति
र्मिश्रं भूतानामुदयः स्मृतः स्तंभनं च तत्र यावशंपंचोदये च स्थितः किल नीरस्याग्नेश्चोदये तु शांतिकं

६२

पौष्टिकं भवेत् जगत्प्राणोदये लोके शान्तिकं भवेत् अंबमरस्पदये लोके स्वेडादीनां विनाशनं मंड
लानि प्रवक्ष्यामि देवतेषां सांतिकि ल वृत्ताकालं मंडलं च नमस श्चप्रकोर्तितं रस विंडश्चतं क्षिल कोण
स्वस्ति कान्वितं जगत्स्मारणस्य च भवेद् ऊर्ध्वास्यकं तु तमं ज्यामातुलं हि वेदास्त्रं सवज्रकं तु मंदाहतं
तत्र ज्ञातस्य रितानि हि संतानापराणि च स्वस्ववर्णयुतान्याहुः स्वस्वनामयुतान्यपि शुभ्रं वै हाय
सेप्रोक्तं मारुतं कृष्णमीरितं दाहनं रक्तमाख्यातं नैरृतं धूम्रमीरितं भौमं च पीतवर्णं स्यादिति वर्ण
विनिर्णयः प्रयोगानंतरं मंत्री ल क्षसे रव्याकं तु तमं कुर्याद्ध्यानं न्यासयुक्तं जपेत् ध्यात्वा सांतये रक्षा
मारुतानां तावत् कुपिता देवता भवेत् अथार्चनाधिकरणे देवतानामिहोच्यते नलिके पावके शांत नी
रजपत्रके तथा श्मशाने मंडपोदो जपनेमंत्र तमं ॥ महालिंगगतं तोदेवी क्षेत्रकाकपवासिनी
मंडलाधिष्ठिता माया महाघो मंत्रविघजेत् चक्राधिवासिनी देवी नारस्थाणोवारणसंस्थिता अ

दे३
९८

९१

नेनापिविधीयतेन चक्राभावतुमंत्रविद् तथास्तेणपुष्पसुमेष चैपस्थितेदेतां यंत्रमंत्राभिन्नदेवीमंत्ररू
पाचदेवता ननयागविधतेभदस्थंद्वद्विदृकपेर्णथा यंत्रगात्सर्वदुःखानांयंत्राभिरपिधीयते अतोदे
वतापार्श्वयंत्रेसृजनभावयेत् तदुक्तंपाशिनीतंत्रे कोलावल्यांच लिंगस्थांपूजयेद्देवींपुस्तकस्थां
तथैवच मंडलस्थांमहामायांयंत्रस्थांप्रतिमासुच जलस्थांचशिलास्थांचपूजयेत्परमेश्वरी
यंत्रापराजितापुष्पंजपापुष्पंचविधीयते करवीरश्चदुर्लकरक्तपूजायै द्रोणपुष्पके तत्रदेवीवसन्निरय
तयंत्रंचडिकार्चने यंत्रमंत्रमयीप्रोक्ता मंत्रात्मादेवतेतिच कामक्रोधादिदोषोत्थसर्वदुःखनि
यंत्रणात् अतस्तत्यंत्रमित्याहुस्तुमदंतत्रवेदिनः एवंकेवलक्ष्माद्वदृग्गौतमीयेनारदीयजाः आ
पात्रिहृपंचवक्त्रविष्णोः देवंसमुद्भवं पूज्यंप्रधिमास्थानंमर्चंतसर्वदाहरेः शालग्रामसनापयंत्रप्र
तिमामंडपेषुच नित्यंस्ज्ञाहरेःकार्ष्णानंतकवलसूतले शालग्रामशिलास्पर्शान्तकोटिजन्म

दे३

संप्राप्यते

घनासनं किंपुनर्वदनं च हरिसान्निध्यकारणं वह्निमन्त्रनिःपूरेरर्य्यदि सिद्धसां सिलांल्लेखेत्
गोष्पदेन तु चिन्हेन तत्र हरिः ॥ ॥ यंत्राणां वक्ष्यमाणानां संस्कारं हि शुभे शुभे कृतनित्यक्रियो
मंत्री स्वस्तिवाचनपूर्वकं संकल्पयेत् ततः कुर्यात् स्वभावेन तत्त्वसेना नारमादौ समुच्चार्य अघसादिस
मुच्चरेत् अमुकगोत्र इति च वदेद् अमुकदेवत सम्म्यामुकदेवताया सज्जार्थमुक्तेति च यंत्रसंस्कारकमहं
करिष्य इति राद्द्पेत् पंचगव्यं समानीय ७ छिद्दलसितनवं सिवेनाद्वाजरशतेन अभिमंत्र्य विशारदः
अभिकेनापितथयंत्रं निक्षिपेत् साधकः तस्मादुत्तोल्य सौवर्णे स्थापयेत्पात्रके सुधीः अतिसीत
लनीरेण कर्पूरादिभिरप्यथ स्नापयित्वा समानीय गव्यं पंचामृतेन सुधीः पूर्वोक्तबीजकेनैव साधक
मेणच. आदौ क्षीरेण तु नीरेण धूपं समाहरेत् एवं दध्ना सर्पिषा च मधुना शर्करया ततः स्वर्ण सौवर्ण
कलशस्थं गंधद्रव्यमिश्रितैः वारिभिः परिपूर्णयंत्रमेतत् स्नापयेत् सुधीः ततो यंत्रं समुत्तोल्य सौवर्णेमा

१२

जेत्सुधीः स्थापयित्वा कुशाग्रेण स्वस्वस्त्र रोत्तरं सतं स्तु मारुतं मु चार्य्य स्वपावीजं हि स शास्तुगं
कुनत्तु वसमुच्चार्य्य कंठदेशे समन्वितं छांतं वीजं स्तु चार्य्य वक्रंस्त पतं ततः मारुतं च समुच्चार्य्य स
त्रवीजं स स्व स्मके भुजगांतं द्विकांत स्थं स टेशां सिवं ततः श्राद्धांतु नासिकांप श्चात खवीजं हि
सरं किल मारुतं विंदु हं चतुर्थकं दीर्घ समेपुतं समीरं च समुच्चार्य शरवां तं वह्निपुतं मद्रिकांतं सि
वं नदा संपुतं स्वाधगांतकं टकं स्वकं रिछितं त्रस्त संपुतं स्तु रव्यतो ह्वयं सव्यपार्श्वे स्थितं कंठ नासि
कांतं हि त्र हंकगां परिणी वीजं समीरं च कंठ व्यादि समन्वितं हृत्तन्त तत ताम सी वीजं प च विं सतिवर्ण
का गायत्रीयं समारव्याता यं त्राणं मनतिमं त्रिणी कुर्यात् स्वारण प्रति छांच प्रोक्तं मंत्र लमंत्र वित् देव
तावसमावाहतत्र षोडशभिः किल उपचारैस्तत भर्च्य षंडोनमस्स्नुपयेत् पद्मस्त्वादि कं दत्वा अ
ष्टोत्तर सहस्रकं संकं वलिप्रदत्वा चस्थात ष्टोत्तरं सतं होमं हुत्वा ततोमंत्री आहुतीनां दृष्यके

यज्ञाग्निसंपाते पंत्रकेद घाद शक्तो हवने सुधीः॥ जपं च द्विगुणं कं कुर्य्यात् तद्भुपो दद्दक्षिणां ततः॥ अच्छिद्रा
वधारणं कुर्यात् कुर्यात् ततो मंत्री विविचक्षणः॥ कथितो पंत्र संस्कारो दिग्विधानमिहोच्यते॥ कृतनि
घवर्णो मंत्री धवलाम्बुकधारकः चरिताचमनः पूर्वदिग्वक्त्रः स्वःशुद्धमानसं समासाद्य ततो मंत्री मंतोः
त्सारणमाचरेत् तदुक्तेनिवंधसारसंग्रहे: उपविश्यासनं मंत्री प्राङ्मुखो वाप्युदङ्मुखः पद्मपमा
सनो मंत्री समाधानो जितेन्द्रियः प्राणानुनोयत दृग्वक्त्रो नाथ्यवेदि स्थापायांसज्जनेष्टोन्नतिपमानन्नि
तःसुधीः सम्पवतस्मृजादेश्वमंत्री कृपा त्व पतान तदुक्तेस्मरतोरात्रावुदङ्मुखः कुर्याद्देवकार्य्ये सदेव
हि शिवार्चने सदाप्येवं शुचिः कार्ण्यादुदङ्मुखः निपजे लिंगयुग्मे हि भवक्लाहुपंतया शक्तितो
व्रतपंचैवं नरागाछिपंतया वज्रपुरमेतयास्तशिलाग्रमंते पवत नपजेहि ब्रजेन्मंत्री वित्तस्थानं
गृही किल सतधा सदसधाचाविलिंगानि च सहस्रतः॥ ग्रचंपंढिल्वके श्रेवमद्द रमन्यांवि

निर्मितं कुटुंबपर्यवर्द्धयेन्नित्यंस्मरन्ब्राह्मणभूषितैः तदुक्तंलिंगपुराणे एकोनकस्यचलिंगानि दशपंचस
तानिच प्रत्येकेनथवादेविबिल्वपत्रैश्चसज्जयेत् एवंपाशुपतंलिंगंमरकतशिलादिविनिर्मितं शालग्राम
सिलामेकांयस्स्याप्यप्रसज्जयेत् रमेशजयजेहिमंजुलस्याचाक्षतैःकिल मंडहीनजपेद्धीमात्त्वसं
खनीरणेवतथा दूर्वयाजपेच्चैंडमानंडविल्वपत्रकैः कनककुसुमपुष्पैश्चतथामंदारपुष्पकैः नयजेद्व
रमांकांतंमहाभक्तिसमन्वितं वासुदेवंहिनयजेदस्मरणैश्चंदनाभिदितैः तदुक्तंगौतमीये नवरत्नं
चंदनंजानुरक्तापाद्मकपुष्पकं बिल्वपत्रैस्तत्प्रसूतैर्नार्चयेद्देवकेशवं कमलेकरवीरेतुलसीजा
तिकेतकी नागकेसरपारस्यक रंचकपकोस्थले नद्यावर्तंचश्यामचमल्लिकांनवमल्लिकां कुंद
मंदारकंचैवं सौगंधिकंचकेसरं कुरंटकासोकसर्ज्जंविल्वार्जुनमुक्तिपुष्पकं पत्रवामलकंमुचुं
कर्णिकारंपालासकं एतान्नत्यानिपुष्पाणिपद्यालाभंसमर्पयेत् अत्रविल्वविधानंविहितम्

यद्भावेन वा ध्यं तत्रैतरे देवीनाम र्कमंदारं मा स्वयैरतरां तथा गणेशायच सूर्यायरक्तपुष्पमतिप्रियं शिवे
कुंदं तीचत्रु थीविघ्न र्ककेतके अपारक्तो त्रिसंध्यं हमालतीकेतके तथा केसरो कुंकुमं दर्गंकनेवीवर्चनं त्यजेत
दिनांतरस्थानि पुराणानि नेनयोग्यानि शिवार्चने तथा नूतन तापविल्वादितो वर्षार्चयेच्छिवे तदुक्तं गौतमीये म ति
नं स्वमिस्रस्य ष्टं कामिके सा दिहूषितं पर्युषितानि पुष्पाणि वर्जयेद्देवतार्चने निर्वाहित्वत्रयं शुद्धं पद्ममामलकं
तथा तुलसी सर्वदा चैवतयाविल्वदानानि च विनेकेकरवीराणि जोग्यानि चतपोधना स्नानार्थं विपुष्पैः प
र्युषितैर्देवीनार्चयेत्सर्णौ जैरपि निर्माल्यभूतैः कुसुमैर्कन्धिष्टैः परमेश्वरी योगिनीतंत्रे तुलसीश्वेतकल्हा
रैमंदारेश्चतमालके नार्चयेच्चमहालक्ष्मी कुशकाकाशाङ्कवेन च विस्मृत्यातज्जनानागके सरनागवल्लभं
वर्धकं चैव नहारसम्येतनसमर्चयेत मालूरं भूतागतंदेयं तस्यका ष्ठस्यचंदनं विल्वस्य मुक्तूलं वर्ज्यं कद्दल्याः पात्र
कंतथा विल्वपत्रमाधवंतमाल्ला मलकीदलं कहारं तुलसीं चैवपद्मं चमुनिपुष्पकं एतत्पर्युषितं न स्याद्य

६५
२२
९५

ज्ञात्वा कालिकात्मकं निपुणस्य विल्वस्य तुलसीदलमेवच नदुष्येत् छिन्नभिन्नं च आतीपुष्पं च शाकरे देवी
मल्लिकृत्ता ज्ञानार्णवे नार्चयेत् कुतपुष्पैस्तु रक्तपीतेन तगरेण च त्रिपुरामधिकृत्य वाराहीतंत्रे पलासका
शकुसुमैर्नार्चयेद्धरं त्यजेत् धात्रीतमालजैः पत्रैः तुलसीछिंतैपैस्तथा छन्नात्स्यात कोचस्यात् मेथ्रा
श्चापि प्रियं हरे तथा त्रिपुरावसर्जनवर्ज्यो सर्वदा तुलसी बुधैः तुलसीगंधमात्रेण क्रुद्धा भवति सुंदरी
तथा कुलावलावलीये रक्तमाल्यं श्वेतदूर्वा नीलकरवुरं डटकं न देयाश्च महादेव्य यदि छत्तु ममा
त्मनः तथा नक्षत्रविधादामस्य सूत्रे पुष्पश्रेष्ठं कोटकनंदवंधूकं सतपत्रकं वछारीछतियं चैव करणिका
रकंपं तथा वकमंदारचूतानि करवीराणि शस्यते मल्लिका ह्रीतीयं चैव जातिक्षोपुष्पं जपंतिका विल्व
पत्रं कुनचुकं मुनिपुष्पं च कशारं वासन्तीछितीयं चैव काशपुष्पं मरूचकं मदनं च लवंगं च पुष्पी शेफ्रालि
केतथा सुगंधश्वेतलोहितैः कुसुमैरर्चयेद्धलैः विल्वे भिरवकाधश्व तुलसीदलवर्जितैः विनाचे

६५

नंतुलसी त्रिपुरायाः परं भवेत् तथातत्र भैरवीवीसुंदरीकालीनाराब्रह्मविवस्वतां तुलसीवर्ज्जिता
स्ज्ञानजानुविस्मृतिदा भवेत् उक्तंतुक्रमप्रस्तेनश्चजपेद्यस्तभक्तियुक्त राघवभट्टोपि सर्वैःपुष्पैःसदाप
जाविहिताविहितैरपि कर्त्तव्यासर्वदेवानांभक्तियोगोत्र कारणं तदुक्तंतंत्रांतरेपि देवीपूजासदाकार्या
स्वच्छैर्जलजैरपि विहितैरविहितैर्वापि भक्तियुक्तेनचेतसा अतरासेतुमपिवैजयानादुष्टताकिल स्वाय
ननमंत्राणांसेतुश्चातो निरूप्यते शक्तिप्रधानकानांतुमंत्राणांत्र्यक्षिकःकिल विख्यातःसेतुरित्येवंतंवि
नासेतुजपंकिल स्रवतिप्रथमंपश्चाद्विशीर्यतितत:किल पद्यातमंतरानोयंक्ष्माद्देवप्रसर्प्यति स
पापेचशुद्धिं स्वस्यंचाप्यपेक्षते तांविनाहिसपापस्तु निष्फला भवति ध्रुवं निजशुद्धिमधिस्मानशु
द्धिंशुद्धिमनोस्तथा द्रव्यशुद्धिंदेहशुद्धिंपंचैताःशुद्धयःकिल स्वपशुद्धिंनकृतातेनस्यादेवावैतंब्रया पिं
उसशोधनेनैवमाहृतोधारणेनच प्रत्याविरंचकादेशश्चरसागान्यासमुखकैः कोर्त्तिनानिजशुद्धिश्च

६७
२३
95

साधकानां हितायैव तारणाय स्तथा शंखावलिभिश्च रजोभिः धूपदीपादिभिश्चैव पुष्पमाल्यादिभि
स्तथा शोभितं स्थलं तत्र स्थापितं स्थलबुद्धिरितीरिता मातृकावर्णपुटितं मूलपञ्चशतकं सुधीः क
मोत्क्रमाज्जपेद्रात्रौ मंत्रसिद्धिरुदीरिता धनोपचाराश्च मूलेनाराधयेत्ततः किल विशोध्य धेनुमु
द्रावै शुद्धिं मंत्रस्य वेक्षयेत् पीठं प्रतिष्ठ्य देवीं सकलीकृत्य मंत्रवित् दीपादीन् मूलमनुना चांबुना मूल
मुखकात् प्रोक्षयेद्वह्निवारं च शुद्धिरितीरिता सिद्ध्युपायमहं वक्ष्ये मनुना सिद्ध्यति किल उक्तमा
र्गेण [illegible] तेन यदि मंत्रो न सिध्यति जपेत्पश्चिमनाम्नैव पुनर्जपेत्त्रिवारकं रूपायापान्न हि मंत्री वामंत्रामि
ज्येस्समाचरेत् भ्रामणं बोधनं च शंपीडनं पोषशोषणे दहनान्तकर्म कुर्यात्तु [illegible] नावुधैः भ्रामणं
मारुतं मंत्रीयथनं क्रमयोगतः ततः मनुं समालिख्य मंत्रवेवुधिमान्नरः सिल्हकर्पूरगुरवेश्च मनुवर्ग्र
थितं किल उशीरचंदनाभ्यां तु क्षीरमध्ये —— मधुनो स्ववुनः स्त्रिद्धिलिखितं च पदाभवेत् यजनाज्ञा

६७

रेकंमंततः दक्षिणासिद्धसिध्यारत्विताक्षिप्रसिद्धिदा २५ कालसंकर्षणात्काली कालग्रासंकरोसुतः

ततःकाली सिद्धिविद्याकलौसर्वफलप्रदा २६ पथ्यानिजबलादित्याश्चास्यकंविमलंनभः तथाचेयंम

हाविद्याकालिदोषान्निवाय्यते २७ सिद्धिमंत्रतयानात्रभंगसेवापरिश्रमः तस्मात्तुसकलोपायैरा

राध्ययंमहात्मभिः २२८ इतिश्री श्रीमहाविद्यासारचंद्रोदयेका

लीमंत्रनिरूपणनामकःपंचमप्रकाशः ५